

Marit Ekne Ruud

Hindringer for deltakelse i multietniske boligområder

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomil-

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Marit Ekne Ruud

Hindringer for deltakelse i multi-etniske boligområder

Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomil-

Prosjektrapport 299 – 2001

Prosjektrapport 299
Marit Ekne Ruud
Hindringer for deltakelse i multietniske boligområder
Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø

Emneord: multietniske boområder, bomiljø, flerkultur, deltakelse, ekskludering

Key Words: multiethnic neighbourhood, multicultural, participation, exclusion

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0725-3

200 eks. trykt av
S.E. Thoresen as
Innmat:100 g Kymultra
Omslag: 200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 2001

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 08

Forord

Denne studien handler om hindringer for deltakelse i multietniske boligområder. Prosjektet inngår i Byggforsks arbeid med Utviklingsprogrammet for flerkulturelle bomiljø (1997 - 2000) som er finansiert av Husbanken og Kommunal- og regionaldepartementet. Et mål for utviklingsprogrammet er å fremme forståelse, samarbeid og deltakelse i flerkulturelle boligområder.

Hensikten med dette prosjektet har vært å få kunnskap om hva som bidrar til å hindre deltakelse i bomiljøer med stor andel av beboere med etnisk minoritetsbakgrunn. Vi vet at beboere i disse områdene er lite representert i både formelle og uformelle arenaer. Studien søker å avdekke hva beboerne selv opplever som de største hindringene for å delta og hvilke strukturer i miljøet som bidrar til dette. Kunnskap om hva som hindrer beboerne i å delta kan bidra til å lette gjennomføringen av tiltak som retter seg mot fellesskap i bomiljø.

En stor takk til alle beboere som har stilt opp i denne undersøkelsen, og som har svart på spørsmål og delt sine erfaringer med oss.

Statsviter Susanne Søholt har vært kvalitetssikrer. Feltarbeidet er gjennomført av sosialantropolog Olaf Holmboe og etnolog Marit Ekne Ruud. Rapporten er skrevet av Marit Ekne Ruud.

Oslo februar 2001

Thorbjørn Hansen
Avdelingssjef

Susanne Søholt
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
Deltakelse og multietniske boligområder.....	7
Idealene om fellesskap	7
Sosiale relasjoner – betydning for deltakelse.....	7
Hindringer for deltakelse.....	8
Utfordring.....	9
Kapittel 1: Innledning	11
1.1 ”Det utenfor døra mi får andre ta seg av”	11
1.1.1 Fellesskapstanken.....	11
1.1.2 Kunnskapsstatus	12
1.1.3 Studie av holdninger til fellesskap	13
1.2 Problemstillinger	14
1.3 Metode og datainnsamling	15
1.3.1 Casestudier	15
1.3.2 Datainnsamling	16
1.3.3 Kildekritiske bemerkninger.....	16
1.4 Analyseperspektiver og begreper	17
1.4.1 Bomiljø.....	17
Kapittel 2: Deltakelse i bomiljø – hva er det?	19
2.1 Hva er deltakelse?	19
2.2 Arenaer for deltakelse	19
2.3 Forhold som har betydning for deltakelse.....	20
Kapittel 3: Hvordan fungerer det sosiale miljøet i de to boligområdene?	23
3.1 Innledning	23
3.2 Beskrivelse av boligområdene	23
3.2.1 Furuset.....	23
3.2.2 Grønland/Nedre Tøyen.....	24
3.3 Informasjon fra styret.....	24
3.4 Generalforsamling.....	25
3.4.1 Styrets ansvarsområder på Furuset	25
3.4.2 Styrets ansvarsområder på Grønland/Nedre Tøyen	26
3.4.3 Deltakelse på generalforsamlinger	27
3.5 Dugnad	29
3.5.1 Dugnad som norsk tradisjon	29
3.5.2 Dugnad på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset	29
3.5.3 Dugnad – inkluderende eller ekskluderende for fellesskapet?.....	34
3.6 Grillfest og andre tiltak	35
3.7 Å være aktiv i nærmiljøet.....	37
3.7.1 Å påta seg styreverv	37
3.7.2 Å bruke uteområdene	38
3.8 Nabokontakt	40
3.8.1 Graden av kontakt	40
3.8.2 Hvordan bli kjent med naboene?.....	45
3.8.3 Ønske om avstand	46

Kapittel 4: Beboernes begrunnelser for ikke å delta	49
4.1 Innledning	49
4.2 Hvorfor er det få som deltar i bomiljøene?	49
4.2.1 Knapphet på tid	49
4.2.2 Interessekonflikter i bomiljøet	50
4.2.3 Felles interesser er viktigere enn felles bosted.....	52
4.2.4 Å være fremmed i eget miljø	52
4.2.5 Mangel på interesse for bomiljøet.....	53
4.2.6 Svak tilknytning til bomiljøet – forskjell mellom å eie og leie boligen.....	54
4.2.7 Nettverk utenfor bomiljøet.....	55
4.3 Hvilke endringer ønsker beboerne?	56
4.3.1 Bedre uterom.....	56
4.3.2 Mer informasjon og nyhetsbrev	57
4.3.3 Mer felles ansvar for bomiljøet	58
4.3.4 Mer uorganisert sosialt fellesskap.....	58
4.4 Oppsummering: hva karakteriserer de to casene?.....	59
4.4.1 Trekk ved bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen	59
4.4.2 Trekk ved bomiljøet på Furuset	61
Kapittel 5: Hva hindrer deltakelse?	63
5.1 Innledning	63
5.2 Strukturelle forhold i bomiljøet som hindrer deltakelse	63
5.2.1 Stor turnover	63
5.2.2 Eierstruktur.....	63
5.2.3 Boligområdets karakter – konkurrerende arenaer. Forholdet mellom privat og offentlig rom.....	64
5.3 Sosiale forhold i bomiljøet som hindrer deltakelse.....	65
5.3.1 Naboforhold.	65
5.3.2 Lite felles å samles om.....	66
5.3.3 En individuell livsstil	67
Kapittel 6: Konklusjon	69
6.1 Fellesskapets betydning	69
6.2 Betydningen av den flerkulturelle dimensjonen	69
6.3 Er deltakelse i bomiljø viktig?	70
6.4 Å føle seg hjemme i eget bomiljø – en utfordring	72
Litteraturliste	73
Andre kilder:	74
Vedlegg.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.

Sammendrag

Deltakelse og multietniske boligområder

Hensikten med denne studien har vært å belyse hva som hinder de som ikke deltar i eget flerkulturelt bomiljø fra å delta. Problemstillingen er relatert til hvilke behov beboerne har i tilknytning til bomiljøet og hvilke behov deltakelse skal tilfredsstille. Hva er det som engasjerer beboerne og hva er det som ikke engasjerer, og hvilke begrunnelser har beboerne for å velge det de gjør?

Studien bygger på spørrelister og intervjuer med beboere og styrerepresentanter i to boområder i Oslo, det ene i sentrum (Grønland/Nedre Tøyen), det andre i drabantby (Furuset). Det er informantenes egne erfaringer som har vært utgangspunkt for fremstillingen av rapporten.

Arenaer for deltakelse i denne studien omfatter forpliktende arenaer som generalforsamling og dugnad, uforpliktende typer arrangementer og fester, samt tilfeldige og spontane arenaer som uterom og fellearealer.

I begge casene finner vi aktive beboere, men andelen deltakelse er forskjellig på de to stedene. På de formelle arenaene oppgir 41% av de som svarte på Grønland/Nedre Tøyen at de deltar på generalforsamlinger og at 34 % deltar på dugnader. På Furuset er tilsvarende tall 52% og 78%. Det er langt dårligere oppslutning om de uformelle arrangementene. Kun 7% fra Grønland/Nedre Tøyen oppgir at de er med på for eksempel grillfester, og 13% fra Furuset.

Idealene om fellesskap

Sentralt har vært å knytte deltakelse til en diskusjon rundt fellesskap. Fellesskap i bomiljøet står som en sterk sosialpolitisk ideologi, som et incitament for trivsel og trygghet. Det offentliges interesse for bomiljø kan sees på bakgrunn av generelle endringer som har foregått i samfunnet de siste ti-årene.

Det kan stilles spørsmål om hvilken betydning fellesskapet har for beboerne. For noen beboere betyr mulighet til fellesskap i bomiljøet mye, for andre er det viktig å kunne velge bort fellesskapet. Blandede nabolag og bomiljøer stiller miljøene overfor utfordringer. Tiltak knyttet til økt deltakelse i nærmiljøet er viktig, men kan samtidig bidra til å vanskeliggjøre deltakelse for andre dersom tiltakene bare er rettet mot spesielle grupper.

Sosiale relasjoner – betydning for deltakelse

I de to casene har trekk ved de sosiale relasjonene i bomiljøene blitt synlige i forhold til deltakelse og aktiviteter i bomiljøet. Beboernes deltakelse er først og fremst motivert ut fra et ønske om å bli bedre kjent med andre. Dette begrunnes i at styrking av det sosiale miljøet er viktig for fellesskapet, samt at det gir trygghet. Studien viser imidlertid at det er viktig å kjenne noen fra før for å delta, og at det er vanskelig å bli kjent med andre

dersom man ikke allerede er en del av et nabofellesskap. Grupper som kjenner hverandre fra før kan videre virke ekskluderende på andre ved at det er vanskelig å komme inn i miljøet. I tillegg kan beboere med etnisk norsk bakgrunn virke mer ”lukkede” og formelle i sin omgangsform enn beboere med etnisk minoritetsbakgrunn, noe som hindrer deltakelse for andre. Vi finner to former for sosiale relasjoner. Beboere med etnisk minoritetsbakgrunn har tette nettverk med dem de kjenner, beboere med etnisk norsk bakgrunn har løsere bekjentskaper. Dugnad som sosial arena viser seg å ikke kompensere for det tette nettverket som beboere med innvandrerbakgrunn har, noe som bekrefter at dugnad er og blir et tiltak først og fremst for beboere med etnisk norsk bakgrunn. For barn med innvandrerbakgrunn viser det seg imidlertid at dugnad er en viktig arena for samhandling med voksne.

Hindringer for deltakelse

Studien viser flere forhold som bidrar til å hindre deltakelse:

- Begge casene viser *interessekonflikter i bomiljøene*. Når tiltak tilrettelegges for enkelte beboergrupper som for eksempel for barnefamilier eller for beboere med etnisk minoritetsbakgrunn, kan dette bidra til å stenge andre ute. Funnene viser at det særlig er interessemotsetninger mellom familier med og uten barn. For barnefamilier med innvandrerbakgrunn kan dette bli ekstra konfliktfylt.
- *Det å føle seg fremmed* i eget miljø er med på å hindre deltakelse. Å føle seg fremmed kan både være å ikke kjenne naboer, ikke føle seg velkommen, og det å føle seg usynlig for andre. For ikke å føle seg fremmed er det viktig at andre har kjenneskap til en selv. Å føle seg fremmed må sees i motsetning til ønsket om å være anonym i bomiljøet. Det første er en ufrivillig situasjon der ønsket om å være bedre kjent av andre er viktig, det andre er en frivillig strategi der man har valgt seg bort fra å være en del av et bomiljø.
- Deltakelse i bomiljøet påvirkes av *eierstrukturen*. Særlig på Grønland/Nedre Tøyen er det flere beboere som har fremleiekontrakter. Det viser seg at beboere som ikke selv eier sin bolig heller ikke har formell bestemmelsesrett i miljøet, og har følgelig ikke innflytelse på det som skjer. Mangel på formell innflytelse påvirker også lysten til å delta på de uformelle arenaene, og å ta sin del av ansvaret for felles arenaene. Leietakere føler seg også ofte sosialt utestengt av eierne i gården. Eierstrukturen påvirker dermed følelsen av å høre til i miljøet. På Grønland/Nedre Tøyen er det flere beboere med etnisk minoritetsbakgrunn som leier boligen. Disse beboerne er følgelig ekstra sårbare i forhold til medinnflytelse og deltakelse.
- *Ustabil beboermasse* har stor betydning for graden av deltakelse. Ved hyppig flytting og stor utskiftning av beboere blir bomiljøet uoversiktlig og uforutsigbart. Dette bidrar til mangel på sosiale relasjoner, som igjen kan være et hinder for deltakelse. Dette vises særlig på Grønland/Nedre Tøyen. Det er særlig i sameiet det er mye flytting og kortvarig fremleie og omfatter i stor grad familier med innvandrerbakgrunn.

- *Konkurrerende arenaer* utenfor bomiljøet bidrar til å svekke deltakelse innenfor eget miljø. Dette gjelder begge casene, men nærområdet på Grønland/Nedre Tøyen har både et mer omfattende og mer variert tilbud enn Furuset. Beboerne viser seg å være aktive utenfor bomiljøet. Dette styrker antakelsen om at det er viktig med både felles interesser og felles bosted for å bli kjent med andre der en bor.

Utfordring

Det kan stilles spørsmål ved hvilke trekk som skiller flerkulturelle bomiljøer fra andre bomiljøer når det gjelder mangel på deltakelse i bomiljøer. Det er flere av hindringene for deltakelse i disse casene som omfatter bomiljøer generelt, og som kan sees uavhengig av en multietnisk beboersammensetning. Deltakelse ser ut til å være mer avhengig av livsfase og generasjon enn etnisk bakgrunn. Det spesifikke for disse miljøene er imidlertid at de i enda større grad enn andre representerer beboere som av ulike årsaker ikke bruker sin medbestemmelsesrett, og som fører til at et fåtall bestemmer. Mangel på deltakelse i de formelle arenaene fører også til manglende kjennskap til miljøet og naboene.

Medbestemmelse og samhandling er ofte viktige forutsetninger for å få andre til å delta i noe som settes i gang. Dersom det oppleves at det man skal delta i er lagt opp av andre på deres premisser uten å selv kunne påvirke hva som skal skje, kan deltakelse fortone seg mer som en ordre og plikt til noe som skal utføres. Man deltar dermed ikke som en jevnbyrdig deltaker, men som en underordnet. Samhandling åpner for at flere parter involveres, at det skjer på like vilkår, at det er likeverd mellom gruppene og at det foregår en dialog.

På bakgrunn av funnene i undersøkelsen ser det ut til at bomiljø og felleskap har en annen betydning enn tidligere. Funnene viser at det fortsatt er ønsket om fellesskap, men som er basert på andre verdier enn tidligere. Før var plikten mer tydelig som beveggrunn for deltakelse. Nå er det viktigere å føle seg inkludert i miljøet, og individet står mer i fokus. Å føle seg inkludert blir ofte en forutsetning for å delta, noe som innebærer å bli verdsatt som den man er (der ulike livsstiler er fremtredende). Individets behov står foran fellesskapets behov.

En viktig utfordring til de styrende i bomiljøene er å få beboerne til å føle seg hjemme i bomiljøet, noe som kan oppnås ved å gi dem følelsen av å være en viktig ressurs både i de formelle og uformelle arenaene. Dette er en særlig utfordring i bomiljøet med mye ut- og innflytting.

Funnene viser at beboere med innvandrerbakgrunn er ekstra utsatt i forhold til utestegningsmekanismer i bomiljøet. Dette gjelder særlig for de beboerne som bor til leie, har kortvarige kontrakter og har barn.

Kapittel 1: Innledning

1.1 "Det utenfor døra mi får andre ta seg av"

Dette sitatet er hentet fra en beboer i ett av områdene som denne undersøkelsen tar utgangspunkt i. Det korte sitatet er valgt som en introduksjon til rapporten fordi det gir et innblikk i hva denne studien fokuserer på, nemlig i hvilken grad beboerne føler seg "hjemme" eller "fremmede" i sitt eget bomiljø. Dette har betydning for graden av deltakelse og involvering i hva som skjer utenfor den private døren.

Studien tar opp hvilke forhold som hindrer deltakelse i flerkulturelle bomiljøer. I norsk sammenheng tar vi ofte beboerdemokrati og det formelle møtet for gitt. Intensjonen bak borettslag er knyttet til lik innflytelse og medvirkning, verdier som verdsettes høyt i vårt samfunn. Disse samvirkeprinsippene, som borettslag kan sees på bakgrunn av, bygger på solidaritet, deltakelse og medansvar (Amundsen 1999). Det viser seg imidlertid at både borettslag, forsøkprosjekter og andre organisasjoner opplever det som vanskelig å engasjere beboere lokalt. For eksempel kunne vi i Aftenposten i august 2000 lese om at "Oslofolk svikter fellesskapet", der stadig færre gidder å gjøre en frivillig innstats i borettslag, idrettsklubber og andre organisasjoner. Det settes blant annet fokus på et sameie der ingen av beboerne vil stille opp som styreleder og der løsningen kan bli å leie inn profesjonell hjelp (Aftenposten 24.8.00). Mangel på engasjement gjelder så vel beboere med innvandrerbakgrunn som beboere med majoritetsbakgrunn. Det viser seg videre at deltakelsen er lav også i de mindre formelle fora i bomiljøene, noe flere bomiljøstudier viser (Krogh 1999, Søholt 1994).

1.1.1 Fellesskapstanken

Før vi går nærmere inn på en diskusjon om hva som hindrer deltakelse i bomiljø skal vi fokusere nærmere på fellesskap. Hvorfor er styrking av bomiljøer blitt så viktig? Kan tanken om betydningen av gode bomiljøer og fellesskap for beboere forstås som et etterslep fra en tidligere ideologi om det nære, tette og trygge samfunnet, og er dette relevant i dag? Allerede på slutten av 1800-tallet ble boliger i by sett på som et viktig tema, og boligen og miljøet rundt ble sett som sentralt for sosial stabilitet. Bakgrunnen for dette var den omfattende innflyttingen til byene som skjedde over kort tid, og som førte med seg trangboddhet og dårlige boforhold. Byenes "nye" boligområder ble arenaer for en opphopning av sosiale problemer. Det er interessant å se dette fenomenet i forhold til dagens fokusering på bomiljø i byene. Forskjellen mellom før og nå er imidlertid at mens det tidligere ble fokusert på dårlige boligforhold og fattigdom, har vi i dag andre problemområder som omfatter mangel på fellesskap, ensomhet og ikke minst et mer heterogent samfunn med beboere med ulike kulturelle og sosiale erfaringer som har bomiljøet som felles arena.

Det har i de senere årene blitt satt i gang bomiljøtiltak særlig i tette boområder i byene og i randsonene av byen. Det offentlige interesse for bomiljø kan sees på bakgrunn av generelle endringer som har foregått i samfunnet de siste ti-årene. Endringene omfatter for det første endringer i befolkningsstrukturen, ved utskiftning av en eldre generasjon, og med yngre beboere som overtar. For det andre finner vi en større sosial variasjon i

bomiljøene, og i visse områder har det skjedd en gentrifisering der ulike former for ressurssterke beboere presser ut de opprinnelige beboerne (Sæter 1999). I større grad enn tidligere har enkelte boområder en stor andel av beboere fra andre land, og med ulik sosiokulturell bakgrunn.

1.1.2 Kunnskapsstatus

I løpet av de siste årene har det vært satset på en rekke bomiljøtiltak med sikte på trivsel og gode bomiljøer, og det er særlig betydningen av fellesskap, deltakelse og samhandling i bo- og nærmiljøene som har stått sentralt (Nordahl 1996:9). Det har vist seg at mange av de nye og rehabiliterte boområdene, særlig områdene i indre by, har hatt behov for oppfølging av bomiljøet. I prosjektene arbeides det for å mobilisere og engasjere til deltakelse og ansvar for det sosiale fellesskapet i nærmiljøene, og disse prosjektene bygger på en erkjennelse av et behov for å håndtere sosiale problemer, isolasjon og fremmedgjøring som har preget store deler av miljøene. I begynnelsen av 1990-årene ble det for eksempel opprettet ordninger med såkalte miljøvaktmestere som fikk til oppgave å følge opp de sosiale miljøene og være til stede for beboerne når de ønsket det. En viktig jobb for miljøvaktmesteren har vært å passe på at beboerne tar hensyn til andre og eventuelt løse opp i konflikter som oppstår naboer i mellom samt at reglene overholdes i bomiljøet. Blant andre tiltak kan nevnes at det gjennom en fem-års periode er gitt økonomiske midler fra Husbanken til en Bomiljøtjeneste (tilknyttet forskere på Byggforsk) for å styrke bomiljøer gjennom å veilede og gi råd om ulike tiltak, og gjennom konfliktløsning. Den offentlige politikkenes interesse for bo- og nærmiljøer har også gitt seg utslag i dokumenter i form av Stortingsmeldinger og handlingsplaner.¹

Flere studier omhandler deltakelse, nabokontakt og konflikter i flerkulturelle områder og som danner bakgrunn for tema for denne studien (Søholt 1994, Krogh 1999, Ganaphathy og Søholt 2000, Stamsø 1999). I Søholts undersøkelse om innvandreres deltakelse i bomiljø fant hun at få innvandrere deltar, særlig i formelle fora, og det stilles spørsmål ved hvorfor dette er tilfelle til tross for lang botid i landet og i gården.

I Kroghs studie settes søkelys på konflikt og dialog, med utgangspunkt i hva som oppfattes som et godt bomiljø. Funnene viser at et godt bomiljø først og fremst relateres til sosialt engasjement blant beboerne og det å ha tilbud av aktiviteter i miljøet. Konflikter oppstår blant annet når det settes i gang aktiviteter som for eksempel fester rundt årets høytidsdager eller dugnader, der beboere uteblir. Mangel på deltakelse kan særlig sees blant enkelte grupper av beboere, enten det dreier seg om eldre eller beboere av etnisk minoritetsbakgrunn. Det antydes i studien at minoritetsbeboerne legger mer vekt på tillit og respekt i naboforhold enn deltakelse i ulike tiltak (Krogh 1999). Dette er interessante funn som bidrar til å avdekke hvilke idealer for gode bomiljøer som de forskjellige beboerne og beboergruppene har.

Stamsø fokuserer i sin studie på boforhold for flyktninger som er førstegangsboeiere i utleieboliger med tilskudd fra Husbanken. Sentralt i undersøkelsen har vært å få

¹ Stortingsmelding nr. 29 (1992-1993) "Om nærmiljøpolitikk", nr. 37 (1992-1993) "Utfordringer i helsefremmende og forebyggende arbeid", nr. 16 "Lat ikke graset gro mellom grannar – om videreføring av arbeidet med frivillighetssentraler", nr. 28 (1997-1998) "Oppfølging av Habitat II – Om miljøhensyn i bolig- og byggsektoren".

kunnskap om hvordan flyktninger opplever bo- og nærmiljøene. Funnene viser at et stort flertall ønsker mer kontakt med naboer. Det viser seg å være vanskelig for denne gruppen å få kontakt med miljøet de er bosatt i (Stamsø 1999).

I Ganapathys og Søholts undersøkelse om møtesteder fant de at få lokale møtesteder rettet seg mot eget bomiljø, og at flere opplevde egen deltakelse i bomiljøet som noe negativt med sanksjoner fra naboer eller styrerepresentanter. Møtesteder utenfor bomiljøet, men i nærmiljøet ble derimot erfart som positive fordi man ble akseptert og satt pris på (Ganapathy og Søholt 2000).

Videre har NBBL foretatt en undersøkelse om deltakelse blant beboere i utvalgte borettslag i flere byer (Amundsen 1999). Studien er rettet mot deltakelse i de formelle styreorganene i borettslagene. Det viser seg at få beboere deltar på generalforsamling eller påtar seg tillitsverv, og særlig gjelder det for beboere med etnisk minoritetsbakgrunn. I følge informantene skaper dette et inntrykk av mangel på interesse for fellesskapet, og det hindrer kommunikasjon og erfaringsutveksling beboere i mellom.

Felles for disse studiene er at de alle viser manglende deltakelse og ulike preferanser blant de ulike beboergruppene.

1.1.3 Studie av holdninger til fellesskap

Vår studie vil bygge videre på funnene fra disse undersøkelsene, der vi ønsker å sette søkelyset på hvordan beboere med ulik erfaringsbakgrunn vurderer idealene om medvirkning og lik innflytelse i bomiljøet. Er dette viktige verdier, eller er det likegyldig eller uinteressant? På hvilken måte vurderer beboerne deltakelse som viktig i forhold til å oppleve å bo i et godt bomiljø?

Hensikten med denne undersøkelsen er å belyse hvorfor mange beboere i boligområder med flerkulturell befolkning ikke deltar i virksomhet knyttet til bomiljøet. Virksomhet knyttet til bomiljø omhandler både organiserte tiltak gjennom borettslag, sameier og andre organisasjoner, og mer uformelle tiltak knyttet til beboeres initiativ. I tillegg til den formelle organiseringen i borettslag og sameier som skal være beboernes eget organ, finner vi også større geografisk definerte beboerforeninger og velforeninger som har interesser som angår ulike sider ved området. Videre finner vi foreninger knyttet til forskjellige grupper beboere, som lokale handikaplag, eldreforeninger eller organisasjoner som angår barn og unges fritidstilbud. Med deltakelse mener vi både uformell nabokontakt, tiltak og aktiviteter i området, deltakelse i organisasjoner med medlemskap og deltakelse knyttet til borettslaget/sameiet. En diskusjon rundt deltakelse som begrep tas opp i neste kapittel.

Det er et demokratisk problem at minoritetsgrupper er lite synlig i lokale beslutningsprosesser til tross for at de flere steder er mange i antall. Gjennom lokal deltakelse i de formelle fora i bomiljøet kan denne gruppen få innsikt i hvordan det norske samfunnet fungerer på mikronivå. De kan lære å bryte meninger med andre, argumentere seg frem til gode løsninger og setter dem i verk (Søholt 1994:7). Etnisk norske beboere får på den andre siden innsikt i innvandreres behov og ønsker, og beboere blir kjent med hverandre på trygg grunn. Et annet problem er at det ofte er lite

samhandling mellom ulike minoritetsgrupper og som vanskeliggjør innflytelse. Ulike behov og preferanser hos de ulike gruppene og individene kommer lett til syne, og som bidrar til å hindre beboere med minoritetsbakgrunn i å engasjere seg.

Vi har ikke kunnskap om hvorfor deltakelsen er liten på noen arenaer og stor på andre. Vi vet heller ikke nok om beboere med innvandrerbakgrunn føler seg utestengt, om de opplever de lokale organisasjonene tematisk uinteressante for dem, om de ikke har tilstrekkelig kunnskap om hvilke muligheter foreningslivet kan by på, eller at de ikke er vant til å organisere seg i formelle foreninger. Vi vet heller ikke om informasjonen om tiltakene er god nok eller om engasjement i foreninger kan være problematisk for en del beboere med innvandrerbakgrunn i forhold til generasjonskonflikter og tilhørighet i egne grupper.

Fokus vil være rettet mot boligområder og bomiljøer med flerkulturell befolkning, og vi er ute etter å få kunnskap både om beboere med ”norsk” bakgrunn og beboere med innvandrerbakgrunn. Vi vet at mange beboere med ”norsk” bakgrunn ikke er aktive i verken de formelle eller uformelle aktivitetene i bomiljøet, og mange av aspektene nevnt ovenfor vil være like aktuelle for beboere med majoritetsbakgrunn.

Undersøkelsen vil søke å avdekke hva beboerne i flerkulturelle boområder er opptatt av i forhold til lokalmiljøet, holdninger til fellesskap og hva de eventuelt kunne tenke seg å være engasjert i.

1.2 Problemstillinger

Problemstillingene relateres til hvilke behov beboerne har i tilknytning til bomiljøet og hvilke behov deltakelse skal tilfredsstillere. Hva er det som engasjerer beboerne og hva er det som ikke engasjerer, og hvilke begrunnelser har beboerne for å velge det de gjør? Sentralt blir å knytte dette til en diskusjon rundt fellesskap i bomiljøer. Fellesskap i bomiljøet står som en sterk sosialpolitisk ideologi, som et incitament for trivsel og trygghet. Det er viktig å få fram hvordan beboerne vurderer disse idealene om medvirkning og fellesskap.

Det kan være mange årsaker til engasjement vs. manglende engasjement i miljøet. For noen beboere er det meste av dagliglivets virksomhet knyttet til arenaer utenfor bo- og nærmiljøet, og boligen blir det private rom der man stenger omverdenen ute. Knapphet på tid og mangel på interesse blir ofte oppgitt som argumenter. Bruk av tid i bomiljøet har sammenheng med livsfase og livssituasjon. I en serie bomiljøstudier er det fokusert på tidsbruk i boligområder, der funnene viser at hjemmeværende og arbeidsledige bruker mer tid ute i bomiljøet enn sine yrkesaktive naboer (Nordahl 1999). Vi vet imidlertid ikke noe om hva de bruker tiden til, og vi vet heller ikke hvordan de yrkesaktive og de andre beboergruppene i de samme områdene bruker fritiden. Et annet argument for lav deltakelse, uavhengig av tid, kan være at man knapt kjenner noen i gården/blokka/bomiljøet. Andre har av ulike årsaker behov for å knytte seg til foreninger der de møter beboere i samme situasjon, og der fellesskap er sentralt, eller de kan ha personlige interesser i å engasjere seg for å eventuelt bedre bosituasjonen eller boområdet i fremtiden. En tredje kategori er de som vegrer seg for å møte opp fordi de

ikke helt tør eller fordi de ikke kjenner andre, men som likevel kunne hatt lyst. Vi har også de som ikke møter av redsel for å få oppgaver de ikke vil påta seg.

Områdene bærer til en viss grad preg av å ha en ustabil beboermasse med en del inn – og utflytting. Flyttingens betydning for deltakelse kan vi få belyst gjennom intervjuer. Eventuelle store utskiftninger i bomiljøene vil kunne være et relevant aspekt i forhold til hvor mye og hvilken type tiltak som er satt i gang i miljøene, og i hvilken grad bomiljøet som helhet påvirkes av å ha ustabil beboermasse. Det er nødvendigvis ikke sammenheng mellom en ustabil beboermasse og beboernes aktivitet og deltakelse i bomiljøet. Andre studier viser at beboere er opptatt av boligen og bostedet ”her og nå”, og innretter seg i stor grad i forhold til bosituasjonen de lever i uavhengig av om de har tenkt å flytte senere (Ruud 2001). Engasjement eller manglende engasjement i bomiljøet er heller avhengig av andre arenaer som jobb, utdanning, venner og lignende.

Det er fokusert på følgende problemstillinger:

- Hvorfor velger beboere bort deltakelse i bomiljøet og hvilke barrierer opplever de at bidrar til å hindre deltakelse?
- Hvordan begrunnes valgene for å ikke delta?
- Er det sammenheng med egen livssituasjon og deltakelse i bomiljøet?
- I hvilken grad ønsker beboerne et lokalt nettverk?
- Hvordan synes beboerne at bomiljøet fungerer? Er deltakelse viktig for opplevelsen av et godt bomiljø eller er det andre ting som er viktige?
- Hvis deltakelse oppleves som viktig, hvilken type deltakelse dreier det seg om?

1.3 Metode og datainnsamling

1.3.1 Casestudier

I likhet med studien om møtesteder har vi også i denne undersøkelsen valgt casestudier som en metode, der hensikten har vært å forstå de utvalgte bomiljøene på deres egne premisser og få frem hvilke verdier og interesser som ligger til grunn for beboernes handlinger. Casestudier er i følge Robert Yin det som egner seg best når det stilles spørsmål om hvordan og hvorfor, og der fokus er rettet mot et samtidig fenomen i en hverdaglivskontekst (Yin 1994).

Studien er gjennomført i de samme to utvalgte områdene som delstudien om møtesteder, Grønland/Nedre Tøyen i bydel Gamle Oslo og på Furuset. På Grønland/Nedre Tøyen er det valgt ut et kvartal med forskjellig eierform og blandet befolkning. På Furuset har vi tatt utgangspunkt i ett av borettslagene.

Begrunnelsen for å velge de samme områdene som studien om møtesteder er for det første å få et mer helhetlig bilde av disse områdene med flerkulturell befolkning, der det ene prosjektet fanger opp hvem som benytter organiserte og mer uformelle, spontane møtesteder og det andre prosjektet setter søkelys på de som ikke er aktive. For det andre har vi kunnet benytte sentrale kontaktpersoner som prosjektet har knyttet til seg.

1.3.2 Datainnsamling

Materialet er først og fremst basert på informasjon fra beboerne i de aktuelle bomiljøene, og er samlet inn på to måter: først gjennom et enkelt spørreskjema der vi har ønsket å kartlegge hva de kjenner til av muligheter for deltakelse, hva de er med på av formelle tiltak i bomiljøet, og begrunnelser for valgene (se vedlegg).

Svarene har dannet grunnlag for å oppsøke et utvalg beboere i hvert case-område, valgt ut fra spørreskjemaene. Informantene representerer ulik bakgrunn og holdninger til deltakelse. Det er foretatt utdypende samtaleintervjuer for å få belyst problemstillingene. I tillegg er det foretatt samtaleintervjuer med et begrenset utvalg sentrale personer i case-områdene, for eksempel styremedlemmer eller lokale prosjektledere. (Intervjuguide, se vedlegg). I fremstillingen lar vi beboerne selv stå i fokus ved å bruke sitater fra samtalen.

Spørrelistene er sendt ut både på norsk og engelsk og med informasjonsbrev på begge språk. Begrunnelsen for å velge engelsk som annet språk er å fange opp flere beboergrupper med innvandrerbakgrunn enn vi vil nå med for eksempel urdu. Erfaringer viser imidlertid at man ikke får inn nevneverdig flere svar fra beboerne med utenlandsk opprinnelse selv om skjemaene er oversatt til et annet språk (Stamsø 1999). Selv om språkbarrierer kan være et hinder for beboerne i å svare, er det snarere mangel på interesse for å delta i undersøkelser som viser seg å være årsak til lav oppslutning blant fremmedspråklige. Mangel på lese- og skriveferdigheter kan imidlertid være et hinder. Mangel på svar kan også tolkes dit hen at beboerne ikke deltar eller er aktive i bomiljøet, noe som vil fortelle mye om deltakelse.

Det ble sendt ut 179 spørreskjemaer til kvartalet på Grønland/Nedre Tøyen og 316 skjemaer på Furuset. Det kom inn 41 svar fra Grønland/Nedre Tøyen (tilsvarende 23%), og 54 svar fra Furuset (tilsvarende 17%). Videre er det intervjuet til sammen 18 beboere likt fordelt på de to bomiljøene, og som inkluderer tre styreledere.

1.3.3 Kildekritiske bemerkninger

Vi valgte å sende ut spørreskjemaene til samtlige beboere i de utvalgte gårdene / borettslagene. Svarprosenten må sies å være lav for begge områdene sett i forhold til representativitet. Samtidig var lav oppslutning i stor grad forventet, nettopp fordi vi har valgt ut to flerkulturelle bomiljøer som kan karakteriseres som typiske når det gjelder mangel på oppslutning og deltakelse. Mangel på oppslutning om undersøkelsen kan tolkes som manglende interesse for bomiljø og naboforhold.

Med utgangspunkt i flerkulturelle bomiljøer kunne det forventes at vi fikk inn svar fra beboere både med etnisk norsk og etnisk minoritetsbakgrunn. Svarene viser imidlertid at det er stor overvekt av norske beboere som har svart. På Grønland/Nedre Tøyen er det kun 4 som har oppgitt at de har opprinnelse fra asiatiske eller afrikanske land (38 har oppgitt nasjonalitet / fødeland). På Furuset er det 10 som har etnisk minoritetsbakgrunn (39 har oppgitt nasjonalitet / fødeland). Fordi ikke alle har ført opp bakgrunn, kan andelen med etnisk minoritetsbakgrunn være noe høyere på Furuset.

Til tross for relativ lav oppslutning har svarene vi har fått gitt oss et grunnlag for å oppsøke beboere for å utdype aspekter ved deltakelse i bomiljøet (og mangel på

deltakelse) som vi er ute etter. I tillegg gir de 95 skjemaene verdifull kunnskap om hva beboerne er opptatt av, hva de synes fungerer bra og mindre bra, og hva de kunne tenke seg annerledes der de bor. Ikke minst er begrunnelsene for ikke å delta interessante. Til tross for at svarene ikke er mulig å generalisere i forhold til de to casene som er valgt ut, genererer funnene ny kunnskap og kan åpne for nye spørsmål.

1.4 Analyseperspektiver og begreper

1.4.1 Bomiljø

Hva forstår vi med bomiljø? Som begrep er bomiljø diffust med et lavt abstraksjonsnivå fordi det er vanskelig å gi noen entydig definisjon av begrepet. Bomiljø anvendes ofte som en gitt størrelse eller et gitt fenomen når det omtales i dagligspråket. Det kan favne over beboernes samhandling og sosial kontakt med naboer i gården eller beboere i samme borettslag, det kan innbefatte trivsel og tilknytning til bostedet, eller det kan menes et fysisk avgrenset rom som omfatter enkelte gårder eller et kvartal. Begrepet kan betegnes som et såkalt erfaringsnært begrep. Erfaringsnære begrep er i følge vitenskapsteoretikerne Nils Gilje og Harald Grimen det som folk flest anvender i sine beskrivelser og fortolkninger av seg selv og andre, og som alle forstår og er kjent med. Det motsatte er erfaringsfjerne begrep som brukes av forskere for å teoretisere fenomener som studeres (Gilje og Grimen 1993:146). Erfaringsnære begreper gir imidlertid ikke nødvendigvis samme meningsinnhold for alle fordi det ikke er presist definert. Bomiljø egner seg bedre som et syndrombegrep eller sekkebegrep enn som et analytisk begrep fordi det inneholder mange betydninger. I følge sosialantropolog Marianne Gullestad betyr det at begrepet ikke skal defineres presist, men skal fungere som en assosiasjonsrik overskrift (Gullestad 1989: 31).

I sin forståelse av bomiljø legger sosiologen Dagfinn Ås vekt på miljøbegrepet, der samspillet mellom mennesker, de fysiske omgivelsene og den sosiale organiseringen er det sentrale (Ås 1977:8). Sosial sammenhandling er knyttet til fysiske omgivelser som igjen er bestemt ut fra sosial organisering. Ut fra denne synsvinkelen kan bomiljøet avgrenses med utgangspunkt i organiserte, formelle organer som vi finner i boligområdene, der et bomiljø for eksempel tilsvarer et borettslag, et sameie, eller en leiegård. Miljøet er imidlertid en dynamisk prosess som konstitueres gjennom sosial samhandling i boligområdet.

Den andre siden av bomiljøbegrepet er knyttet opp til det å bo. Å bo går inn under ett av våre viktigste behov, som et nødvendig vilkår for et godt liv (Allardt 1998:125). På engelsk kan å bo oversettes med to live (å leve). Med dette utgangspunktet knyttes bomiljø til en viktig dimensjon som ikke kan løsrives fra begrepet hjem og det livet man lever i sin helhet. Men mens hjem er noe man forholder seg til mer eller mindre ubevisst, har bomiljø større eller mindre betydning avhengig av egne intensjoner, av hva man selv ønsker (Wickström 1994:29).

En annen innfallsvinkel er å se bomiljøet i forhold til behov. Gjennom å bruke behov som et analytisk hjelpemiddel, vil vi kunne forklare deltakelse eller mangel på deltakelse som en indikasjon på at behov tilfredsstilles på ulike måter. Her er menneskelige behov for sosial involvering viktig, og i dette inngår fellesskap.

Betydningen av fellesskapet og de mellommenneskelige forhold, er i følge Per Morten Schiefloe det mest fremtredende sosiologiske bidrag til teoriene om det gode liv. Dette er sentralt på to områder: forestillingen om de lokale fellesskap og den sosiale forankring (Schiefloe 1985:92).

Et annet perspektiv er å se bomiljø som et rom som gis mening. Den engelske professoren i byplanlegging Patsy Healy anvender betegnelsen *living place* når hun diskuterer bomiljø og omgivelser. Place angir at rommet tillegges mening. For noen har rommet (space) som omgir boligen liten mening fordi de bare bruker dette rommet til å bevege seg til å fra andre arenaer. Andre bruker dette rommet aktivt, de møter naboer, og de møter på muligheter, utfordringer og problemer. For at det skal bli bomiljø må det få en betydningsdimensjon for beboerne. Healy skiller altså mellom *living space* som alle har rundt boligen og som hun karakteriserer som et passivt nærmiljø og *living place* som blir et aktivt nærmiljø som brukes (Healy 1997:97). I denne forståelsen anlegges et nedenfra eller et individperspektiv, med utgangspunkt i hvordan individet selv bruker og påvirker de nære omgivelsene. Med dette perspektivet kan vi si at bomiljø er noe som ikke kan beskrives utenfra. Bomiljø er ikke noe vi kan se, eller gå inn i og bli en del av dersom vi ikke selv bor i omgivelsene det er snakk om. I denne sammenhengen knyttes bomiljø til det å bo og omgivelsene rundt hjemmet, og bomiljøet blir da det rommet som erfares i forlengelse av hjemmet. Hva som erfares som bomiljø blir avhengig av beboernes preferanser, livsstil og livsfase, og engasjement. Ved å fokusere på det å bo, og omgivelsene rundt egen bolig, får vi en kognitiv tilnærming til begrepet. Bomiljø vil da bli det som individet selv oppfatter som bomiljø, som miljøet i tilknytning til hjemmet og boligen. Dermed vil ikke bomiljø være noe som kan erfares eller beskrives fra utsiden, fra en utenforstående. Det vil igjen si at vi ikke kan snakke om et felles bomiljø – det formes av egne opplevelser og erfaringer med de fysiske og sosiale omgivelsene. Det blir viktig å skille mellom det fysiske og det sosiale. Fysisk nærhet behøver ikke bety sosial nærhet.

Rommet gis mening gjennom de prosesser som skjer i møtet mellom beboere som har felles omgivelser/ramme i tilknytning til boligen. Det er i dette møtet at bomiljøet konstitueres og etableres. En tilnærming til hvordan bomiljø kan forstås er nettopp å se bomiljø som et rom som konstitueres gjennom beboernes handling og interaksjon. Det fysiske rommet blir da også et sosialt og kulturelt rom og handling blir et ledd i en pågående prosess. Det er en slik forståelse som ligger til grunn for denne studien.

Kapittel 2: Deltakelse i bomiljø – hva er det?

2.1 Hva er deltakelse?

Med deltakelse forstår vi det å være med på noe eller være medvirkende. I ordbøkene finner vi at ordet er dannet av å ta del i, avledet av det latinske *participare* (Norsk riksmålsordbok 1983). Deltakelse betyr også å vise medfølelse for eksempel ved å være tilstede der noe skjer eller på annen måte vise sympati.

Ut fra denne definisjonen kan deltakelse altså bety både å ta aktivt del i en handling og å ha sympati for eller støtte noe som skjer. Det siste er ikke nødvendigvis en aktiv handling. I denne studien er det først og fremst deltakelse i betydning aktive handlinger det fokuseres på, i hvilken grad beboerne er med på det som skjer og i hvilken grad de selv er aktive i bomiljøet utenfor sin egen inngangsdør. Samtidig er vi som tidligere nevnt også ute etter å få med beboernes holdninger og hvordan de vurderer verdien av det som skjer av ulike aktiviteter i bomiljøet.

I begrepet deltakelse ligger det imidlertid flere føringer. Deltakelse kan både sees i sammenheng med medbestemmelse og samhandling. Medbestemmelse, eller innflytelse, er ofte viktige forutsetninger for å få andre til å delta i noe som settes i gang. Dersom man opplever at det man skal delta i er lagt opp av andre på deres premisser uten å selv kunne påvirke hva som skal skje, kan deltakelse fortone seg mer som en ordre og plikt til noe som skal utføres. Man deltar dermed ikke som en jevnbyrdig deltaker, men som en underordnet.

I studien om møtesteder diskuteres begrepet samhandling (Janapathy og Søholt 2000:19). Samhandling åpner for at flere parter involveres, at det skjer på like vilkår, at det er likeverd mellom gruppene og at det foregår en dialog. Begrepet sees særlig i tilknytning til integrering. I motsetning til samhandling har integrering et normativt innhold der minoriteten skal innordne seg majoritet og der det handler om informasjon mer enn dialog (ibid.). Ved å ta utgangspunkt i samhandling fremfor integrering gjøres integreringen til en samhandlingsprosess. Som det vil komme frem i denne studien er hensikten med å få flest mulig til delta i bomiljøet blant annet å styrke det sosiale miljøet, altså en form for integrering. Særlig anses dette som viktig i flerkulturelle bomiljøer der beboerne har lite kontakt med andre. Derfor er det viktig at deltakelse i bomiljø forstås som samhandling og ikke som integrering.

2.2 Arenaer for deltakelse

I denne studien ser vi på ulike arenaer for deltakelse. Disse er delt inn i tre kategorier som omfatter både institusjonelle eller forpliktende arenaer, uforpliktende arenaer samt tilfeldige eller spontane arenaer. Med institusjonelle eller forpliktende arenaer menes formelle tiltak som settes i gang av styret eller andre valgte organer knyttet til bomiljøet og som er ment å ivareta beboernes plikter og rettigheter. Uforpliktende arenaer omfatter tiltak som settes i gang av mer sosial karakter og som ofte skjer sporadisk. Den tredje kategorien er arenaer hvor det skjer spontan eller tilfeldig samhandling.

En annen distinksjon mellom formelle og uformelle arenaer er at i de formelle må man for eksempel være medlem (andelseier i borettslaget / sameiet) for å kunne delta. Formelle arenaer krever også at man vet om dem på forhånd ved at informasjon er gitt. Det ligger derfor et ekskluderende element i formelle arenaer ved at for eksempel nyinnflyttere, beboere som leier av andre, eller de som ikke har kontakter ikke får anledning til å delta.

Av de institusjonelle eller forpliktende arenaer tar vi opp

- Styret i boligsameie
- Generalforsamling
- Dugnader

Av uforpliktende arenaer ser vi på

- Ulike typer arrangementer og fester

Tilfeldige eller spontane arenaer er

- Uterommene
- Fellesareal ute og inne

En annen form for deltakelse er det vi kan betegne som negativ deltakelse, der beboerne kanalisere handlinger og energi til noe som virker negativt inn på bomiljøet. Dette omfatter

- Hærverk
- Sabotasje av plikter

2.3 Forhold som har betydning for deltakelse

Det er mange forhold som spiller inn og som har betydning for deltakelse i bomiljøet. Ovenfor har vi kommet inn på enkelte ting som spiller inn, blant annet følelsen av samhandling og innflytelse, og det å være "medlem" eller en del av det formelle fellesskapet. Nedenfor skal vi utdype disse og andre aspekter som har betydning for om beboerne deltar.

Graden av frivillighet er viktig for å motivere til deltakelse. Selv om det viser seg at pliktfølelsen til en viss grad er til stede hos flere beboere kan dette slå negativt ut på sikt. Dersom beboerne ikke føler at deltakelse er frivillig blir det meningsløst for dem å delta. Dette vil påvirke aktivitetene, og kan ende opp i at tiltakene forsvinner. De formelle arenaene vil imidlertid ikke opphøre på grunn av manglende deltakelse, fordi dette er underlagt regler (gjelder særlig generalforsamling), men kan miste mye av hensikten som beslutningsarena mellom likeverdige andelseiere i boligsameiet.

Frivillighet har sammenheng med at aktivitetene oppleves som *meningsfylte*, og som innebærer at man er likeverdig med de andre og at aktiviteten er nyttig for en selv. Det har ingen verdi å delta på noe dersom folk ikke finner det meningsfullt eller nyttig.

Spørsmålet om hvem det er nyttig for er da viktig å stille. Aktivitetene kan være meningsfylte for en gruppe beboere, mens de er uinteressante for andre.

Trygghet i bomiljøet er et tredje stikkord. Det å føle seg trygg i miljøet innebærer å ha oversikt og en viss kontroll over de nære omgivelsene. Dersom bomiljøet oppleves som uoversiktlig (for eksempel med mye utskiftning av beboere) kan det føre til utrygghet. Dette er særlig relevant i forhold til flerkulturelle bomiljøer, fordi det i tillegg kommer et element av "fremmede" skikker, språk og lignende. I Stortingsmeldingen om innvandring og det flerkulturelle Norge står det at for å sikre like muligheter for deltakelse er det også nødvendig å skape trygghet både i nærmiljøet, mellom befolkningsgrupper og for enkeltindivider i forhold til storsamfunnet (St.melding nr 17 1996-97:9). Videre fremheves det at dialog og samhandling er viktige betingelser for økt deltakelse av personer med innvandrerbakgrunn i det norske samfunnet. Følelsen av trygghet i bomiljøet vil påvirke deltakelse i positiv retning.

I flerkulturelle bomiljøer er det viktig med *forståelse av ulike typer skikk og bruk* for møter og andre formelle fora. Dagsorden er for eksempel ikke en selvfølge for alle beboere. Dette er avhengig av bakgrunn og erfaring. Særlig har beboere med etnisk minoritetsbakgrunn andre måter å "møtes" på enn beboere med norsk bakgrunn, og beboere med etnisk minoritetsbakgrunn har ofte en mer spontan og uformell stil. Den norske møteformen bærer preg av fakta og saklighet. I formelle eller institusjonelle fora kan det dermed bli vanskelig å ta opp saker hvis dette må meldes skriftlig til styret på forhånd. Deltakelse kan sees på som et aspekt ved det å møtes, en mer aktiv og formalisert måte å møte hverandre på. Forståelse av ulike typer skikk og bruk er også viktig å se ut fra språk. I følge Ganapathy og Søholt har ordet møte flere betydninger på andre språk som arabisk, hindi eller urdu (Ganapathy og Søholt 2000:27). I disse språkene nyanseres det mellom ulike typer uformelle treff og formelle møter. På norsk benyttes møte både når det skal være formelle møter for eksempel i borettslaget eller når man skal treffe venner. Dermed assosierer beboere med etnisk minoritetsbakgrunn ofte møter med plikt og for dem en underdanig posisjon, mer enn likeverd og aksept (ibid.).

Erfaring og kunnskap er relevant i forhold til deltakelse i flerkulturelle bomiljøer. Hva er beboerne vant til fra tidligere, hvilken kunnskap har de om det å bo i lag? Ulike erfaringer, kompetanse og kunnskap er med på å forme beboernes forforståelse. Dersom de ikke er sosialisert inn i en boform som krever deltakelse fra beboerne, vil det ta tid å skape denne forståelsen. Forforståelse innebærer også at de tolker verden i lys av de erfaringer de har gjort. Det kan handle om tillit eller mistenksomhet avhengig av tidligere erfaringer.

Å identifisere seg med stedet eller bomiljøet har også betydning for deltakelse. Gjennom bruk blir beboerne kjent og gjør "rommet" til sitt eget. Det kan både handle om en personlig eller individuell tilknytning, og en felles. Felles deltakelse og samhandling skaper felles rom. Å gjøre "space" om til "place" innebærer å gi mening til rommet gjennom verdier, bruk og symboler. Forutsetningen for å kunne identifisere seg med stedet gjennom deltakelse er imidlertid gjenkjennelse. Det er viktig å føle at man ikke skiller seg ut, men å være som en del av en større helhet. I flerkulturelle bomiljøer kan dette slå ut begge veier. Med mange beboere med etnisk minoritetsbakgrunn vil gjenkjennelse av egen situasjon være et positivt element. Dersom det er få beboere med etnisk minoritetsbakgrunn kan følelsen av å være spesiell slå negativt ut blant denne gruppen. Det samme gjelder beboere med etnisk norsk bakgrunn. Disse beboerne kan

føle seg utenfor på grunn av mange ”fremmede”. Gjenkjennelse er altså viktig for deltakelse.

Siste punkt i denne gjennomgangen av forhold som har betydning for deltakelse er *tilgjengelighet*. Med tilgjengelighet menes her både kjennskap til det som skjer, og at arenaene har lave terskler for deltakelse. Dette betyr at beboerne ikke skal føle at de ikke er velkomne eller føle seg ekskludert fra fellesskapet.

Kapittel 3: Hvordan fungerer det sosiale miljøet i de to boligområdene?

3.1 Innledning

For å kunne si noe om årsaken til generell lav deltakelse på det som skjer i bomiljøene, er det først nødvendig å se på hva som lokker noen til å delta. I dette kapitlet presenteres derfor først de ulike aktivitetene som arrangeres i de to bomiljøene og hvordan de fungerer, graden av oppslutning, hvem som deltar og begrunnelsen for å være med. Deretter tar vi opp nabokontakt og aktiviteter beboerne er med på utenfor bomiljøet.

Vi har valgt å fokusere både på formelle og uformelle aktiviteter i bomiljøet. Formelle aktiviteter omfatter tiltak som er initiert av styret eller andre organer. Under uformelle aktiviteter inngår nabokontakt og spontane treff som skjer i gårdsrommet eller i oppgangen, eller bruk av området generelt. Å få kunnskap om eventuelle uformelle aktiviteter og det som skjer spontant blant beboerne i miljøene vil kunne si oss noe om behovet for formelle tiltak.

Innledningsvis gis en kort presentasjon av boligområdene.

3.2 Beskrivelse av boligområdene

3.2.1 Furuset

Borettslaget som er valgt ut på Furuset består av rundt 330 leiligheter. Leilighetene varierer fra 1 til 5 rom. Beboergruppen er sammensatt og består av både enslige og familier, unge og eldre, og det er ikke noen spesielle grupper som skiller seg ut blant beboerne. Tidligere bodde det flest barnefamilier i borettslaget, nå er det jevnt fordelt både på husholdstyper og alder. Når det gjelder barnefamiliene er disse større blant beboere med etnisk minoritetsbakgrunn enn blant etnisk norske beboere.

I følge styreformannen har rundt 30% av andelseierne utenlandsk bakgrunn. En del leiligheter leies av kommunen. I disse boligene har de fleste beboere innvandrerbakgrunn. De største etniske minoritetsgruppene er pakistanske og vietnamesiske. I følge formannen er det også en del blandingssekteskap representert blant beboergruppen.

Det er ikke uvanlig at barn som flytter ut av foreldrenes leilighet kjøper sin egen i samme borettslag. Dette gjelder både etnisk norske familier og familier med etnisk minoritetsbakgrunn.

3.2.2 Grønland/Nedre Tøyen

I det utvalgte kvartalet finner vi både borettslag og sameie. Til sammen består kvartalet av ca 200 leiligheter fordelt på 4 gårder. Størrelsen på boligene varierer fra hybler på 19 kvm til 4 roms leiligheter på 110 kvm.

Gårdene ble bygget nye fra midten av 1980-årene til begynnelsen av 1990-årene og er resultat av den omfattende kommunale byfornyelsen som Grønland/Nedre Tøyen gjennomgikk i 1980-årene. Gårdene erstatter rundt hundre år gamle leiegårder som ble revet på grunn av manglende ytre vedlikehold. De nye boligene er altså bygget i et etablert boligsstrøk i en gammel bydel i sentrum. Sammenlignet med de gamle leiegårdene har bygningenes eksteriør fått et mer moderne preg, med blant annet farerike vinduskarmer og annen fasadestruktur. Den mest iøynefallende forskjellen er imidlertid at alle leiligheter har balkonger, eller egne små terrasser / haver vendt mot gårdsrommet (leiligheter i 1. etasje). Egne private uterom antas å ha betydning for hvordan de mer offentlige uterommene brukes. De fysiske rammene forventes dermed å innvirke på hvordan det sosiale livet fungerer.

Som et ledd i opprustingen av områdene i indre Oslo øst, ble det lagt vekt på å sette i stand gårdsrommene. Gjerdene i de gamle tomtegrensene ble revet for å utnytte arealet best mulig. Det la til rette for at flere gårder / borettslag i stor grad deler utearealet. Arealene består av egne sittegrupper med benker og bord som er skjermet fra lekeområdet med busker. Det er skilt mellom lekeområdet for småbarn med sandkasse og lekestativ, og en liten ballplass i andre enden av gårdsrommet for de litt større barna. Gårdsrommet har også griller, som er tilrettelagt for muslimsk mattradisjon (for eksempel forbud mot å grille svinekjøtt).

Beboerne representerer ulike bakgrunn både når det gjelder alder, livssituasjon og etnisk opprinnelse. Over halvparten av beboerne har innvandrerbakgrunn, og de største gruppene har opprinnelse fra Pakistan, Øst-Europa, Vietnam og Somalia.

Enkelte gårder preges av stor turnover med mye utskiftning av beboerne. Dette gjelder særlig i en av gårdene der over halvparten av leilighetene er kommunale utleieboliger. Vi finner også 40% leiligheter på framleie i enkelte av gårdene. Det er mange firmaer som har kjøpt leiligheter, men også privatpersoner som kjøpte på spekulasjon for 2-3 år siden mens prisene var lave. Kjøperne var både etnisk norske og personer med etnisk minoritetsbakgrunn. En så stor andel leiligheter på fremleie medfører hyppig utskiftning av beboere og følger et ustabil bomiljø.

3.3 Informasjon fra styret

En forutsetning for å få med seg beboerne på det som settes i gang av tiltak, er at beboerne vet hva som foregår. På hvilken måte informeres det om det som skjer og hvordan når informasjon frem til beboerne? Fungerer informasjonen slik den bør?

Både på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset sender styrene ut skriftlig informasjon til beboerne når det innkalles til generalforsamlinger og dugnader. Det samme skjer når de vil arrangere grillfester og andre sosiale sammenkomster. I tillegg hender det at det

settes opp plakater ved postkassene. Det skjer også at styremedlemmer går fra dør til dør for å få med seg de beboergruppene som enkelte tiltak er rettet mot. Informasjonen fra styrene ser dermed ut til å være god i begge miljøene. Dette bekreftes også av beboerne. En av beboerne fra Furuset uttrykker det slik:

Vi får jo informasjon om alt. Borettslaget er flinke med rundskriv om alt mulig. Om ting vi skal passe på som trappevask og andre praktiske ting vi skal gjøre, og informasjon om reparasjonsarbeider som styret organiserer. Alle mulige former for ting de arrangerer (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

På Furuset sendes en del av informasjonen til beboerne på flere språk, blant annet på urdu og vietnamesisk. I følge beboerne har det hjulpet på oppslutningen til møtene etter at en del viktige skriv ble oversatt til andre språk.

Ved siste optelling var det vel 30 nasjonaliteter i borettslaget, og det er ikke alle som leser norsk. Så enkelt er det. Så det var kjempefint å få det på urdu og vietnamesisk med mer. Det dekker neppe alle, men det dekker i alle fall store grupper (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Et annet aspekt er hvilken type informasjon som gis ut og i hvilken grad beboerne involveres i det som informeres om. På Grønland/Nedre Tøyen får vi mer nyanserte svar, selv om de fleste oppgir å være fornøyd med informasjonen som gis:

Jeg synes ikke den er god nok. Det er informasjon om hva de vedtar. Men de inviterer i liten grad til ytringer. De har gjort seg opp en mening om hvordan de vil ha det, og kjører stramt på å benytte seg av makt til å gjennomføre det. Blant annet slik som vi opplevde med påklaging av det med sykkelen. Slik vi ser det, så er det sagt på en annen måte 'kan dere ikke skikke dere vel inne i gården her, så se til å finne dere en annen plass'. Dette er kollisjoner mellom nordmenn. Det kan krasje uten at det har noe med fremmede kulturer å gjøre (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

3.4 Generalforsamling

3.4.1 Styrets ansvarsområder på Furuset

Styret har ansvaret for driften av borettslaget, nødvendig vedlikehold og lignende. Styret har også ansvar for å tildele de små ett-roms leilighetene som styret disponerer, samt behandle søknader om fremleie. Borettslaget har en del småleiligheter som opprinnelig var beregnet som generasjonsbolig. I tilknytning til en stor leilighet ligger det en ettroms leilighet. Tenåringer som flytter ut kan få leie den, det samme kan gamle foreldre av beboerne. Det er ikke innskudd, bare depositum. Styret lyser dem ut, og tildeler dem etter gitte retningslinjer. Beboerne som får leie skal ha en tilknytning til de som allerede bor her. Styret har også ansvar for å behandle søknader om fremleie, de

har det økonomiske ansvaret og bestemmer når husleiene må endres i forhold til aktivitet på vedlikeholdsfronten.

3.4.2 Styrets ansvarsområder på Grønland/Nedre Tøyen

I *borettslaget* består styret av fem medlemmer i tillegg til fem vararepresentanter. Styret velges inn for to år av gangen, vararepresentantene for ett år. I følge styreleder er det lett å få inn varamedlemmer, fordi disse ikke trenger å møte annet enn hvis andre ikke kan og det er dermed mindre arbeid. Styremedlemmene er stort sett middelaldrende og eldre beboere, og de har ingen unge styremedlemmer pr. i dag. I denne perioden sitter det en med innvandrerbakgrunn i styret. Det har i følge styrleder ikke vært lett å stemme inn medlemmer med innvandrerbakgrunn, og det har heller ikke vært lett å finne noen fra denne gruppen.

Styret møtes en gang i måneden. Saker som styret jobber med er først og fremst forespørslers om å bygge om leilighetene, og om fremleie. Det tillates til en viss grad å bygge om leilighetene hvis beboerne holder seg til fastsatte normer. Styret tar alltid kontakt med arkitekten / utbygger hvis de er i tvil, og vil ha deres godkjenning på prosjektene.

Styret behandler også en del klager, særlig er det fellesvaskeriene som er kimen til klager. Klagene handler om at folk ikke rydder / vasker etter seg og det ser grisete ut når andre skal bruke vaskeriet. Det største problemet har vært at enkelte beboere ”okkuperer” vaskeriet i lang tid av gangen, og de har avslørt at noen vasker for venner og kjente som bor andre steder. De har observert biler fulle av skittentøy som stopper foran oppgangen til fellesvaskeriet, og som beboere har tatt hånd om. Det har vært enorme utgifter på strøm i forbindelse med denne virksomheten. Fordi dette har vært et problem i mange år, har borettslaget nå innført myntautomater der de tar 10 kr timen. Strømregningen var på nesten 1 million i året (for borettslaget til sammen), etter at de innførte automater for ett år siden ble regningen redusert til 800 000 kr. Nå har de imidlertid problemer med at beboere slår i stykker automatene for å kunne vaske ”gratis”.

Styret i *sameiet* består av åtte medlemmer, derav fem faste pluss tre vararepresentanter. Fire er kvinner. Det sitter ingen representant med innvandrerbakgrunn i denne perioden. De har tidligere hatt to representanter med innvandrerbakgrunn, men ingen av dem stilte til gjenvalg forrige gang. Styret velges for to år av gangen, leder velges for ett år. De har styremøtene en gang i måneden. Saker som behandles handler i stor grad om hærverk, søppel og klager på beboerne, samt økonomi. Fordi det er mye hærverk i gården, må sameiet ut med betydelige summer til reparasjoner. Særlig må knappepanelet i heisen skiftes ut med jevne mellomrom.

Det arrangeres generalforsamling en gang i året. Det er i følge styreleder få beboere som møter opp. Tidligere hadde de også beboermøter to ganger i året, der de tok opp litt uformelle saker som økonomi, om hærverk, om bomiljøet. Kostnadene på grunn av hærverk har økt veldig de siste årene. På beboermøtene møtte det ikke opp folk så de sluttet med å innkalle til disse møtene.

I følge styreleder er sameieformen en vanskeligere organisasjonsform enn borettslag. Det er lettere å sette grenser i borettslag fordi de har et bedre og klarere lovverk. Sameiet krever mer av hver medeier. Sameiet følger lov om eierseksjoner og som styreleder mener er tynn. Mange av beboerne har ingen kunnskap om hva et sameie er.

3.4.3 Deltakelse på generalforsamlinger

Det arrangeres generalforsamling en gang i året, med gjennomgang av styrets beretning og regnskap. På *Grønland/Nedre Tøyen* er det 41% (17 av 41) av de beboerne som svarte som møter opp på generalforsamlingene. Argumentene som brukes for å møte opp på generalforsamlingene er å bli kjent med andre, føle et fellesskap i bomiljøet og føle seg forpliktet. Det er også et annet argument som dukker opp her, nemlig muligheten til å påvirke bomiljøets regler og normer hvis det er noe man er uenig i. Til tross for at noen mener det er viktig å møte opp på generalforsamlingene, er det likevel relativt lav deltakelse blant beboerne. En viktig årsak som fremheves av flere beboere er at sameiet har mange beboere som leier leilighetene, og som dermed ikke har stemmerett og mangler muligheten til formelt å påvirke miljøet. På *Furuset* er tilsvarende tall for de som møter opp på generalforsamling 52% (28 av 54), altså en noe større andel.

Hva kan årsaken være til den relativt lave oppslutningen? Svaret kan vi blant annet se av hva som bidrar til at enkelte stiller opp på generalforsamlingene. En antakelse om hvorfor noen stiller opp er at beboerne ikke er fornøyd med det som styret arbeider med eller med bomiljøet generelt, og vil være med på å påvirke endringer. En annen årsak kan være at beboerne ønsker å holde seg informert om hva som skjer, og selv komme med forslag om tiltak.

I følge beboerne på *Furuset* fungerer borettslaget bra, og beboerne har få innvendinger eller forslag til endringer. På *Grønland/Nedre Tøyen* er det flere beboere som ikke er fornøyd med bomiljøet slik det er i dag:

Det er et par tre ganger jeg ikke har vært med. Da har jeg jobba. Og det har jeg ikke prioritert så mye. Det var en gang jeg hadde besøk, og så gikk jeg ned og fant ut at dette gidder jeg ikke, jeg går opp igjen. Nei. Det er det samme. Vi går gjennom det vi skal og så drikker vi kaffe. Det er det samme som kommer igjen. Det er ikke stort oppmøte. Det skjer jo ikke noe. Mye formaliteter. Man går gjennom sakene i regnskapet og stiller spørsmål hvis det er noe. Hvis det hadde vært noen problemer i sameiet, kunne man kanskje vært med å påvirke litt. Men det er ikke noe sånt. Da blir det ikke prioritert (Mann 34 år, norsk bakgrunn, *Grønland/Nedre Tøyen*).

En ung kvinne på 28 år også fra *Grønland/Nedre Tøyen* forteller at det kom forslag til generalforsamlingen om at fellesrommet i borettslaget kunne brukes til ungdommen. Dette ble stemt ned på generalforsamlingen. I følge kvinnen rammer dette særlig tenåringsjentene. Hun vet ikke hvorfor man ikke ville det, men det kan ha vært en kostnadsvurdering. Det er stort sett etniske nordmenn som sitter i styret, men de har hatt en innvanderrepresentant. Hun hadde tenkt å gå på siste generalforsamling, men måtte jobbe. Hun mener det er få som bryr seg, og få som går på møtene og som kommer med forslag til hva som kan gjøres bedre.

Graden av deltakelse på generalforsamlingene i bomiljøet kan med andre ord til en viss grad relateres til hvor godt bomiljøet fungerer og i hvilken grad beboerne ønsker endringer. Samtidig viser svarene at det kan være vanskelig å påvirke beslutninger eller få til endringer slik man ønsker.

For beboerne som stiller opp er det viktig å bidra. Det ”hører med” å delta på det som arrangeres i borettslaget.

Å være med på dugnader og generalforsamlinger er noe mer enn plikt. Det ligger en interesse bak det. Jeg er jo interessert i at mitt bomiljø skal være så godt som mulig. Og kan jeg bidra både vil og bør jeg gjøre det. Når jeg sa plikt mente jeg at det er altfor mange som sier nei. Da vi hadde generalforsamling i forrige uke kom det 14 stemmeberettigede og to med fullmakt av over 300 leiligheter. Da er det mye som ikke stemmer. Det er noe som er gjengs. Så dårlig kan jeg ikke huske at det har vært før. Jeg møter på hver generalforsamling så sant jeg er hjemme. På de drøyt tjue åra så vet jeg ikke om mer enn to generalforsamlinger jeg ikke har vært på. Det synes jeg er en selvfølge (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Hun mener også at det er beboernes plikt å møte opp:

Jeg synes vi har en plikt i tur og orden til å ta på oss et ansvar fordi vi har et fellesskap, på samme måten som det er en plikt å vaske trappa når det er din tur. Jeg synes ikke det er riktig fordi man ikke gidder. Men det finnes folk som ikke egner seg, det er en helt annen sak. Det kan til og med være et problem at folk vil, men egner seg ikke. Jeg synes du har visse plikter når du bor i et borettslag, og jeg synes at det hører med til pliktene. Når jeg sier visse plikter, så er den største plikten å følge husordensregler (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Hvem, møre opp i de formelle arenaene? I en studie om formell og uformell samhandling i bomiljøer, trekkes det opp faktorer som både øker og reduserer sannsynligheten for å delta i beboerorganisasjoner (Nordahl 1996:45). Beboere med høy utdanning og eldre beboere øker sannsynligheten for deltakelse. Blant faktorer som reduseres deltakelse er det særlig yngre beboere (de under 40 år), beboere med etnisk minoritetsbakgrunn og hjemmeværende. Den siste gruppen kan virke noe overraskende fordi det er nærliggende å anta at tid spiller en avgjørende rolle. Dette viser at tid ikke automatisk er noen ressurs i forhold til engasjement i bomiljøet (ibid.)

Sett i forhold til alder på beboerne som deltar på generalforsamlingene i de to områdene, finner vi på Grønland/Nedre Tøyen at de fleste er i 30 – 40 års alderen, mens de på Furuset er flest i alderen 40 – 60 år. Dette gjenspeiler i stor grad alder på beboermassen i de to områdene og viser dermed ingen tendenser til at yngre beboere deltar i mindre grad enn middelaldrende og eldre. Når det gjelder beboernes bakgrunn er det imidlertid kun 5 av de 28 beboere på Furuset som deltar på generalforsamlingene har etnisk minoritetsbakgrunn. På Grønland/Nedre Tøyen er det ingen som oppgir dette. Disse funnene bekrefter Nordahls faktorer på hva som reduserer deltakelse i formelle fora.

3.5 Dugnad

3.5.1 Dugnad som norsk tradisjon

Dugnaden er en gammel og viktig ordning fra det førmoderne samfunnet, fra den tiden naboene var forpliktet til å hjelpe hverandre. Dugnaden var en helt nødvendig institusjon i de periodene man trengte ekstra arbeidskraft på gården og som gikk utover innleid hjelp i forbindelse med de årlige onnene og innhøstingen. Dugnaden var særlig viktig i forbindelse med store arbeidsoppgaver som skulle utføres under en tidsbegrenset periode (for eksempel takteking eller husbygging). Det tok ofte mange år mellom hver gang gården hadde behov for å kalle inn til dugnad.

Gårdene var inndelt i roder, slik at hver gård hadde ansvar overfor bestemte nabogårder. Når nabogården trengte hjelp, var man forpliktet til å stille opp. Prinsippet med dugnaden var at nabohjelpen var basert på ytelse – gjenytelse og det var ikke et betalt arbeid. I løpet av en tidsperiode, som oftest gikk over mange år, hadde alle gårdene mottatt arbeidshjelp fra nabogårdene. På den måten ble ingen gårder belastet med ekstra omkostninger. Den sosiale funksjonen var også viktig, selv om den hadde en underordnet betydning. Traktering av deltakerne var en selvfølge, og både mat og drikke skulle være av det beste.

Dugnaden slik vi kjenner den i dag forbinder vi først og fremst med frivillig arbeidsinnsats i foreninger, barnehager eller i bomiljøet. I borettslaget eller sameiet gjelder det først og fremst å gjøre en felles innsats på fellesområdene, og som omfatter det som går ut over vanlig drift og vedlikehold av gårdene. Det er med andre ord arbeid som ikke er nedfelt i arbeidsinstrukser eller som lønnes det er snakk om. Dugnadsarbeidet består gjerne av å rydde opp i uteområdene med stell av planter og busker, rake løv, koste gangveier, male gjerder, bord og benker etc. Styret tar initiativ til dugnaden der det settes av noen timer enten en ettermiddag eller lørdag formiddag. I tillegg til arbeidet legges det ofte opp til litt sosialt med servering av for eksempel kaldt drikke, kaker og kaffe.

Spørsmålet er om hvor stor oppslutning det er om dugnaden, om hva som lokker beboerne og hva som eventuelt hindrer dem i å delta.

3.5.2 Dugnad på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset

På Grønland/Nedre Tøyen arrangeres dugnad en til to ganger i året. Det er alltid en om våren, men i tillegg kalles det inn til dugnad av og til om høsten avhengig av sommerens vær / vekstforhold. Det arrangeres dugnader i alle gårdsrommene som borettslaget er tilknyttet.

Dugnaden holdes sammen med sameiet. Sameiet tar med vafler, borettslaget holder kaffen og brus til barna. Da har de felles langbord. Tidligere har det vært konflikter mellom de to eiendommene om bruken av uterommet. Dette fungerer nå bra. I tillegg til skriftlig informasjon, går styret fra dør til dør for å informere om hva som skjer, om tid og sted. Dette er særlig rettet mot beboere med innvandrerbakgrunn. De legger også vekt på å fortelle om hva dugnad er, om at alle må bidra til å vedlikeholde felles arealer. Til tross for at styret informerer personlig møter det ikke opp beboere med

innvandrerbakgrunn. En ny tendens de siste årene er imidlertid at barna til innvandrerfamiliene kommer. Styret ser dette som positivt og vil nå lokke mer med matservering og legge mer vekt på det sosiale aspektet.

Deltakelsen varierer i de ulike kvartalene. I oversikten over antall beboere som deltar på *Grønland/Nedre Tøyen* viser det seg at kun 14 av 41 (34%) sier de er med på dugnader som arrangeres i gården, noe som betyr at de resterende 27 som har svart på spørrelisten ikke deltar. Det kan se ut som om deltakelsen er best i den gården som har den mest stabile beboersammensetningen, og dårligst der det bor mange som leier og det er stor turnover. Det er stor overvekt av kvinner som deltar. Mennene har i følge styreleder en mye høyere terskel for å bli med. (Dette gjelder både dugnader og det å sette seg i gårdsrommet.) I år trengte de noen som kunne ta i tunge tak blant annet fordi de skulle legge på ny jord (mye hadde regnet bort), og hang opp lapp om at de trengte noen ”mannfolk”. Da meldte det seg noen med en gang.

Dugnadene på Furuset arrangeres som på *Grønland/Nedre Tøyen*, en til to ganger i året. I borettslaget på *Furuset* svarer 42 av 54 (78%) at de er med på dugnader. I følge styreleder på *Furuset* er det som oftest veldig god oppslutning på dugnadene, noe som bekrefter svarene vi har fått. Sammenlignet med *Grønland/Nedre Tøyen* ser vi en langt høyere andel som deltar på *Furuset*.

Er det eldre, yngre, barnefamilier, menn eller kvinner, etniske norske eller beboere med minoritetsbakgrunn som stiller opp på dugnader? På *Grønland/Nedre Tøyen* viser det seg at det i liten grad er familier med barn som deltar. De få som deltar er unge, enslige og med norsk etnisk bakgrunn (unntatt en fra Marokko). Sett på bakgrunn av at miljøet består av nesten halvparten med etniske minoritetsbakgrunn og at det bor mange barnefamilier i gårdene, kunne det forventes at flere barnefamilier stilte opp på dugnader. Besvarelsene representerer rundt 1/3 familier med barn.

I motsetning til *Grønland/Nedre Tøyen* der det i stor grad er enslige som møter opp på dugnad, er det på *Furuset* flest barnefamilier som deltar. Samtidig finner vi middelaldrende og flere eldre uten barn som er med. I dette bomiljøet er det også blandet med både norske og etniske minoriteter.

Forskjellen mellom de to stedene gjenspeiles på flere måter. For det første i omfang, der en stor andel av beboerne møter opp på dugnader på *Furuset* mens svært få er med på *Grønland/Nedre Tøyen*. For det andre gjenspeiles typen deltakere der barnefamilier, beboere med innvandrerbakgrunn og eldre er aktive på *Furuset* mens det er de unge, enslige med norsk bakgrunn som er aktive i sentrum.

Dugnaden på *Furuset* har likevel endret seg fra de første årene. I følge en av beboerne var det en annen mentalitet i begynnelsen, da de fleste stilte opp. Det kan tolkes både som om dugnadsånden var en annen tidligere, men også at det var lettere å delta fordi de fleste kjente hverandre:

På den tiden ble du annerledes kjent når alle var nye. Du kan si at når vi hadde hatt en dugnad her var praktisk talt alle med, i alle fall i oppgangen. Etterpå er det vanlig at man får en øl eller en lettøl eller en kaffe, eller et eller annet. Og vi havnet bestandig i førsteetasje. Der kan du gå inn fra terrassen. Vi var ikke inne hos noen, men satt ute på terrassen hvis vi hadde

lyst. Og selv om det regnet satt vi tørt. Vi samlet oss mye mer. Det hadde selvfølgelig også med menneskene som bodde her å gjøre. Skulle vi pusse opp i oppgangen hadde vi en helt annen kontakt enn i dag. (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Hva motiverer beboerne til å delta?

Hvorfor deltar beboerne på dugnad? Svarene forteller at det først og fremst er ønsker om mer *sosial kontakt* med naboer som lokker beboerne til å delta på dugnadene. Bedre kontakt med naboene bidrar til å føle fellesskap, noe som settes høyt på listen. Enkelte er også med fordi det er morsomt. Disse svarene er felles for beboerne i de to områdene.

Å ha det pent rundt seg er et annet motiv som noen av beboerne er opptatt av, noe som følgende sitater viser. Her er det to familiefedre fra Furuset med pakistansk bakgrunn som forteller om hvorfor det er viktig å stille opp, og deres erfaringer med andre som ikke deltar:

Jeg er med på dugnader ikke fordi andre skal se at jeg er med, men fordi vi bor der og det skal være rent og pent rundt der. Drar med meg datteren min og kona mi ut sammen med alle andre, og viser at vi også bryr oss om dette her. Jeg synes det er viktig at alle er med på dette. Jeg kjenner mange norske. Ikke fordi jeg er pakistaner, jeg kjenner mange norske som ikke gidder å være med på sånne ting. De sitter på verandaen og drikker øl, mens vi driver på. Mange av utlendingene som er med i fargerike klær og raker løv i andres hager og sånne ting, mens de (norske) har sittet på verandaen og drukket øl. (...) Jeg synes det er veldig fint at det er rent og fint rundt. Jeg hater at det ligger masse søppel rundt. Jeg føler ikke at det er noen forpliktelse. Alle bør bli med på dette. Vi bor tross alt her, og vi ferdes her daglig. Det er koselig utenfor der vi bor, at det er benker og folk kan sitte der og spise matpakke, eller drikke saft. Barna kan leke. Og det viktig å lære barna at vi skal ha det rent og fint, at barna lærer at vi ikke skal forsøple her (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Hele familien var med på dugnaden. Jeg tar også trappevask. Kona sa at jeg bare skulle vaske i første etasje, ikke i inngangspartiet. Hvis alt er rent er det bedre. Det er veldig viktig for meg å ha det rent. Hvis vi ikke vasker kommer det masse skitt og så kan man få sykdommer. I islam er renslighet viktig (Mann 39 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

I tillegg til å ha det pent og rent i fellesrommene ute og inne, er det også viktig å treffe andre slik som nevnt ovenfor:

Det er viktig for meg å holde det rent og pent. Men det er også det å komme sammen med andre og prate. En prater da med andre mer enn det en gjør ellers. *Er det å kjenne andre fra før viktig for at du blir med?* Nei. På den siste dugnaden ante jeg ikke hvem som var med. Det jeg visste var at de to familiene jeg har god omgang med ikke var med. Der er det alvorlig sjukdom inne i bildet. Og mannen var ikke hjemme (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Det er en plikt å være med er en annen viktig begrunnelse som beboerne bruker for å møte opp på dugnader. Blant de 14 på Grønland/Nedre Tøyen som er med er det halvparten som mener det er en plikt. Det samme finner vi på Furuset der over halvparten (25) oppgir at dugnad anses som en plikt å delta i. 10 av beboerne på Furuset oppgir dette som eneste årsak til å være med.

Vi ser altså at både ønsket om å være del av et sosialt miljø (det frivillige), det å ha det pent rundt seg samt pliktfølelse motiverer til å delta på dugnad. Forholdet mellom plikt og frivillighet er imidlertid diffust i denne sammenhengen, fordi dugnaden slik den fungerer i dag nettopp er basert på frivillighet. Ingen har rettslig plikt til å delta. Hvordan kommer da pliktfølelsen inn i bildet og hva legger beboerne i begrepet plikt?

Jeg føler meg nok litt forplikta til å være med på de dugnadene. Jeg er nok så gammaldags at jeg føler det. Ellers har jeg vært på alle medlemsmøtene og generalforsamlingene. Jeg synes det er ålreit å si og mene noe i de fora der, fordi det er derfor man har de fora. Jeg har lett for å mene noe (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Om forskjellen mellom det at det er en forpliktelse å være med, og det å ha lyst, sier hun:

Det er vel ikke det med lyst. Det er mer med tida. Tida skal strekke til. Om man har andre planer, og det skjer på en lørdag. Kanskje man heller ville gå på stranda. Det er sånn at en må prioritere det opp. Det er så mye annet en kan gjøre. Det er ikke det at jeg ikke har lyst. Det må bare settes i system med andre planer, og merkes av på kalendere (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen)..

En annen av de unge beboerne fra samme bomiljø mener også at det er en plikt å være med på dugnader:

Man er nødt til å være med på dugnader, det er det felles minste. Det er ingen tung plikt, det er en kveld eller to. Og hvis man ikke kan, blir noe satt av i ettertid så kan man gjøre det når det passer. Det er en del av det å bo tett oppå andre (Mann 28 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Det hender at tidspunktet for dugnaden ikke passer i forhold til andre gjøremål. Men i følge beboerne skal det mer til enn et kinobesøk for å la være å stille opp:

Det kan hende at jeg er mer opptatt med andre ting. Når de hadde dugnad nå hadde de det samtidig på skolen og i borettslaget. På skolen skulle de rive ned et stort gjerde, så skulle de ha sand i sandkassa. Jeg ble med der. Når vi kom tilbake til borettslaget så ble vi med litt der. Dårlig tid kan selvfølgelig spille inn. Men jeg går ikke på kino hvis det er dugnad. Jeg dropper heller kinobesøk. Film kan jeg se en annen dag. Jeg vil gjøre det rent utenfor der vi bor (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Paradokset mellom dugnader som noe frivillig og følelsen av plikt er ikke lett å forstå. Likevel har beboerne gjort seg noen tanker nettopp om dette:

Når det er dugnader synes jeg man får prøve å være med, det er litt sånn. Det er viktig å trives der man bor og skape litt miljø. Akkurat med dugnadene synes jeg det er litt plikt. Skal det være pent rundt her må man yte littegrann. Men det er jo helt frivillig. Det er ikke noe sånn at man får en bot hvis man ikke blir med. Det var en gang jeg hadde glemt hele greiene, så da sneik jeg meg ut. Jeg hadde ikke så veldig lyst til å se naboene da. Jeg syntes ikke det var spesielt hyggelig. Enda jeg hadde vært med mange ganger, så ... jeg vet ikke hvorfor, jeg. Det er vel det jeg mener med plikt, ikke noe negativt egentlig. Det er kjempehyggelig, det er kaffe og vafler og alt mulig rart. Det er vel litt hva man er oppdratt til (...) Jeg føler ikke at plikten er noe negativt. Det er stort sett de samme som går igjen på disse dugnadene. Det er kjempetrivelig. Noen ganger kunne en kanskje gjort noe annet. Men det henger over en. Man vet at det er noe man må gjennom. Så maler vi litt og planter litt og rydder på loft og i kjeller. Folk setter jo fra seg alt mulig her, jeg fatter det ikke. Vi finner en komfyr som står i gangen eller i fellesarealene. Det er klart det kan ikke stå der. Det hadde vært deilig å slippe å bære ut en sånn komfyr, men noen må jo gjøre det. Det går ikke an å la alt forfalle. Men den plikten, jeg vet ikke hva jeg tenker på med plikt. Det er vel det at hvis ingen gjør noe, så blir det ikke gjort noe, ikke sant. Og så veit man jo at man må være med å yte noe for fellesskapet. Kanskje plikt er litt feil ord. Det er som den ene gangen jeg sneik meg ut, og det er jo litt tulle for jeg har vært med omtrent på alt (Mann 34 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Et annet aspekt ved pliktfølelse er samvittighet. For eksempel de som må se styremedlemmer ute i gårdsrommet før de kommer ut selv. Er du usynlig så kan du lettere slippe unna. På Grønland/Nedre Tøyen arrangeres dugnadene over flere gårdsrom samme dag. Det de har opplevd er at det kommer nesten ingen i enkelte gårdsrom, mens det er fullt i et annet. En forklaring som styreleder har fått er at lederen selv ikke var med alle stedene, derfor gikk ingen andre ut heller. (Lederen var opptatt utenfor sin gård). Dette viser at styret / styreleder har stor innvirkning på hvordan beboere handler / deltar. Neste år vurderer lederen å arrangere dugnadene over flere dager eller være tilstede alle steder for å ”trekke folk ut”.

”Dugnad” på eget initiativ

I tillegg til å møte opp på dugnader er det ofte beboerne selv tar initiativ til å rydde eller gjøre noe i fellesrommene enten fordi de ikke kunne møte opp på siste dugnad eller fordi de selv ønsker å være med på å forme omgivelsene:

Det har hendt sånn som i høst, når vi ikke var hjemme når det var høstdugnad, tok vi en dag på egenhånd og fjernet løv utenfor her. Det blir penere, og det blir hyggeligere når våren kommer. Det er ikke sånn at en ikke har lyst. Så det er en slags blanding mellom å være en plikt, og noe frivillig man har lyst til å være med på (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Beplantinga synes jeg ikke noe om. Du vet sånne som stikker, noen sånne stygge greier. Vi hadde ikke lov til å fjerne det. Men nå blir det tatt opp her. Vi har sagt av de fleste. Vi vil heller kjøpe oss noen fine grønne planter

som blir ca to meters høyde som står året rundt. I hvert fall noen andre enn de stygge de har der borte. Nå har de faktisk fjerna de gamle ødelagte plantene. Jeg og en nabo snakka om det at vi må ha noen pene planter, så kan barna lære at de skal vi ikke ødelegge. De har de kappet av. De ville komme opp igjen på grunn av stubbene. Men jeg og en annen her, vi fjerna det. Vi var på plantasjen og henta noe (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Å selv ta initiativet til å gjøre noe i fellesrommene kan også forårsakes av at beboerne ikke orker å trække i skitt og søppel hver dag. Dette skjer gjerne uavhengig av om de deltar på dugnader ellers i året. En av de unge beboerne på Grønland/Nedre Tøyen opplever det slik:

Det har vært altfor mye hærverk. Vi bruker masse penger på unødvendige ting. Det er jo nødvendig, da, men det skulle vært unødvendig. Heiser blir herpa. Det har vært mye hærverk i fellesarealene, altfor mye. Det gjør noen ganger at jeg blir så dritlei at jeg har lyst til å flytte. Jeg fatter ikke at det nødvendig å ødelegge bare for å ødelegge. Døde ting. Det er helt sykt. En periode pleide jeg å vaske heisen innimellom. Den så for jævlig ut. De spytter på speilet og sånn. Etter hvert så gidder man ikke for det ser jo like jævlig ut hver gang. Det skulle være unødvendig for vi har et vaskebyrå. Når de vasker så skal det være greit til neste gang. Det er en del sånne ting. Og du kan plukke sneiper i gangen. Periodevis er jeg flink til gjøre sånne ting, ta med meg sneiper og søppel som ligger i gangen. Andre ganger blir man bare så irritert at man bare lukker øynene. Det er dumt. Men jeg blir så oppgitt (Mann 34 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Disse sitatene fra de to bomiljøene gir oss ikke bare eksempler på hvordan beboerne selv tar initiativ til å rydde og stelle i eget miljø, men det gir oss også to ulike bilder av miljøene. På Furuset handler det om å stelle i uteområdet med beplantning og hagestell, på Grønland/Nedre Tøyen handler det om å vaske og rydde etter andre som forsøpler og ødelegger. Sitatene illustrerer på mange måter karakteristiske trekk ved de to miljøene. Særlig i bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen sliter de med forsøpling og hærverk, noe som videre kan gå ut over bomiljøet generelt i negativ forstand.

3.5.3 Dugnad – inkluderende eller ekskluderende for fellesskapet?

Hensikten med å arrangere dugnad er som beskrevet ovenfor å gjøre en felles innsats for miljøet med å rydde, stelle grøntområdene og reparere. Det er heller ingen tvil om at dugnaden også arrangeres som et viktig sosialt treff. Naboer blir kjent gjennom felles innsats. Det var også det sosiale som lokket de fleste beboerne til å delta, i følge besvarelsene.

Men også i dugnader vil det være sosiale mekanismer som både inkluderer og ekskluderer beboerne overfor hverandre og som ofte bygger på tilfeldigheter. Det kan dreie seg om man kjenner noen fra før eller ikke, eller det kan være grupperinger av beboere som virker ekskluderende på hverandre. Bak beboernes svar om ikke å være med på dugnader kan det være nettopp følelsen av ikke å høre til eller kjenne andre som

er årsaken. Dette kommer vi tilbake til senere. En kvinne med jugoslavisk bakgrunn, sier det slik:

Jeg pleier å være med å dugnader. Jeg føler det som en plikt siden vi bor i et borettslag. Det er bare å være med. Men av og til blir det litt tungt. For det er ikke så mange folk man kan prate med eller trives sammen med. Det er bare å være der og feie og ta vekk søpla. Det fungerer ikke som det sies, at det er sosialt. For at du skal være med på ting, må du oppleve at det er sosialt og at det er hyggelig? Ja. Det er det jeg helst vil ha. At de skal motta meg, at jeg føler det mer vennlig eller hyggelig, at jeg trives litt der. Jeg gidder ikke være med hvis jeg bare skal stå utenfor. Jeg vil være med og prate med de andre, og føle det mer sosialt. Jeg føler ikke det når jeg er på dugnader (Kvinne 27 år, jugoslavisk bakgrunn, Furuset).

Ulike former for nabokontakt tas opp senere i kapitlet, der vi også kommer inn på det å føle seg fremmed i eget miljø.

Ved å sammenligne deltakelse på dugnader med deltakelse på generalforsamlinger ser vi at det er relativt flere på Grønland/Nedre Tøyen som møter på generalforsamlingene enn på dugnadene. Bildet er motsatt på Furuset, der langt flere deltar på dugnader enn på generalforsamlingene. Dette kan forklares både med at fellesområdene viser ulike krav til arbeid der Grønland/Nedre Tøyen sliter med mye hærverk og forsøpling, og at de opplever flere konflikter i bomiljøet enn Furuset.

3.6 Grillfest og andre tiltak

Både i bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset arrangeres det grillfester om sommeren, og andre tilstelninger i forbindelse med årets høytider.

I borettslaget på *Furuset* markeres blant annet 17. mai og tenning av julegran. Borettslaget har både et velferdsutvalg og et trafikkutvalg. Velferdsutvalget har møter en gang i måneden. Det består av fem beboere i tillegg til et par fra styret. I følge et av medlemmene i utvalget er det viktig å sette i gang tiltak som får folk opp av sofaen. Hun hevder også at det er dårlig oppslutning om aktivitetene sett i forhold til hvor mange som bor i borettslaget, og tror årsaken kan være at folk har andre ting å gjøre. Velferdsutvalget tar initiativ til turer, utflukter, sosiale sammenkomster samt aktiviteter for bestemte beboergrupper. Da borettslaget fylte 20 år for et par år siden, ble det arrangert tur til Lindeberg gård. Dette arrangementet var ment spesielt for barna, men det var også eldre som deltok på turen. I tillegg ble det arrangert tur til Tusenfryd der flere av de voksne beboerne var med. Velferdsutvalget har også satt i gang turer og barneklubber med ulike aktiviteter.

Av tiltak som er rettet mot spesielle grupper, er det satt i gang internasjonal klubb for kvinner. I følge borettslagsformannen har det vært vanskelig å holde dette tiltaket i gang fordi oppmøte ikke har vært som forventet. Det har også vært satt i gang grupper for barn i skolealder. Borettslaget disponerer et fellesrom (hobbyrom) som benyttes til dette formålet. Det viste seg imidlertid at tiltaket ikke var særlig vellykket. Blant annet var det vanskelig for arrangørene (velferdsutvalget) å få foreldrene til å stille opp som

vakter. En årsak til lite oppmøte kan være konkurrerende aktiviteter på skolen om ettermiddagen.

Om arrangementene på Furuset sier beboerne:

I vårt borettslag har de årvisst grillettermiddag i august. Vi har juletreff sammen med andre borettslag i januar. De borettslagene ligger på rekke og rad, og hører litt sammen. Så har vi vår dugnad, og av og til høst dugnad. Så har vi et velferdsutvalg som lager førjulsaktiviteter for barn. Før var det en klubb som var der hver 14. dag, men nå er det ikke så mange barn i alderen fra 4-5 til 10-12 år her. Så har velferdsutvalget hatt internasjonal kvinnekveld. Jeg vet ikke hvor mange det har vært men i fjor høst var det i alle fall to. Det har vært mat fra forskjellige land, det har vært klesdrakter, litt ymse. Det er ikke hver høst eller hver vår, det går litt i bølger. Det er litt etter hva folk finner for godt? Ja, og litt etter hvem velferdsutvalget består av (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

På *Grønland/Nedre Tøyen* tennes julegran i gårdsrommet med servering av gløgg og kaker. Oppmøtet på disse arrangementene er relativt dårlig, og kan se ut til å gjenspeile miljøet i de forskjellige gårdene. Fordi julefeiring er en kristen skikk kan det forklare dårlig oppmøte på slike arrangementer i et flerkulturelt bomiljø der mange beboere tilhører andre religioner.

Dette bomiljøet arrangerer ikke andre tilstelninger fast, men hadde for noen år siden en jubileumsfest for borettslaget. Festen var vellykket og det var mange beboere som deltok. For et par år siden ble det også forsøkt å få i gang en kvinnegruppe blant beboerne. Dette initiativet kom på bakgrunn av at det særlig blant innvandrerkvinnene var mange som var isolert og hadde liten kontakt med andre i bomiljøet. Det var kvinnene i styret som tok initiativ til dette, og de gikk fra dør til dør for å informere om tiltaket. De fikk låne lokaler i nærheten og hadde også engasjert tolker for flere språk. På det første møtet kom det en kvinne - kona til en i styret. Siden har de ikke forsøkt med flere arrangementer for grupper av beboere.

I følge en av styrelederne er sosiale arrangementer et budsjettspørsmål, og med stram økonomi i borettslaget blir sosiale sammenkomster en salderingspost. Pengene går med til å betale gjeld og lignende. Styreleder mener at det kunne settes av penger på budsjettet som skal gå til slike tiltak, da forplikter det mer og da synliggjøres det at noe skal brukes til slike formål.

Hvor stor oppslutning er det om de sosiale tiltakene og hvem møter opp?

I besvarelsene fra *Grønland/Nedre Tøyen* er det kun 3 som oppgir å være med på grillfest, og 6 som er med på tenning av julegran. Dette viser svært dårlig oppslutning om tiltakene som styrene tar initiativ til, og som bekrefter det styrelederne og enkelte beboere har erfart. Det viser seg også at tiltakene varierer fra år til år, nettopp fordi erfaringene viser at beboerne ikke deltar.

På *Furuset* er det større oppslutning om det som skjer. 7 oppgir at de er med på grillfester, 10 deltar på 17-mai arrangementene. I tillegg er det 11 som oppgir at de er

med på velferdstiltak. Det er stort sett de samme beboerne som er aktive både i dugnader, generalforsamlinger og andre tiltak som arrangeres.

Hvordan fungerer tiltakene, og hvem er de for?

Selv om tiltakene i seg selv er positive for bomiljøet, erfares ikke dette alltid som positivt. En av beboerne på Furuset, en kvinne på 43 år, var med på borettslagets St. Hansfeiring som ble arrangert på de store grøntområdene bak sykehjemmet. Det ble med den ene gangen. I følge kvinnen satt folk på hver sin egen lille tue, så det fungerte ikke som en sosial tilstelning for beboere som ikke kjente noen fra før. Dessuten ble voksne personer veldig beruset midt blant alle barna, til tross for at det først og fremst var en tilstelning for barnefamilier, og at det foregikk ganske tidlig. Hun reagerte på at det var mye fyll.

3. 7 Å være aktiv i nærmiljøet

Å være aktiv i bomiljøet eller i nærmiljøet kan bety å delta i de formelle fora som arrangeres i miljøet, men det betyr også å være aktiv uten å ta del i formelle aktiviteter. For eksempel betyr det å bruke uteområdene i eller ved bomiljøet, eller benytte seg av de servicetilbudene som nærmiljøet kan by på. Ved å undersøke nærmere beboernes aktiviteter vil vi også lære noe om i hvilken grad det skjer uformelle møter mellom beboerne. På bakgrunn av dette vil vi kunne si noe om behovet for organiserte tiltak i bomiljøet.

3.7.1 Å påta seg styreverv

Å si ja til å være med i styret viser seg generelt å være lite populært blant beboere i borettslag og sameier. Hvert år er det vanskelig å verve nye som har lyst til å være med. Som vi tidligere har vært inne på må engasjement være meningsfylt for beboerne. Når det gjelder å påta seg verv i styret, betyr det blant annet at det kan være visse saker som man ønsker å arbeide med for å forandre eller forbedre forholdene i bomiljøet.

Et annet argument er å få større kunnskap om bomiljøet, slik som dette eksempelet viser: En av beboerne på Furuset har sittet i styret de siste 3 – 4 årene. Han har afrikansk bakgrunn og forteller at han ønsket å delta for å få kunnskap om hva som skjer. Tidligere visste han ikke forskjell på borettslag og selveier. En annen viktig grunn til at han ønsket å engasjere seg var å kunne påvirke andre beboere med innvandrerbakgrunn til å delta, og forklare dem hvordan ting fungerer i et borettslag.

Det er også viktig å fokusere på de beboerne som ikke formelt er med i styret eller har andre tillitsverv, men som engasjerer seg i miljøet på annen måte. Barrierene kan ofte være store fordi beboerne ikke har kjennskap til eller kunnskap om innflytelse på bomiljøet gjennom de formelle fora.

Vanlige pakistanere som bor i oppgangen vet ikke at det arrangeres ting som man kan være med på sammen. At innvanderne blir dratt med på forskjellige aktiviteter. Vi har hatt litt problemer med noen pakistanere som leker i heisen, bråker i dører og knuser vinduer. De har masse vogner og

masse møkk og vasker ikke trappa og sånne ting. Vi har tatt opp sånt med dem. Jeg er veldig engasjert i at de også skal følge opp dette her, at de skal gjøre det riktig. Så han karen rett over meg tror at alle jævla utlendinger er like. At det ikke skjer sånn. (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset)

3.7.2 Å bruke uteområdene

Uteområdene har de siste årene vært et satsningsområde, både som en del av den generelle opprustningen av boområder i indre by med bearbeiding av gårdsrom, og for å tilrettelegge bedre for bruk av grøntarealene i blokkområdene. Et spørsmål er om disse uteområdene blir brukt og eventuelt hvem som benytter seg av disse. På *Grønland/Nedre Tøyen* er det i stor grad barna som bruker gårdsrommet, og de minste får gjerne følge av mor eller far.

En av beboerne på *Grønland/Nedre Tøyen* forteller at det stort sett er barna som bestemmer bruken av uterommet. Selv har hun to små barn som hun passer på når de leker ute. Det kan være ganske konfliktfyllt mellom barna, både i forhold til aldersgrupper der de større dominerer overfor de mindre, og i forhold til barnas etniske bakgrunn. De etniske gruppene krangler seg imellom. Etter hvert som hun har blitt bedre kjent med barna og deres familier tør hun bedre si fra og å kjeft på dem når de gjør noe galt. Det kan være 40 barn ute i gårdsrommet samtidig (Kvinne 28 år, norsk bakgrunn, *Grønland/Nedre Tøyen*).

På *Furuset* benyttes uteområdene først og fremst av beboere med etnisk minoritetsbakgrunn, og av mødre med småbarn. I følge styreleder er beboerne med innvandrerbakgrunn flinkere til å bruke grøntarealene enn de norske. I følgende sitat forteller en mann med pakistansk bakgrunn om hvorfor han og andre med innvandrerbakgrunn bruker uteområdet.

Det er flere utlendinger enn nordmenn som sitter ute. Mange nordmenn sitter bare på verandaen sin. Jeg ser for eksempel på naboen min. Han har to roms leilighet. Der sitter han og kona med parasoll og greier på den lille verandaen sin. Jeg ber ham komme ut, men han vil sitte der. Jeg sitter heller ute. Jeg ser de tyrkiske damene som bor der, de sitter ute... Egentlig burde det være omvendt, at dere nordmenn skulle komme dere mer ut i sola. Vi er jo vant til varme vi. Jeg er vant til å bo her og ville ikke klare å leve i den varmen som er i Pakistan. Jeg synes også det er deilig bare å slappe av med en avis. Brun, blir jeg. Jeg vet ikke hvorfor det er sånn. Jeg vet ikke hvorfor nordmenn ikke gidder å sette seg i fellesområdene. Du har jo de som soler seg. De ser du gjerne i parker og overalt, men ikke i borettslag. Jeg har lagt merke til at tyrkiske og pakistanske kvinner sitter ute med ungene mens mennene er på jobb. Jeg har sett at de har tatt med seg matboller med salat. Jeg har sett unger gå i flokker på turer og sånn. Ser du oppover blokka ser du mange norske som sitter på verandaene og sånn (...)

Det burde vært litt flere benker å sitte på. Det er bare en benk der, det kunne vært en eller to til (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Mannen beskriver her hvordan han ser forskjellen mellom norske beboere og beboere med innvandrerbakgrunn. Norske beboere holder seg mer for seg selv, på sine "private"

balkonger. Den samme erfaringen har neste informant, en ung kvinne med tyrkisk bakgrunn.

Jeg pleier å treffe noen av naboene når jeg ute i parken og sånn. Da sitter vi og prater om småting. Det er bare innvandrere. Jeg har bare en norsk nabo som jeg prater litt med. Det er ingen av naboene jeg føler at jeg kjenner godt. Jeg har bodd her i tre-fire år. Jeg kjenner dem ikke så godt. Det kan bli litt annerledes når barnet blir litt eldre og jeg er ute sammen med barnet. Før kjente jeg ingen av de jeg snakker med nå. Da var jeg aldri ute i parken. Jeg bare jobbet og var hjemme. Med barn er det annerledes. Nå er det mer åpent og må prate med andre mennesker. Jeg må bli kjent med dem, og ungen min kjeder seg når hun er inne alene. Jeg prøver, men det er ikke så mye... Jeg kjenner ikke naboene så godt. Jeg tør ikke si fra til dem om de vil være med på en piknik, eller en tur eller hva som helst, for jeg vet ikke om de gidder eller orker (Kvinne 27 år, tyrkisk bakgrunn, Furuset).

Bruk eller mangel på bruk av utearealene er lett synlig dersom man kun ser enkelte grupper beboere ute. Det er imidlertid mange faktorer som spiller inn som begrunnelser for å benytte eller la vær å benytte seg av uteområdene. Alder og livsfase er en av dem. Fordi en del eldre beboere ikke bruker uteområdene i dag, betyr ikke dette at de ikke bryr seg om dem eller aldri har brukt dem. I dette borettslaget har flere beboere bodd fra da det var nytt, og de forteller at de tidligere var ute mye da barna var små. De var tidligere i den livsfasen som mange familier med etnisk minoritetsbakgrunn er i nå.

Jeg bruker ikke uteområdene nå lenger. De første årene var jeg flink til å ta med meg kaffen og sette meg ut om ettermiddagen. Jeg syntes det var enda deiligere å sitte på de store grøntområdene med en stol eller campingseng eller teppe, enn å sitte på verandaen. Det var jeg i mange år veldig flink til, men det gjør jeg ikke lenger. Men å sitte på en benk nedpå her, det kunne ikke falle meg inn.. Det får mammaene gjøre og passe på ungene sine som leker i sandkassen. Det synes jeg ikke er mitt. Men jeg kan godt hoppe slengtau hvis ungene holder på med det når jeg kommer forbi. Det har jeg gjort mange ganger. Jeg kommer ofte med en bemerkning, og hvis jeg ikke har det for travelt kan jeg stoppe opp og leke med dem før jeg gjør det jeg egentlig skal. Det synes jeg bare er gøy, og det synes ungene er gøy også. Dessuten er det en fin måte å få kontakt. Så det er også litt kontakt med utlendinger som ikke nødvendigvis... nå snakker jeg bare for min egen oppgang, men det er en del av disse innvandrerne jeg har pratet en del med fordi jeg har lekt med barna. Jeg har aldri vært for stor til det. Men jeg kaller ikke det å gå seg en tur for å bruke et uteområde. Er det noen grunn til at du ikke tar med deg kaffen ut, eller er det bare blitt sånn? Jeg får vel helst si at det bare er blitt sånn. Det er en del år siden jeg gjorde det. Det var kanskje en eller to dårlige sommere som gjorde det. Du går ikke akkurat ut i sånt vær som vi har i dag. Det er vel blitt sånn på flere måter. Før var jeg flinkere til å ta bilen min og kjøre til en badestrand eller noe, så det har vel litt med alder å gjøre også tror jeg, treghet. (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Vi ser her flere forhold som påvirker beboernes bruk av uterom. For det første regulerer den fysiske strukturen bruken til en viss grad, og gir beboerne valg om de vil være i felles uterom eller på sine private balkonger. Dette omfatter begge områdene. For det andre er alder og livsfase viktig. Gjennom små barn treffer foreldrene andre voksne.

3.8 Nabokontakt

Som en innfallsvinkel til å forstå manglende deltakelse i flerkulturelle bomiljøer har vi også ønsket å kartlegge naboforhold og graden av nabokontakt. Uformell nabokontakt inngår som et aspekt ved deltakelse. Vi har videre en antakelse om at gode naboforhold og et godt nettverk bidrar til økt deltakelse på de mer formelle arenaene i bomiljøene. Ett av spørsmålene omhandlet derfor kjennskap til naboene og hva slags kontakt beboerne eventuelt har med hverandre.

3.8.1 Graden av kontakt

Å være på hils

I bomiljøet på *Grønland/Nedre Tøyen* er det kun 4 som oppgir at de ikke kjenner til eller har kontakt med naboene, og på *Furuset* er kun 1 som forteller dette. Den mest utbredte formen for nabokontakt i begge bomiljøene er det *å være på hils* (33 på *Grønland/Nedre Tøyen* og 43 på *Furuset*, og som tilsvarer rundt 80% i begge miljøene).

Å være på hils med naboene betyr å si hei når man møtes i oppgangen, i gårdsrommet eller heisen. Samtidig er dette en løs og uforpliktende form for kontakt, og som ikke trenger å være rettet mot spesielle personer eller naboer. Enkelte beboere forteller at de uansett hilser når de treffer andre i heisen eller oppgangen, selv om de ikke alltid vet om vedkommende bor i gården eller bare er på besøk. I andre undersøkelser som er gjort om nabokontakt er det nettopp denne formen for kontakt som dominerer (Søholt 1994, Nordahl og Knudtzon 1996). I Nordahls og Knudtzons undersøkelse om deltakelse i indre by fant de at det å være på hils eller snakke uforpliktende med hverandre når beboerne møttes i oppgangen var utbredt, men at det var et langt skritt til den mer forpliktende kontakten som å besøke naboen eller låne ting av hverandre (Nordahl og Knudtzon 1996:38).

Samtidig som vi finner stor overvekt av de som bare er på hils i bomiljøet, er det flere beboere som oppgir å ha god kontakt med naboene. Her viser materialet forskjell mellom de to bomiljøene. Å ha god kontakt gjelder kun 10 av 41 på *Grønland/Nedre Tøyen* (26%) mens vi finner 21 av 54 på *Furuset* (38%). Generelt er det få som gjør ting sammen med naboene, som det å handle sammen, gå i byen eller gå en tur. Disse aktivitetene er det også flere av på *Furuset*, og som viser at naboene der er mer aktive enn på *Grønland/Nedre Tøyen*.

En nærliggende årsak til et at flere naboer kjenner hverandre bedre på *Furuset* kan være at bomiljøet her er mer etablert, og har generelt mindre turnover enn miljøet på *Grønland/Nedre Tøyen*. Dette skal vi imidlertid komme tilbake til i neste kapittel.

Ønske om mer kontakt

Howdan er beboernes behov for mer kontakt med naboene, er de fornøyd med bare å være på hils eller ønsker beboerne nærmere kontakt med hverandre? På spørsmål om hva beboerne ønsker svarer rundt 1/3 av dem både på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset at de *ønsker mer kontakt med naboene*. Dette begrunnes først og fremst med å få til et bedre naboskap, der de legger vekt på fellesskapet som en viktig dimensjon i bomiljøet. En annen begrunnelse er trygghet i bomiljøet. Å føle seg trygg inngår som et viktig aspekt. Trygghet handler blant annet om å vite at andre vet om en, og at man lettere kan få hjelp dersom det skjer noe. Et tredje argument som brukes er ønsket om å få bedre kjennskap til naboer med annen etnisk bakgrunn, der de etterspør mer kunnskap om andres bakgrunn og tradisjoner. Dette kan tolkes som en åpen og positiv holdning til det flerkulturelle bomiljøet, og som gir en indikasjon på at viljen til større fellesskap på tvers av etnisk bakgrunn er tilstede, men at barrierene kan synes for store. Svarene gir ingen markante forskjeller for de to bomiljøene. Tilsvarende funn ble gjort i Nordahl og Knudtzons undersøkelse i 1996. Over 40 % av beboerne oppgir at de kunne tenke seg bedre nabokontakt og å gjøre ting sammen med naboene som for eksempel å handle, gå på tur eller på møter (Nordahl og Knudtzon 1996:41).

Når vi går nærmere inn på *hvem som ønsker mer kontakt med naboene* sett i forhold til alder, livssituasjon og etnisk bakgrunn viser materialet forskjeller mellom Furuset og Grønland/Nedre Tøyen. Av de 17 beboerne som ønsker med kontakt med naboene på Furuset har 9 beboere etnisk minoritetsbakgrunn (mest pakistansk og jugoslavisk). De representerer barnefamilier. Blant de norske finner vi kun beboere som bor alene, tre er eldre kvinner.

På Grønland/Nedre Tøyen er det 12 som kunne tenke seg mer kontakt med naboene. Av de 12 er det kun 2 som har annen bakgrunn enn norsk. Begge disse er familier med barn. Blant de norske som har svart, finner vi 6 som bor alene, og 4 som har barn. Samtlige av de som svarte her er unge under 40 år.

Svarene viser altså at det på Furuset først og fremst er beboere med etnisk minoritetsbakgrunn som ønsker mer kontakt med naboene, samt eldre enslige nordmenn. På Grønland/Nedre Tøyen vises et motsatt bilde, der det er norske beboere som ønsker mer kontakt, og som både representerer enslige og barnefamilier. Dette er interessante funn sett i forhold til myten om at unge mennesker først og fremst søker kafélivet. Her ser vi at unge, enslige under 40 år også ønsker mer kontakt i sitt eget bomiljø.

I det følgende skal vi gå nærmere inn på ulike former for nabokontakt.

Å omgås i hverdagen

Hvilke beboergrupper er det som har mest kontakt med naboene, er det etnisk norske eller beboere med etnisk minoritetsbakgrunn? En utbredt oppfatning som underbygges av bomiljøundersøkelser er at beboere med innvandrerbakgrunn holder seg mye for seg selv og har lite kontakt med andre, særlig med norske naboer. De har som oftest mer kontakt med familie og venner. Et unntak er enkelte flyktningegrupper som i større grad har kontakt både med sine norske naboer og med andre flyktninger (Stamsø 1999:59).

Dette er også inntrykket som styrelederne i de to bomiljøene har. En familiefar med pakistansk bakgrunn fra Furuset, kan delvis bekrefte dette:

Jeg har en fetter og en kusine som bor i første. Vi holder tett sammen for barnas skyld. Jeg har en søster som bor i nærheten og en søster som bor i en annen bydel. Vi prøver å holde oss i nærheten og ikke flytte til Finnmark eller noe sånt.

På spørsmål om han er mer sammen med familien enn han er sammen med andre, svarer han imidlertid:

Hvis det skjer noe er vi selvfølgelig sammen med andre også. Hadde det skjedd noe fellesopplegg i borettslaget så hadde vi vært med. Men det er klart, vi er mest sammen med familie og venner. Vi får knapp tid for hverdagen er proppa full av avtaler. Jeg har barn, og kona er ikke så veldig flink i norsk, så jeg må trå til der for at barna skal lære norsk. Jeg prøver å lære kona litt norsk. Så blir det en time i treningsstudio. Så blir det kveld og god natt. Da har du ikke mer tid igjen (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset.)

Samtidig har han gode venner blant de nærmeste naboene:

Innvandrere av annen generasjon, jeg er født i Pakistan, men har vokst opp her, vi er også akkurat som dere opptatt av naboer og bomiljø og at ungene våre skal ha en vennekrets der. At de har en vennekrets og en skole, at barna skal lære seg skikkelig norsk og komme seg videre på skolen. Bomiljøet er veldig viktig. Hyggelige naboer har noe med trivsel å gjøre. Chilenerne rett over gangen har jeg minimalt med kontakt med. Det blir bare hei, hei. Qué pasa, qué pasa. Men Ola var hjemme hos meg i går. Vi lagde pakistansk suppe. Jeg spurte om han hadde lyst på suppe. Han kom inn og vi satt og spiste sammen. Vi går inn og ut hos hverandre. Han ble jeg kjent med med en gang vi flytta inn der. Det samme var det når vi bodde i Gamlebyen, i fjerde etasje der hadde vi tre jenter som nabo. Den dagen jeg flytta dit, banka jeg på og ga dem en flaske vin. Bare det satte i gang at vi begynte å gå inn og ut hos hverandre, og ble gode venner. Etter at vi flytta derfra for tre år siden så har vi fortsatt kontakt på telefon og i byen (...) Jeg kunne godt hatt mer kontakt, men da måtte det vært noe felles, at alle kom i kontakt. At alle kunne sitte med noe mat og prate litt over det. Alle har veldig tidspress med forskjellige oppgaver. Da blir det liksom til at du drar hjem etter det og lager mat. Hvis du vil til naboen er naboen sliten og vil sitte i stresslessen og se på TV. Det kan bli slitsomt (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Dette sitatet viser et tettere og mer forpliktende naboforhold enn det som vi vanligvis finner i tette boligområder. I undersøkelser om flyktningers boforhold viser funnene at formen for nabokontakt er forskjellig blant nordmenn og flyktningsgrupper. Nordmenns omgangsform er mer upersonlig og uforpliktende, mens flyktingene gikk inn i mer personlige og forpliktende relasjoner med naboene (Bø 1984, Stamsø 1999:59). De mer forpliktende relasjoner handler om å hjelpe hverandre, gjøre hverandre tjenester og lignende.

Det er imidlertid viktig å nyansere bildet om nabokontakt også blant norske beboere. Særlig for beboere som er etablert i bomiljøet og som har fulgt miljøet over mange år utvikler det seg ofte nære relasjoner, men som gjerne ble etablert mens bomiljøet var nytt og mange familier var i småbarnsfasen. En kvinnelig beboer har bodd på Furuset i 21 år:

Vi har noen hvor vi går ut og inn hos hverandre, og vi har noen som vi inviterer til kaffe en gang i blant uten at det er noe månedlig eller ukentlig. Det er ingen her jeg ikke kunne tenke meg å ringe på hos for å låne en boremaskin eller en halv liter melk hvis jeg skulle trenge det (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Videre forteller hun:

Vi hadde en chilensk familie som bodde under oss. En mamma med tre barn. Der var det litt mer sånn, for vi så at de hadde behov for hjelp. Det ble et ganske nært vennskap. Nå har mor flyttet tilbake til Chile, men ungene bor i Norge. De snakker vi med på telefonen. Vi synes at det er spennende og lærerikt med naboer med en annen bakgrunn. Det var noe av det vi lærte av denne chilenske familien. Vi lagde mat til hverandre og hadde det virkelig moro sammen. Nå er det vel stort sett bare pakistanske familier som har en annen bakgrunn i denne oppgangen, og så en afrikansk. De er langt vanskeligere å komme innpå. Men fortsatt synes jeg det er greit at det bor mer enn hvite nordmenn her (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Å miste kontakten – en prosess over tid

En annen side av det å bo lenge i et bomiljø kan også være en opplevelse av å miste det som en gang var fordi bomiljøet endrer seg over tid. For beboere som har bodd lenge i borettslaget og som har fulgt naboer og bomiljøet i mange år, kan det for eksempel oppleves som en fremmedgjøring i egne omgivelser når stadig flere naboer flytter ut, og man ikke lenger får kontakt med nyinnflyttere. Nye naboer bidrar til at bomiljøet endres til å bli noe ukjent:

Jeg har mindre og mindre kontakt med naboene her. Det har med hva slags naboer jeg har i dag. Den siste jeg hadde mye kontakt med flyttet i høst. Det er naboer jeg har hatt veldig mye kontakt med, men de har flyttet etter hvert. Den polske hadde jeg veldig mye kontakt med. Den nærmeste naboen her hadde bodd her like lenge som meg, men flyttet for å komme på bakkeplan. Så har du fått inn en som er nesten døv, og oppi åttiårene. Og da får du ikke mye kontakt (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Hun har bodd på Furuset i 21 år. Samtidig forteller hun at hun fortsetter å hilse på naboer selv om hun ikke kjenner dem godt:

Jeg er fortsatt på hils med dem i oppgangen. Jeg er på hils uansett hvem jeg møter i heisen. Det kan godt være folk som skal på besøk. Noen kjenner jeg igjen som bor her, andre vet jeg ikke. Noen ser du jo aldri. Det er for meg naturlig å hilse (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Å ikke bli kjent med naboene

Vi så tidligere at rundt 1/3 av beboerne ønsket mer kontakt med naboene, der fellesskap og trygghet i miljøet ble oppgitt som begrunnelser for dette. For disse beboerne kan det være snakk om ønske om en sterkere tilhørighet til miljøet. Graden av kontakt med andre kan i stor grad reguleres av beboerne selv ved å foreta bevisste valg. Samtidig finnes det sosiale mekanismer som man selv ikke kan kontrollere, og som kan ligge ”skjult” i bomiljøkulturen.

Beboere med innvandrerbakgrunn har ofte flere barrierer de må over, og for denne gruppen ligger de sosiale mekanismene mer skjult enn for etnisk norske beboere. Det å føle seg utenfor fordi et miljø kan virke lukket kan være en slik mekanisme. En ung kvinne opprinnelig fra Jugoslavia, føler at det ikke er lett å bli kjent med naboene selv om hun gjerne ønsker det. Hun har møtt opp på arrangementer for å bli kjent med naboer, men kommer ikke inn i miljøet. Samtidig mener hun at hun kunne vært med på flere arrangementer dersom hun fra før hadde kjent andre naboer.

Da kunne jeg hatt det mer hyggelig. Men når jeg ikke kjenner noen av dem så gidder jeg ikke. Da hadde jeg bare blitt stående og smile dumt, da føler jeg må dum.... Jeg har vært på helsestasjon på mødretreff en gang, men det var ikke hyggelig, så jeg gadd ikke å komme igjen.

- Hvorfor var ikke det hyggelig?

Jeg vet ikke. Jeg tenkte kanskje det er meg det er noe galt med. Jeg liker å prate med folk og bli kjent. Men det var ikke noe særlig vennlig der. Man føler seg litt oversett. Det var mange norske. Det var bare et par innvandrere. Nesten bare norske (Kvinne 27 år, jugoslavisk bakgrunn, Furuset).

Det å kjenne noen fra før som man kan gå sammen med er viktig for å få beboere til å delta, men samtidig er det ikke lett å bli kjent med andre før man har møtt opp på det som arrangeres. Dette kan virke som en vanskelig ”sirkel”, der det ene som oftest forutsetter det andre og omvendt.

Et annet aspekt på hvorfor det er vanskelig å komme i kontakt med hverandre i våre borettslag kan være ”den norske væremåten” som kjennetegnes som lukket, og som antydes i neste utsagn:

Det er ikke så lett å få til i Norge at alle som bor i samme område har kontakt. Hadde det vært i Nigeria ville hele borettslaget vært som en stor familie. Alle ville kjent hverandre. Det ville vært mer kontakt, og det ville vært flere grillfester (Mann 46 år, nigeriansk bakgrunn, Furuset).

Det kan også oppstå konflikter som hindrer nabokontakt slik som en mann, opprinnelig fra Tanzania, opplever på Grønland/Nedre Tøyen. Han forteller at han ikke har noe form for kontakt med naboene fordi det er mye kjefting fra andre og mye bråk. Dessuten er det mange norske beboere som ikke overholder regler om ro og orden. Han mener at de norske kan gjøre hva de vil fordi de er norske, og at det er vanskelig for ham og andre med annen bakgrunn å komme inn i miljøet.

Et tredje aspekt som denne informanten trekker frem er forholdet til andre beboergrupper med etnisk minoritetsbakgrunn. Hans erfaring er at de ulike gruppene holder seg for seg selv, og vil helst ikke omgås andre etniske grupper. Det samme kan en norsk ung kvinne fortelle om. Hun kjenner flere småbarnsmødre med ulik etnisk bakgrunn. Når barn og mødre er ute i gårdsrommet sammen, har hun opplevd at de med forskjellig bakgrunn rakker ned på hverandre, og holder seg sammen med sine egne. Enkelte grupper blir særlig sett ned på av andre. I følge kvinnen er det de pakistanske beboerne som dominerer, og særlig somaliske kvinner blir sett ned på av de andre.

I undersøkelser om naboforhold er det vanlig å skille mellom ulike former for kontakt, og som særlig er relevant i studier om sosial ekskludering (Paugam 1995). Det skilles mellom primærrelasjoner, sekundærrelasjoner og tertiærrelasjoner. Primærrelasjoner er kontakt mellom familie og nære venner. Sekundærrelasjon er den kontakten man har med kolleger, naboer og lignende, mens tertiærrelasjoner er indirekte relasjoner til andre som man ikke har personlig kontakt med. Som eksempel på det siste finner vi kontakt med betjeningen i butikken eller banken. Paugams teorier om sosiale relasjoner er særlig relevant i forhold til flyktninger (Stamsø 1999:60) og kan også anvendes om beboere med etnisk minoritetsbakgrunn. For mange i disse gruppene er isolasjon i forhold til bomiljø, arbeidssituasjon og venner ofte et problem. For de som ikke har et nettverk av familie og venner vil behovet for å dekke både primær-, sekundær- og tertiærrelasjoner foregå gjennom nabokontakt. For noen blir altså kontakt med naboer og engasjement i bomiljøet viktig fordi de mangler andre sosiale arenaer for kontakt, for andre er nabokontakt mindre relevant fordi de har et nettverk utenfor.

3.8.2 Hvordan bli kjent med naboene?

Barn som nøkkel til kontakt

Fellesskap og kontakt utløses som regel av felles interesser og felles erfaringer som kan deles med andre. Små barn har ofte fungert som et kontaktskapende element i bomiljøer, enten direkte eller indirekte gjennom for eksempel bruk av uterom. En kvinne fra Furuset forteller her hvordan hun fikk kontakt med andre nettopp fordi hun hadde små barn, og betydningen av å ha barn som går i barnehager og skoler i nærmiljøet:

Mens vi hadde unger som lekte tok vi ofte med oss kaffen og satte oss ned på gresset, eller satte oss på sletta nedenfor her. Vi kunne sitte og sole oss. Det gjør en langt mindre når en ikke har unger. Det som er mest kontaktskapende når man bor sånn som her er jo det å ha unger. Jeg ser stor forskjell på den familien vi er nære venner med som hadde unger som gikk på skolen her, mens vi hadde unger som gikk et annet sted i bydelen. Naboen som hadde ei datter som gikk først i barnehage og senere på skole her, kjente jo 20 ganger så mange mennesker som det jeg gjorde. Hun traff foreldre i skolesammenheng og barnehagesammenheng. Det gjorde jo ikke jeg. Så det å ha skole i nærmiljøet er en utrolig viktig sak. Det ser jeg helt klart (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Småbarnsfamilier på Grønland/Nedre Tøyen har også disse erfaringene. En av beboerne forteller at hun prater mye med de andre mødrene, og det er gjennom sine egne små

barn hun har blitt kjent med andre mødre. Hun har også vært hjemme hos en del av familiene. Dette gjelder imidlertid bare kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn (fra Pakistan, Marokko og Makedonia), fordi det finnes så godt som ingen andre norske med små barn som hun har sett og blitt kjent med. Hun mener at det er gjennom barna hun og mannen har blitt kjent i bomiljøet. De kjenner ingen i nabooppgangen. Det blir mest de familiene som har barn. Da de flyttet inn så de ikke andre norske med barn (Kvinne 28 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

En av de mannlige beboerne uttrykker det slik:

Barn er jo en faktor som gjør at man snakker litt mer med de fleste. Særlig med andre som har barn. Man stopper og barna snakker med hverandre og leker med hverandre. Og andre voksne snakker med barna (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

3.8.3 Ønske om avstand

Vi har tidligere sett at rundt 1/3 av beboerne ønsker mer kontakt med naboene enn det de har i dag. Materialet viser imidlertid at det er en større andel beboere som *ikke ønsker mer kontakt* med naboene enn det de nå har, 60% på Grønland/Nedre Tøyen og ca 50% på Furuset.

Argumentene som kommer frem her er først og fremst at beboerne ønsker å holde litt avstand til naboene. De ønsker avstand og anonymitet i bomiljøet. Et annet argument som går igjen er de som ikke helt vil identifisere seg med naboene/bomiljøet fordi de ikke har noe felles. Den tredje kategorien er de som oppgir å ha et bra nok sosialt nettverk utenfor miljøet. Mange finner det altså nok å være på hils.

Samtidig finner vi i denne gruppen beboere som har et naboforhold som fungerer bra, og som ikke ser behov for mer kontakt. Behovet for gode naborelasjoner er altså dekket, og svaret om ikke å ønske mer kontakt behøver derfor ikke å bety manglende interesse for naboforhold eller bomiljøet.

Har sosialt nettverk utenfor

Som en av årsakene til ikke å ønske mer kontakt oppgis at beboerne har nettsverk utenfor bomiljøet. Fra *Grønland/Nedre Tøyen* er argumentene blant annet: "Synes det er O.K. som det er, har kontaktnett andre steder." "Er utadvendt selv, og skaper mitt eget sosiale miljø sammen med mennesker som ikke bor i sameiet." "Jeg har nok kontakt utenfra". "Jeg har stort nok nettverk utenfor bomiljøet".

På *Furuset* svarer beboerne: "Vi er yrkesaktive med sosialt nettverk utenfor bomiljøet". "Har stor nok vennekrets, har ikke tid". "Har min egen omgangskrets". "Har venner, kjente og familie utenfor nærmiljøet". "Har mer enn nok med de vennene vi har".

Har ikke noe felles med naboene

For at det skal være meningsfylt å ha god kontakt med naboene er det for noen viktig å føle at man har noe felles med sine naboer. På *Grønland/Nedre Tøyen* svarer beboerne

blant annet: ”Vi er forskjellige og har lite felles interesser” ”De er ikke interessante for meg”. På *Furuset* er argumentene: ”For mange utenlandske / norske som tydeligvis ikke engang ønsker å hilse, samt norske med alkoholproblemer. Tilløp til brann på grunn av fyll.”

Kvinne på *Furuset* føler etter hvert liten tilknytning til andre beboere, og som hun ikke identifiserer seg med:

Jeg er ikke en sånn person som flyr ut og inn hos mine naboer, eller vil at mine naboer flyr ut og inn hos meg. Men jeg vil ha et godt forhold til mine naboer. Du skal kunne ringe på en dør hvis du trenger hjelp for et eller annet. Men det er det nesten ingen ting igjen av. Det bor noen norske her også, men i to leiligheter er det kommuneplassering. Det var i sin tid sosialklientell. De har vært der lenge. Det er folk du prater hyggelig med i trappa, og alt er ålreit på den måte. Men det er ikke mennesker du... Da skal du lære dem å kjenne veldig godt. Og det skal det mye mer til. Når jeg skal på ferie har jeg folk som reiser en og to – tre hver vei mil to – tre ganger i uka for å vanne blomster. Sånn var det ikke før. Da tok vi det for hverandre. Vi ga hverandre håndsrekninger når det var et eller annet. (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, *Furuset*).

En annen begrunnelse for ikke å ha særlig kontakt med naboene er at de ikke har noe felles utover det å dele adresse. For enkelte vil nettopp det å bo i samme gård være grunn god nok til å holde kontakt med naboene og føle seg som en del av et fellesskap, for andre beboere må det være noe mer. En av beboerne på *Grønland/Nedre Tøyen* mener det er viktig å være sammen med personer som blant annet har samme bakgrunn og interesse som en selv. Det er dermed ikke nok å bli venn med naboen fordi han er nabo. På spørsmål om han ønsker mer kontakt med naboer med utenlandsk bakgrunn, svarer han:

Det har litt med tid å gjøre. Man har disponert dagene med et gitt antall timer og de har man lyst til å bruke på personer med samme kultur, språk og interesser. Slik tror jeg det vil være enten man bor her eller i en bygd uten fremmedkulturelle. Men da ville det ikke blitt avslørt på den måten. Jeg hadde mange av de samme tankene før jeg kom hit, og de er bare blitt forsterket. Men i fritidsaktiviteten min har jeg ansvar for fremmedkulturelle unger og voksne. De har jeg kontakt med fordi vi har samme interesse. Det er håndball (Mann 33 år, norsk bakgrunn, *Grønland/Nedre Tøyen*).

Å være anonym

Det er flere beboere som argumenterer med å holde litt avstand til naboer, nettopp fordi de bor tett på hverandre.

Jeg ønsker ikke å bli bedre kjent med de nærmeste naboene. Det er greit å ha litt avstand. Dette er uavhengig av nasjonalitet. Hvis det hadde vært bare nordmenn her ville det blitt altfor tett. Det kan være greit ikke å skjønne alt som blir sagt (Kvinne 43 år, norsk bakgrunn, *Furuset*).

I den første tiden hvor vi hadde et mye bedre forhold kunne vi stå i timevis i trappeoppgangen, men jeg har aldri hatt det sånn at vi til stadighet løp på dørene til hverandre. Jeg er ikke vant til å sitt hjemme hos hverandre og drikke kaffe. Jeg er ikke interessert i å verken renne dørene ned hos naboer, eller ha naboer som renner dørene ned hos meg. Jeg ville gjerne hatt den kontakten at det var naturlig å ringe på hvis det var noe. For eksempel at vi vannet blomster for hverandre når vi dro på ferie. De tre siste årene har jeg måttet ha folk utenfra til å gjøre det. Hvis jeg skulle stått og lagd mat til gjester og butikken var stengt, og jeg manglet noe, er det et par steder jeg kunne ha ringt på. Men ikke mer. Tidligere var det kanskje ti steder jeg kunne ringe på av 17 i oppgangen. (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Å holde avstand til naboene er en velkjent strategi for å regulere kontakt. Å forvalte utilgjengelighet er viktig særlig når man bor tett opp til andre. Manglende kunnskap om og kjennskap til hverandre og antakelser om at man er forskjellig fra naboene påvirker også ønsket om å holde avstand til naboene. For de fleste er det greit å være på hils.

Funnene som er vist i denne gjennomgangen samsvarer med det som har kommet frem i tilsvarende undersøkelser om nabokontakt. I Nordahls og Knudtzons undersøkelse om nabokontakt og deltakelse konkluderes det med de fleste er fornøyd slik det er, og ønsker ikke mer kontakt enn det de har i dag (Nordahl og Knudtzon 1996:41).

Kapittel 4: Beboernes begrunnelser for ikke å delta

4.1 Innledning

I forrige kapittel ble det presentert hvilke typer aktiviteter som er i de to bomiljøene, hvordan de fungerer og hva som bidrar til at noen av beboerne er aktive. I dette kapitlet skal vi se nærmere på beboernes begrunnelser for ikke å delta, hva som skal til for å få flere med og hvilke ønsker de eventuelt har for endringer i bomiljøet.

En forutsetning for å være med er selvsagt å kjenne til det som skjer av aktiviteter i bomiljøet. Som tidligere vist er det kun noen få beboere som oppgir at de ikke vet hva som foregår i bomiljøene. Dette gjelder både på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset. Dette viser at informasjonen når frem og at dette ikke kan være årsaken til manglende deltakelse.

4.2 Hvorfor er det få som deltar i bomiljøene?

4.2.1 Knapphet på tid

Hva er det som gjør at så få deltar på det som arrangeres? Det er ingen overraskelse at knapphet på tid oppgis å være den viktigste grunnen til at folk ikke er med (19 av 41 på Grønland/Nedre Tøyen og 21 av 54 på Furuset). Ved å gå nærmere inn på besvarelsene finner vi årsaker som nyanserer dette bildet. Å ha knapphet på tid i hverdagen betyr blant annet at andre aktiviteter og arenaer prioriteres. Prioriteringene kan være motivert ut fra at tiltakene ikke engasjerer eller gir nok mening for beboerne. Tiltakene ansees ikke som viktige nok i forhold til andre gjøremål, om det så er å slappe av foran TV. Det kan også være andre forpliktelser som jobb eller andre fritidsaktiviteter, foreningsarbeid og lignende som hindrer deltakelse.

De siste årene har jeg ikke vært med på dugnad. Tidligere var jeg det alltid fordi det passet sånn. De siste årene har dugnaden vært lagt til en uke hvor jeg er bortreist. For eksempel vårdugnaden som er den største. Da ble du tidligere kjent med mennesker du ikke ble kjent med i oppgangen. (Kvinne 62 år, norsk bakgrunn, Furuset).

For enkelte beboere er mangel på tid i hverdagen mer reelt enn for andre, hvis vi legger til grunn lønnet arbeid og andre forpliktelser. Særlig har beboere med etnisk minoritetsbakgrunn ofte en travel hverdag. De har ofte både jobb og obligatoriske språkkurs som de må følge. I tillegg finner vi blant denne gruppen mange som har ukurant arbeidstid med kvelds- og skiftarbeid. Samtidig skal de følge opp familie og barn med deres skolegang og fritidstilbud. Dermed blir det ofte liten tid igjen til å prioritere dugnad og møtevirksomhet i bomiljøet. En av de pakistanske familiefedrene mener han ikke kan prioritere å gå på generalforsamlingene fordi hverdagen er fylt med andre ting.

Generalforsamlinger har jeg ikke vært med på. Ikke fordi jeg ikke ville, men fordi jeg ikke har hatt tid. Jeg kunne godt vært med på det, men da måtte jeg ha visst om hva de skulle ta opp. Jeg har vært med på generalforsamlinger i Oslo taxi, og møter der. Vi eierne tar opp saker om uniform og ting vi er misfornøyd med på sentralen. Gutta ville ha meg inn i styret på Oslo taxi, men jeg orka ikke. Jeg synes det er viktig å ha muligheten til å være med på bestemme hvordan ting skal være der jeg bor. Men da må du ha litt tid. Hvis du skal være med i styret må du ha tid til å sette deg inn i ting. Jeg sliter litt med at kona ikke kan flytende norsk. Hvis hun hadde hatt en utdanning herfra, hadde jeg sluppet å bekymre meg over datteren min og følge opp henne. Da hadde jeg kanskje kunne satt meg inn i de møtene. Men jeg må gi litt av energien til henne og lære henne. I går satt jeg en time eller to med substantiver og adjektiver og sånn. Jeg hadde glemt dette sjøl og måtte lære det på nytt. Jeg har ikke energi nok til å sette meg inn i generalforsamlinger og alt sånn (Mann 33 år, pakistansk bakgrunn, Furuset.)

4.2.2 Interessekonflikter i bomiljøet

Hva legges det opp til av tiltak i bomiljøene, hvordan tilrettelegges aktivitetene og hvem er det først og fremst som nyter godt av det som gjøres? Er tiltakene rettet mot alle beboerne eller er det enkelte grupper som prioriteres? En viktig prioritering for bomiljøene er å ha ryddige, pene og godt tilrettelagte uteområder, noe som blant annet er ment å påvirke sosiale relasjoner og aktiviteter. I tillegg er arrangementer for beboerne satt i gang som et tilbud for å styrke det sosiale miljøet. Hvilke beboergrupper har glede av tiltakene? Medfører tiltak rettet mot enkelte grupper at andre grupper utelukkes?

Jeg synes at mye av det som arrangeres har sammenheng med barn. Og det er for så vidt forståelig. Da tenker jeg på sånne ting man ikke får til på en dugnad, for det er jo både voksne og barn. Da borettslaget hadde 20-års jubileum ble det arrangert en tur til Tusenfryd med veldig stor deltakelse. Men når man ikke har barn sjøl... mye av de tingene som har foregått her har jeg aldri vært med på. Det er veldig konsekvent barn og voksne, lite som er bare for voksne (Kvinne 62 år, Furuset).

På Grønland/Nedre Tøyen er det på den annen side enkelte som hevder at styret ikke er opptatt av forhold som angår barn og barnefamilier, og av den grunn har ikke barnefamiliene interesse av å delta.

Sameiet her er litt konservative. Hvorfor skulle ikke barn få lov til å være alene ute i bakgården? Det var nesten viktigere hvordan det så ut der. Kanskje vi bruker det litt for lite. Det bor mye barn her. Det er egentlig en god ting. De har vært litt ute her for det står noe i sameiereglene om at barn ikke skal være ute i bakgården uten foreldre. Det er jo litt kinkig. Det er den gale klassiske konflikten mellom litt eldre mennesker som er ferdige med barn og støy og bråk, og forskjellige kulturer. Det er på en måte ålreit å være på et sted hvor det er mye barn. Man vet at foreldre alltid følger med på et eller annet vis (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Den samme erfaringen har annen beboer i samme bomiljø:

Hvis jeg skulle være med på dugnad måtte gården være mer tilpasset oss som har familie. Mye av aktivitetene går på å gjøre det frodig i gården, at man skal plante vekk at det er unger. Hvis det hadde vært en lekeplass med husker og rutsjebane og sånn så hadde vi stilt opp med en gang. Det andre er selvfølgelig tidspunktet. Det hadde vært bedre å ha dugnad om kvelden. (...) Det er bitte liten lekeplass her, den er plantet inn. Der er det en liten vippe, resten er sand. Ingen andre aktiviteter. Så har de prestert å plante tulipaner seks syv meter unna lekeplassen, og så blir de sure når ungene ødelegger plantene. De bærer preg av at de som sitter i styret ikke har barn. De har blitt valgt av andre som ikke har unger. Når det er generalforsamling er det få med stemmerett. Innvandrene som bor her har ikke stemmerett. Jeg pleier heller ikke å være der fordi jeg ikke har stemmerett. Det er det eieren som har. Jeg er ikke sikker på om han har heller fordi det bare er de som bor her som har stemmerett. Dermed kan du si at man ekskluderer ut denne leiligheten (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

En av de andre beboerne mener det er helt omvendt, nemlig at det er for mange barn og for mye tilrettelagt for barna i bomiljøet. Han forventet et miljø med få barnefamilier da han flyttet inn i en ny bygård i sentrum. Informanten er ung, og hans forventninger nyanserer det bildet som ble skissert ovenfor, nemlig at interessemotsetninger handler om generasjoner eller om etniske minoritetsgrupper kontra etnisk norske. Han mener heller at livsstil og preferanser spiller en viktig rolle for hvordan bomiljøet erfares.

Noen prater jeg med, andre er jeg bare å hils med. Det hadde kanskje vært annerledes hvis man hadde hatt små barn. Hadde kanskje vært ute og gjort litt for barna. Men når man ikke har barn er det ikke noe vits i. Det er litt for mange barn, synes jeg. Da jeg kjøpte her tenkte jeg litt på hva slags type mennesker som ville bo her. Da tenkte jeg at det ville bli deilig fordi det ikke ville være så mye barn her. Det er jo feil. Det er jo unger over alt, jeg synes det er for mye unger. Det er for mye gris og søppel. Kjærlighet- og sjokoladepapir. Hærverk i gangen og i fellessarealer. Det er så mye søppel etter dem. Mye av det ser man må være etter unger. Det er mye sånne ting. Det hadde det ikke vært hvis det hadde vært flere voksne mennesker. Jeg synes kanskje de blir litt vel dominerende, de bruker mye av gangen, og litt ute til å leke. Det er jo forståelig, det er ikke noe annet sted å være, jeg skjønner jo det. Men hvis jeg kunne velge, og det var det jeg trodde at det ville bli flere voksne mennesker som bodde her, at det ikke var barnevennlig (Mann 34 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Samtidig mener han at det er laget litt for stramme regler for de små barna når det gjelder bruken av gårdsrommet:

For et år siden ble det noen regler angående ungene. De får ikke lov til å sykle ute i bakgården. Jeg syntes det var litt tullete noen av de reglene. Det er noe med at hvis de er under 5 år må de ha med seg foreldre, de får ikke lov til å være ute i bakgården. Jeg vet ikke helt hva det var. Men det var et eller annet med ungene og regler. Det blir litt sånn... herregud. Men jeg tror nok at det er litt forståelig. Det blir masse bråk der ute. Unger snakker jo

ikke med hverandre, de roper. Da blir det ekkoopplegg ute i bakgården der, så det gjaller jo i veggene av og til. Jeg synes kanskje et par av de reglene virker litt firkanta, ikke så barnevennlig. Det blir jo en konfliktgreie. Ungene er her de også, og det har de jo all rett til, det er ikke det. Og det er ikke noe ønske for meg å ikke ha unger her. Men det er verken laga eller plass til så mange barn som det er her. Og da blir det til at de er i ganger og sånn. Et sted må de gjøre av seg. Det er små leiligheter. De fleste leilighetene har ett soverom, og tre-fire unger i sånne leiligheter. Da må de være ute i gangen og leke. Og så får de ikke lov til å være ute i bakgården lenger heller. Det er på en måte ikke bygd lekeplass til dem. Hvis det hadde vært plass til de så hadde det vært en naturlig del av tingene. Det er det ikke her. Derfor blir det en konflikt. Men ungene kan jo ikke gå ut i gata. Det går jo ikke an å leke rundt her. Og de må jo ha følge hvis de skal komme seg ut i parker eller noe sånt. Da blir det til at de holder til i bakgården. Men hadde det vært plass til det og at det hadde vært stor nok hadde de vært helt greit (Mann 34 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

4.2.3 Felles interesser er viktigere enn felles bosted

Felles bosted er ikke alltid nok for å engasjere seg i bomiljøet, enten det er for å delta i organiserte tiltak som settes i verk eller det er å knytte uformelle kontakter beboerne imellom. Det er like viktig at beboerne finner noe felles med andre beboere, enten det er felles livssituasjon, livsstil eller interesser.

For mange av de som bor her viser det seg at fellesskap ikke er prioritert. Når man får en stor nok gruppe som ikke prioriterer å ha noe fellesskap fordi man bor her, vil det heller ikke fungere. Jeg bruker heller mer tid på andre aktiviteter. Jeg hadde som utgangspunkt lenge før jeg kom til Oslo, at det ikke er tilfeldighetene om hvor du bor som avgjør hvem du omgås, men du skal velge blant de du trives best sammen med. Men mange steder har det jo vært sånn at fordi man ble naboer, så traff man hverandre også, og dermed oppdager at man har felles interesser. Jeg har jo vokst opp i et blokkmiljø. Det var et nytt blokkmiljø og alle som flyttet inn var nyetablerte familier. Da ble det mange med unger på samme alder. Da ble man veldig sammensveiset med de samme interessene. Her blir det et veldig stor spekter av interesser. Man har forskjellig kultur, forskjellig språk. Veldig stort spekter i alder. Sprikene blir så store at det er vanskelig å gjennomføre noe fellesopplegg. Det blir mest bortkastet tid. Dessuten er det stor gjennomtrekk her (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

4.2.4 Å være fremmed i eget miljø

Å føle seg fremmed i sitt eget miljø kan være med på å hemme lyst og initiativ til å delta i bomiljøet. På samme måte som *det å kjenne noen av naboene* fra før kan være viktig for å tørre å møte opp på arrangementer i bomiljøet. Dette gjelder særlig nyinnflyttede som ikke har hatt muligheten til å bli kjent med miljøet. På

Grønland/Nedre Tøyen var det kun en beboer og på Furuset tre beboere som svarte at de ikke deltar fordi de ikke kjenner noen fra før. En annen svarkategori var om beboerne ikke følte seg velkomne i bomiljøet. Heller ikke dette viste seg som noe problem. Vi fikk kun ett svar fra hvert bomiljø. Disse svarene viser ved første øyekast at det ikke er de sosiale mekanismene som er avgjørende for deltakelse. Er det så enkelt?

Å føle seg fremmed eller ikke føle seg velkommen kan forårsakes av mange forhold, som for eksempel ved at bomiljøet og naboforholdene preges av konflikter. En av beboerne, opprinnelig fra Afrika og nå bosatt med familie på Grønland/Nedre Tøyen, mener miljøet er dårlig i hans gård og han har derfor ikke kontakt med naboene. Det er mye kjefting fra andre. Han mener at mange av de norske ikke overholder regler om ro og orden. De norske bestemmer hva de vil, de gjøre hva da vil. Han er alene med afrikansk bakgrunn, og mener det er vanskelig for ham å ”komme inn” i miljøer med andre grupper. Dette gjelder særlig de pakistanske beboerne. Han orker ikke å gå sammen med de andre beboerne med innvandrerbakgrunn og vil helst være sammen med norske. Han savner gode naboer, godt naboforhold, og det å være sammen med naboer. Han orker ikke bråk, eller å være uvenner med noen. I den forrige gården han bodde, rett over gaten, fikk han mange venner. Det var et bedre miljø der. Der tok man hensyn. De han kjenner i nabolaget nå, er stort sett beboere fra den gården. I den forrige gården var han med da de grillet, dette gjør han ikke nå fordi det er dårlig miljø (Mann 45 år, afrikansk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

For at man ikke skal føle seg fremmed i eget bomiljø er det viktig at man ikke bare kjenner til naboene selv, men at andre i bomiljøet vet hvem du er. Det å være kjent i miljøet er altså tosidig. Dersom man føler seg usynlig i miljøet er det også vanskelig å komme inn i eller bli kjent med andre.

4.2.5 Mangel på interesse for bomiljøet

Konkrete planer om *flytting* fra bomiljøet bidrar til manglende motivasjon for deltakelse i det som skjer. Med flytteplanene forsvinner motivene for å bli kjent i miljøet eller knytte sosiale kontakter. Bostedet blir noe foreløpig, på veien til noe annet. Dette kan bidra til å forklare hvorfor beboere engasjerer seg.

Jeg har ikke vært med på dugnader. Når jeg flyttet hit tenkte jeg først at jeg skulle være med. Men jeg jobba turnus, og det passet ikke med jobben. Hadde en slags pliktfølelse for å være med, men kunne ikke. Føler mindre plikt nå etter at det er blitt klart at vi skal flytte. Da er det mindre vits i å engasjere seg i bomiljøet (Kvinne 43 år, norsk bakgrunn, Furuset).

Manglende lyst til å rydde etter andre er et irritasjonsmoment som ofte dukker opp i bomiljøer som sliter med konflikter. Følelsen av at det er de samme beboerne som tar ansvar og holder det pent rundt seg, og at det er de samme som aldri rydder etter seg eller bidrar for fellesskapet skaper lett frustrasjoner. Andres manglende engasjement kan være et hinder for å delta.

Jeg har aldri kastet fra meg et papir i uteområdene. Hvorfor skal jeg da plukke opp etter andre? Jeg synes ikke det er viktig personlig å delta i dugnader. Ikke i dette miljøet som jeg bor. Her er det lite kontakt mellom

naboene. Men jeg er på hils med noen av dem (Kvinne 43 år, norsk bakgrunn, Furuset.)

4.2.6 Svak tilknytning til bomiljøet – forskjell mellom å eie og leie boligen

Om beboerne eier eller leier leiligheten viser seg å være av betydning for deltakelse eller for hvor engasjert beboerne er i bomiljøet. En kvinne som bor på Grønland/Nedre Tøyen leide en leilighet i sameiet før hun kjøpte sin egen i samme gård. Hun forteller at nå, når hun har et eierforhold, bryr hun seg mer om hvordan det ser ut rundt henne. I hvert fall i forhold til utearealer. Hun var ikke med på dugnader mens hun leide her:

Jeg tror faktisk at når du bor i en leilighet du eier selv, så bryr du deg mer om hvordan det ser ut og hva slags forhold du har til folk. Det kjenner jeg jo til sjøl. Når jeg har vært leietaker har jeg vel sjelden stilt opp på dugnader i sånne boligkomplekser. Ikke det at jeg har bodd så mange steder hvor det har vært dugnader. Jeg tror ikke jeg har gjort det. Jeg har rydda litt i en bakgård og sånn, men man får et annet forhold til det når man vet at man skal bo der en stund. Det gjelder sikkert for både etniske nordmenn og andre (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

En annen fra Grønland/Nedre Tøyen har samme erfaringer:

Jeg har bodd så mange steder her i byen og har leid og leid og leid. Kanskje ett år her og ett år der. Da har jeg driti i naboer og i uteareal. Jeg vet jeg skal bo der et år, da spiller ikke sånne ting noen rolle. Det blir ikke viktig. Det blir mer oppholdssted. Man må ha et sted å sove. Det ser jeg på de som leier her også. De er ikke noe opptatt av det rundt her. Det er forståelig på en måte. De som eier og leier ut de bruker ikke dette her. De ser jo ikke dette. De bruker det bare som en investering. De bryr seg enda mindre. De bor jo et helt annet sted, hvorfor skal de bry seg. De får penga sine og da er vel de fornøyd. Hvis det blir for mye av det, har det helt klart innflytelse på miljøet. Hvis en kjøper flere leiligheter og bare leier de ut, og det kommer noen som bare skal bo der i et år eller et par år, og de ikke bryr seg om bomiljøet, da hadde det vært bedre å ha hatt noen som eide leiligheten her og hadde gitt noe til fellesskapet. Det blir en sånn sirkel. (...) Det er veldig få av de som leier som er på dugnad her, men det er ikke noe problem. Det er ikke så mye å gjøre. Vi får stort sett gjort det vi skal. Men det som er litt rart er hvorfor det er de samme som går igjen år etter år (Mann 34 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

En av beboerne leier i sameiet. Han deltar ikke på dugnader eller andre ting fordi han leier boligen:

Jeg har ikke vært med. Ikke når det er organisert. Mest på grunn av to ting. For det første er dette selveierleiligheter, men vi leier. Det er en annen eier. Vi føler kanskje ikke det ansvaret sjøl. Vi betaler ganske dyrt for å bo i Oslo i forhold til mange av de som eier selv, og som kjøpte det billig og har leiligheter som er dobbelt så dyre nå som da de kjøpte dem. Det andre er tidspunktet. Det foregår alltid på lørdager på formiddagen. Det er et

vanskelig tidspunkt for småbarnsfamilier (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Imidlertid setter han spørsmålsteget til at leiere blir ekskludert fra medbestemmelse i bomiljøet, sett i forhold til det stramme boligmarkedet og det økende omfanget av leiligheter på fremleie.

Det er viktig å ha medbestemmelse hvis jeg skal bidra i et fellesskap. Sånn sett er jeg ekskludert ved at jeg bor her, men ikke eier. Jeg kan være tilstede, men jeg har ingen ting jeg skulle ha sagt. Og hvis det også er riktig at eieren ikke har mulighet til være der fordi han ikke bor der, så er denne leiligheten ekskludert. Retten til å være med på bestemme er viktig. Det er mange her som er i samme situasjon som oss. De er ikke eiere, de bare leier. Det er en gruppe som leier, og da er vi stengt ute fra å sitte i styret og stell. Det er kanskje derfor de som sitter der hele tiden aldri har unger. Boligmarkedet i Oslo er så hardt at de som eier er eldre enn oss, de etablerte seg før det ble veldig dyrt (Mann 33 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Som vi ser kan eieformen ha stor betydning for graden av deltakelse i bomiljøene. Ved fremleie har beboerne mindre rettigheter og plikter enn de formelle eierne, og som har betydning for det generelle vedlikeholdet og for medbestemmelse i bomiljøet. Fordi de formelle rettighetene om medbestemmelse gjelder, mister de motivasjonen for å engasjere seg. I bomiljøer der mange boliger leies ut på fremleie vil dette virke inn på bomiljøet ved at få engasjerer seg og deltar i det som skjer, og som igjen har konsekvenser for naboforhold og bomiljøet i sin helhet.

4.2.7 Nettverk utenfor bomiljøet

Et sentralt spørsmål til tema som denne undersøkelsen tar opp er i hvilken grad beboerne behøver å delta i bomiljøet for å trives og for at det skal være et godt bomiljø. Hvem er dette viktig for? Er dette en idé som kommer utenfra, fra politikere, planleggere og prosjektledere, om at slik bør det være? Det er ingen enkle svar på dette spørsmålet, og som empirien i denne undersøkelsen viser finner vi både de som mener bomiljøet er viktig og andre som det ikke betyr noe for. Det har vært nærliggende å trekke ute beboere med innvandrerbakgrunn i diskusjoner om manglende deltakelse i bomiljø. Funnene i denne undersøkelsen viser at enkelte beboere med innvandrerbakgrunn faktisk ønsker å komme inn i et fellesskap med naboene, mens andre har nok med sine egne kontakter og eget nettverk utenfor bomiljøet. Bildet av denne gruppen er altså viktig å nyansere, på samme måte som vi finner variasjoner blant beboere med norsk bakgrunn.

I bomiljøet er det ulike syn på beboere med annen bakgrunn og deres behov for fellesskap. En kvinne med norsk bakgrunn mener at beboere med etniske minoritetsbakgrunn ikke trenger et fellesskap med naboene / i bomiljøet på samme måte som nordmenn fordi de har et annet nettverk.

De trenger ikke det fellesskapet. Når vi sier at de ikke stiller opp så tror jeg at det er fordi de har så gode fellesskap andre steder at de ikke trenger dette. På samme måte som en del nordmenn som bor her og er enslige. Kanskje

naboskap er en slags åpning for videre sosialisering. Og kunne komme inn på en kopp kaffe, og hvor også det å sitte i styret er en sosial greie. Det er gjennomgående at mange av de som sitter i styret er nordmenn som bor her alene. Jeg tror nordmenn er mer opptatt av naboskap og fellesskap. Jeg er vokst opp i et villastrøk hvor alle prater over gjerdet og over busker om hager og bil, farger på gjerder, og all den trivielle praten som går. Nordmenn er alene og enslige, og har ikke de religiøse og familiære arenaene å bevege seg på. Det er en teori i hvert fall. Det er mange som sier at de ikke bryr seg om oss, men jeg tror at mange av dem har fine nettverk som vi burde misunne de. Jeg tror heller ikke vi kan innbille oss at vi kan komme inn i deres nettverksform. Man må akseptere at det er noen forskjeller her som dugnader aldri kommer til å gjøre opp for. Det er kanskje greit å gjøre noe i fellesskap for det fysiske miljøet, men den julegløggen tror jeg er ganske fåfengt. (...) Det er den lille ekle følelsen av at fellesskapet skal bli konstruert av gode intensjoner. Nordmenn er litt maniske på at dette skal vi få til. Det er kanskje vi som har behov for det, kanskje vår egen dårlige samvittighet. Men det er også en måte å si velkommen i vår greie, men det blir litt vanskelig for folk å forstå at andre ikke har behov for det. Så blir man kanskje fornærma og sier at vi har prøvd og prøvd, og ingen møter opp (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

I følge informanten har vi mye å lære av beboere med en annen bakgrunn. Det er ikke alltid at vår ”norske” måte å gjøre det på er riktig, og særlig organiserte tiltak for å skape fellesskap er ikke nødvendigvis veien å gå for å skape sosialt fellesskap. Funnene i denne undersøkelsen bekrefter at beboerne med etnisk minoritetsbakgrunn engasjerer seg uavhengig av dager og tider som er satt av for eksempel til dugnader.

4.3 Hvilke endringer ønsker beboerne?

Hva ønsker beboerne annerledes i bomiljøene og som vil føre til større deltakelse? På *Grønland/Nedre Tøyen* er det 17 beboere som har kommet med forslag om hva de ønsker seg annerledes. På *Furuset* er det 22 som har besvart spørsmålet om hva som kan gjøres bedre.

Det viser seg at beboerne først og fremst ønsker bedre sosialt miljø. Dette begrunnes med at det er viktig med bedre fysisk tilrettelegging og til en viss grad bedre organisering av tiltak. Spørsmålet er hvilke type tilrettelegging de etterspør og om dette er annerledes enn det bomiljøene allerede har.

4.3.1 Bedre uterom

De fleste ønsker omhandler forbedringer i uterom /fellesrom. På *Grønland/Nedre Tøyen* er det særlig tilrettelegging for små barn det handler om. Det er også flere som ønsker flere sosiale tiltak i gården. Flere av beboerne som ønsker dette oppgir imidlertid at de ikke er med på det som skjer. Hvorvidt endringer i tråd med deres ønsker hadde bidratt til større oppslutning, er ikke mulig å si noe om. Beboerne har svart mangel på tid og interesse som begrunnelse for ikke å delta i dag.

I følge en del av beboerne bør det være bedre tilrettelagt for barna på Grønland/Nedre Tøyen, fordi de utgjør en ressurs. Samtidig ser de det som et problem at barn med innvandrerbakgrunn er de som bruker uterommet mest, men at foreldrene påvirker det minst. De stiller ikke opp for å endre på noe. Årsaken kan være dårlig kommunikasjon og manglende informasjon. Enkelte beboere mener oppslag på urdu ville hjelpe (andre mener at dette ikke hjelper).

En av beboerne mener at de bør tilrettelegges bedre for barn og voksne sammen:

Jeg tror vi har prøvd mye for å få til ting for å integrere. Det betyr ikke at vi skal gi opp. Vi bør jobbe mer for det. Hva man skal gjøre, det vet jeg ikke helt. Man kan jo gjøre noen foreldre barn greier. Det er jo en felles ting. Det bor jo mange foreldre med barn her. Prøve å arrangere ting. Det blir gjerne til at man jobber med de tingene man har problemer med, vedlikehold, heiser som går i stykker. De har vel den erfaringen i å arrangere ting med at de blir litt lei seg for det er ikke så veldig mange utenfor styret som møter opp. Man har jo sånn som i Friis gate hvor de har fått en pris. Der har de andelsleiligheter med masse fellesrom. De har fellesrom i hver etasje, og de har også fotorom, badstue, trimrom og felles verandaer og felles familiebarnehage. De har fått priser for det de har klart å få til der. Man kan kanskje søke de stedene som har gjort noe mer for å finne ut hvordan man kan gjøre ting bedre. Det blir til at man sier at man har prøvd og prøvd og prøvd, men så får de det ikke til. Det finnes jo sameier hvor de har lyktes bedre med ting som de kan hente erfaringer fra (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

På *Furuset* er det først og fremst forbedringer av utearealene med bedre og flere sittemuligheter som opptar beboerne. Vi ser altså en forskjell mellom bomiljøene ved at det i mindre grad er behov for flere sosiale tiltak på Furuset, mens dette fremstår som et ønske av flere på Grønland/Nedre Tøyen.

4.3.2 Mer informasjon og nyhetsbrev

Et annet punkt som påpekes er at det bør komme bedre informasjon om det som skjer i gården. Det er særlig viktig med aktiviteter der barna samles. En gang hang det oppslag på tavla om noe som ble arrangert av og for tyrkere i en av gårdene på Grønland/Nedre Tøyen. En av beboerne etterlyser mye mer informasjon av samme type. Det er altfor lite informasjon om hva som skjer i nærmiljøet ellers i bydelen. Det foregår mye i nærmiljøet som burde vært opplyst om ved oppslag i oppgangene. Det kunne vært en innfallspurt til å bli med på noe, og som kunne samle flere beboere. Oppslagstavla burde altså vært mer brukt som infotavle om nærmiljøet. Større oppslutning om arrangementer i nærmiljøet ville også styrke det sosiale bomiljøet. Det sosiale ville vært basert på interessefellesskap og frivillighet.

For å bedre informasjonen og følelsen av et slags fellesskap, foreslås det også at bomiljøet kunne ha et lite nyhetsbrev som kom ut i ny og ne. Dette ville bidra til å binde beboerne sammen. En av beboerne forteller at hun kunne tenke seg å engasjere seg i noe sånt når hun en gang får tid. Hun mener det er viktig særlig med informasjon om hverandre. Hun tenker særlig på somaliere som får så negativt stempel blant andre

beboere. Det kunne for eksempel være litt om somalieres situasjon i hjemlandet, hvorfor de komme hit, hvor vanskelig deres situasjon er og lignende. Hun mener at informasjon kunne bidra til mer forståelse og aksept. Dette gjelder også andre grupper man kunne informere om. (Kvinne 28 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

4.3.3 Mer felles ansvar for bomiljøet

Andre beboere savner felles ansvarsfølelse for det som er felles, og irriterer seg over rot og søppel i fellesrommene. De irriterer seg også over støy i oppgangen og fra naboene. I tillegg er det et par beboere som ytrer ønsker om at beboere med innvandrerbakgrunn skal innordne seg reglene som gjelder. De som svarer på dette spørsmålet om hva som kan gjøres annerledes er stort sett beboere i den yngre alderskategorien.

4.3.4 Mer uorganisert sosialt fellesskap

Som tidligere vist blir det på *Furuset* arrangert tiltak og utflukter for beboerne. Det er imidlertid ikke alltid at det som arrangeres oppleves som det riktige for beboerne fordi de har ulike behov:

De har lagd et program med at alle skulle dra på Tusenfryd. Men jeg synes det er bedre om de bruker pengene til å gjøre noe i dette området i stedet for å dra til Tusenfryd som alle har sett før. Spesielt dette med søppelet. Og alle borettslag burde ha en flaggstang på hvert av tunene. Det er heller ikke nok lekemuligheter for barna. (Mann 39 år, pakistansk bakgrunn, Furuset).

Flere av beboerne har idéer på hvordan fellesskap, deltakelse og mer sosiale kontakt kan løses. Det som går igjen er at organiserte tiltak ikke alltid er veien å gå. Tiltak og arrangementer blir ofte initiert etter ”norske” tradisjoner og normer, og som mer eller mindre ubevisst sniker seg inn når det skal skje noe. Følgende sitat tar opp viktige aspekter ved denne problematikken:

Jeg skulle ønske at vi på en eller annen måte kunne få bedre kontakt mellom etniske nordmenn og andre. ... Jeg mener at de har ting å tilføre oss på en eller annen måte. Jeg er vel av den typen som håper at de tingene der gror fram litt organisk også. Jeg tror kanskje at fester som grillfester og julegløgg er helt klart norske tradisjoner. Det litt ’nå skal vi sette oss sammen’- greia. Jeg vet ikke om det er der det skjer. Personlig har jeg tro på at toleranse og respekt og forståelse og den genuine kontakten man får med hverandre er betinga av helt andre ting. At man finner noe man liker. Enten det er det ene eller det andre det spiller ingen rolle. De fleste som bor her nede bor vel her fordi de på en eller annen måte synes at det er greit. Treffer de noen utlendinger som de har noe fellesskap med, om det er kunnskap, interesser, ideer, så gjør de det uansett (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Det er ikke opplagt at organisert virksomhet er det som skal til for å skape bedre bomiljø eller fellesskap. Det er like viktig at det skjer impulsivt og uorganisert:

Jeg tror at over lenger tid vil det flerkulturelle være en veldig god ide. Man må gjennom en del ting, og irritere seg i forhold til hverandre. De irriterer seg helt sikkert over vår firkantethet i forhold til en hel haug med rare ting. Men jeg tror det tar tid. Jeg tror ikke det er så lett å organisere eller være idealistisk i borettslaget eller sameiet for å få det til. Man må tåle at det skjer organisk (Kvinne 35 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Å bygge ut eller tilrettelegge for tilfeldige møter kan være veien å gå:

Hvis en ikke har noen felles møteplasser, blir det til at en ringer på og ”klager” hvis det er noe. Det er ingen god situasjon. Men hvis en sitter sammen en fem, seks, sju stykker og prater og sier at det ville vært kjekt hvis vi gjorde ting sånn eller sånn, så har det en helt annen virkning enn hvis jeg skulle ringe på hos noen og si at det går ikke an å gjøre sånn som dere gjør nå. Derfor synes jeg at sånne møteplasser som internasjonalt kvinneforum har vært veldig fint. Jeg er helt sikker på at naboene mine ikke er glade når vi koker fårikål. Ingen kan påstå at det lukter godt. Sånn er det jo når vi bor sammen (Kvinne 58 år, norsk bakgrunn, Furuset).

I rapporten om møter og møtesteders betydning bekrefter funnene at det er få møtesteder i blokkbebyggelsen og i borettslagene på Furuset, utenom de formelle tiltakene som dugnad, generalforsamling og styremøter. Få møtesteder inviterer til spontan kontakt mellom beboerne (Ganapathy og Søholt 2000:74). Å legge til rette for tilfeldig møter kan være alt fra å ha flere benker og bord i uteområdene til å sette av sted og tid for at beboere / grupper av beboere møtes. Faren med det siste er nettopp at det kan bli for mye ”ovenfrastyrt” og organisert. Internasjonalt kvinneforum kan være eksempel på møter som fungerer. Dette er imidlertid ikke tilknyttet et bestemt bomiljø men bostedet Furuset. På Grønland/Nedre Tøyen bærer hele området preg av å være et møtested med alle butikkene og spisestedene vegg i vegg med boligene (ibid.:53). Møtestedene er heller ikke her knyttet spesielt til bomiljøene, slik vi også har sett i denne undersøkelsen.

Kjennetegn ved møtesteder som fungerer er i følge Ganapathy og Søholt trygge og meningsfulle kontekster blant annet ved at man føler seg akseptert uten krav til å forandre seg, å ha noe felles enten det handler om kjønn, etnisk bakgrunn interesser eller livssituasjon, eller mulighet til å oppsøke og bruke møtestedet flere ganger over tid (Ganapathy og Søholt 2000:10). Dette er forutsetninger som også er tilstede i bomiljøene, og som det med enkle grep skulle kunne legges til rette for slik at de blir meningsfylte møtesteder for beboere som ønsker det.

4.4 Oppsummering: hva karakteriserer de to casene?

4.4.1 Trekk ved bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen

Til tross for at den eldste gården i vårt utvalg ikke er eldre enn 14-15 år, finner vi beboere som har tilknytning til området fra tidligere. Beboerne i de nye gårdene representerer både nyinnflyttere som kommer fra andre steder i byen eller som tidligere

har bodd utenfor Oslo, og beboere som har tilhørighet i strøket og som har bodd i eldre leiegårder før byfornyelsen startet.

Bomiljøet preges av å være et bymiljø med mange tilbud, der nye gårder er bygget inn i et eldre, etablert boligområde i sentrum. Vi finner boliger, forretninger, verksteder / små bedrifter og spisesteder nesten i de samme kvartalene, og tilbudene som ligger et steinkast fra beboernes inngangsdør er nærmest ubegrenset.

I dette bomiljøet er det generelt *lav deltakelse blant beboerne*, og beboerne er lite aktive i bomiljøet. Blant de som deltar ser det ut som om beboerne i større grad møter opp generalforsamlingene enn på dugnadene. Ut fra den empirien som er presentert her finner vi følgende trekk som *hemmer deltakelse*:

- Gårdene har mange beboere som leier leilighetene av andre, og som følgelig ikke har formell møteplikt eller stemmerett ved generalforsamlinger. Dette hemmer også interessen for engasjement i bomiljøet generelt.
- Som selveiere (gjelder sameiet) betaler de så mye at de ikke mener det er behov for dugnadsinnsats.
- Bomiljøet har stor turnover av beboere, noe som fører til uoversiktlig beboerstruktur. Stor turnover gjelder særlig beboere med innvandrerbakgrunn som flytter videre til større boliger i drabantbyene.
- Nøkkelpersonene (styremedlemmer) er middelaldrende uten barn. De kommer i interessekonflikt med barnefamilier når det gjelder bruk av gårdsrommet og oppbevaring av barnevogner og lignende.
- Interessekonflikt mellom beboere med og uten barn. Beboere med barn savner mer tilrettelagte tilbud for barna, særlig for de litt større. Andre beboere mener det er for mye tilrettelagt for barn. Dette fører til tilbaketrekking blant barnefamiliene.
- Beboerne vet ikke hvem som bor ved siden av fordi det stadig flytter inn nye personer. Det er heller ikke navnskilt på dørene, og bomiljøet blir anonymisert.
- Bomiljøet preges av at det er en del av et større bymiljø, med konkurrerende arenaer utenfor bomiljøet.
- Flere av beboerne med innvandrerbakgrunn har liten eller ingen kunnskap om rettigheter og plikter i borettslag eller sameie. Særlig gjelder dette forhold som går på fellesskapet.
- Gårdsrommet brukes mest av barn i følge med voksne, og det gjelder særlig kvinner og barn med innvandrerbakgrunn. Gårdsrommet brukes ellers lite av andre beboere. Kan se ut som om det er de samme beboerne som bruker gårdsrommet, mens andre aldri benytter det.

4.4.2 Trekk ved bomiljøet på Furuset

Borettslaget er over 20 år gammelt og kan dermed karakteriseres som et etablert bomiljø. Området preges først og fremst av boligblokker, med blant annet butikksenter og skoler i nærområdet. Blokkene omgis av grøntarealer og ligger nær marka.

Beboerne representerer både eldre som har bodd der siden det var nytt, og nyinnflyttere som ikke tidligere har tilknytning til miljøet. Beboermassen virker relativt stabil og bærer ikke preg av stor turnover med mye utskiftninger. I dette bomiljøet finner vi en mer *variert sammensatt beboergruppe, der noen er aktive i bomiljøet* med høy deltakelse, mens andre ikke er med. I borettslaget er det stor oppslutning om dugnadene, mens relativt få beboere møter opp på generalforsamlingene.

Det som viser seg å *fremme deltakelse* i bomiljøet på Furuset er:

- Beboerne blir tatt med av andre naboer.
- Beboerne har fra før etablert et nettverk som bidrar til at det er lettere å bli med når man vet at andre kjente kommer.
- Borettslaget arrangerer ulike aktiviteter for familier og som har stor oppslutning.
- Beboerne føler stor grad av plikt til å delta i dugnader.

Forhold som *hemmer deltakelse* på Furuset:

- For beboere uten barn eller for de eldre beboerne kan tiltakene som arrangeres være lite attraktive, fordi de først og fremst er rettet mot barnefamilier.
- I et etablert bomiljø der mange kjenner hverandre kan det være vanskelig å komme inn i miljøet, og å bli kjent med andre.
- Beboere er aktive andre steder utenfor bomiljøet, og prioriterer aktiviteter i nærområdet.
- Tidspunktet for aktivitetene. Med fleksible arbeidstidsordninger og stor grad av deltids- og kveldsarbeid et det flere beboere som er forhindret fra å delta på arrangementer som dugnader og generalforsamlinger.

Kapittel 5: Hva hindrer deltakelse?

5.1 Innledning

Forrige kapittel viste at de viktigste hindringene for å delta i bomiljøet er interessekonflikter i bomiljøet mellom ulike beboergrupper, følelsen av å være fremmed i miljøet samt at mange ikke finner deltakelse interessant nok. Videre bidrar knapphet på tid i tillegg til nettverk og aktiviteter utenfor bomiljøet til lav deltakelse. De siste aspektene kan ikke sees direkte som et hinder for deltakelse, men mer som resultat av andre valg. I det følgende skal vi gå nærmere inn på forklaringer på hvorfor beboere ikke deltar i bomiljøene enten det er etter eget valg eller det skyldes følelsen av å ikke være en del av miljøet.

5.2 Strukturelle forhold i bomiljøet som hindrer deltakelse

5.2.1 Stor turnover

Særlig preges bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen av mye inn- og utflytting. Beboere flytter inn for et par år, og bruker boligen som en mellomstasjon for videre boligkarriere. Det har også kommet frem at en stor del boliger leies ut på fremleie.

Fordi prisene for boligene i dette området det siste året har steget, har det blitt lettere å kjøpe større boliger i utkanten av byen for samme pris som de små boligene i byen koster. Særlig for familier med etnisk minoritetsbakgrunn har dette stor betydning. Mange opplever for første gang å kunne velge bolig / bosted. Oversikter over flyttemønstre i Oslo viser blant annet at familier med innvandrerbakgrunn flytter fra sentrum til utkanten av byen, til større leiligheter.

Stor turnover medfører liten oversikt i bomiljøet og har negativ effekt på deltakelse. Beboerne får liten kjennskap til hverandre, og de får knapt kjennskap til de som bor i nabo-leiligheten før det flytter inn nye. Bomiljøet blir lite forutsigbart. Dette fører til usikkerhet om hvilke normer som gjelder i bomiljøet fordi normer i stor grad skapes av beboerne selv over tid. Når bomiljøet erfares som uforutsigbart og uoversiktlig bryter normene mer eller mindre sammen. Dermed blir det heller ikke meningsfylt å delta, verken fordi beboerne ikke kjenner hverandre eller fordi det er noe felles å samles om.

At botid har innflytelse på relasjoner i bomiljøene er også påpekt i andre bomiljøstudier (for eksempel Nordahl 1996:18). Særlig i urbane boligområder har mobiliteten vært generelt stor, og som påvirker bomiljøet ved at beboerne i større grad er aktive / har sosiale relasjoner utenfor bomiljøet enn i eget bomiljø.

5.2.2 Eierstruktur

I denne studien har vi sett at medbestemmelse i bomiljøet er forbeholdt andelseierne, og at de som leier på fremleie ikke har stemmerett i de formelle arenaene. I bomiljøet på

Grønland/Nedre Tøyen er dette synlig fordi en relativt stor andel boliger leies ut. Dersom det praktiseres at de som kun leier og ikke eier boligen ikke kan delta og dermed ikke har innflytelse i de formelle foraene, vil dette kunne ha en negativ effekt på bomiljøet i sin helhet. Det kan skapes et skille mellom beboerne avhengig av eierform, og der de som leier ikke føler seg likeverdige de som eier fordi man ikke kan bidra til å påvirke eget bomiljø. Eierformen kan også ha innvirkning på i hvilken grad beboerne knytter seg til miljøet og føler tilhørighet.

Etter at de fleste leiegårder i byen ble gjort om til ulike former for eierseksjoner etter byfornyelsen, har det blitt mindre utleieboliger på markedet. Likevel leies det ut boliger, men med en annen form for utleievirksomhet enn tidligere. Utleievirksomheten preges ikke lenger av private gårdeiere som leier ut gården. Med unntak av kommunens boliger som leies ut, er det nå først og fremst enkeltpersoner som leier ut sin egen bolig. Det medfører at det kan være mange utleiery i en gård. Å leie en bolig gir indikasjoner på kortere botid og en mer midlertidig bosituasjon enn å eie. Med mange eiere som ikke er synlig i bomiljøet, og med mange beboere på fremleiekontrakter som ikke har innflytelse skaper dette uoversiktlige forhold i miljøet slik som vist over.

5.2.3 Boligområdets karakter – konkurrerende arenaer. Forholdet mellom privat og offentlig rom.

I dag finnes det en rekke arenaer som ikke er tilknyttet bolig- eller jobb. Tidligere var man mer knyttet til boligen når arbeidsdagen var over. Samtidig representerte beboerne en større sosial homogenitet enn det vi har i dag, og som førte til en annen type fellesskap enn det bomiljøene preges av nå. Sosialiseringen og overføring av normer foregikk uten motstand fordi miljøene var relativt sosialt homogene.

Både på Grønland/Nedre Tøyen og på Furuset ligger bomiljøene i områder med andre konkurrerende arenaer utenfor boområdet. Furuset har senteret og flere andre møtesteder, i tillegg til marka og naturen som nærmeste nabo. Konkurrerende arenaer finner vi imidlertid først og fremst i nærområdet på Grønland/Nedre Tøyen (Ganapathy og Søholt 2000).

De strukturelle endringene som har foregått i bygningsmassen, med nye og rehabiliterte boliger og med en annen eierform enn tidligere har blant annet medført at den gamle ordningen med vaktmester og gårdeiere som passet på miljøet har blitt borte, og det bor ikke lenger personer i gården med ansvar for å følge opp i det daglige. Andre strukturelle endringer kan vi se i hvordan boområdene og særlig i sentrumsnære strøk, har blitt mer privatisert ved at portrommene og inngangspartiene ikke lenger er åpne for alle. Nå er de fleste gårder stengt med automatiske portåpnere som kun gir adgang til beboere eller besøkende av beboere. Hensikten er å skjerme bomiljøet for inntrengere og uvedkommende, slik at boområde blir trygt for beboerne. Generell økt kriminalitet med hærverk, tyveri etc. har ført til større utrygghet. Ved å stenge portene mot fremmede, signaliseres det imidlertid en større privatisering av bomiljøet, mot en verden utenfor. Grensene mellom nærmiljøet og byen utenfor og bomiljøet blir skarper. Bomiljøet vendes inn mot livet i gården/kvartalet.

Samtidig som bomiljøet blir ”privatisert” i forhold til verden utenfor gjennom stengte porter, betyr ikke det at beboerne opplever bomiljøet som sitt private rom, som en del av

sitt hjem. Hvor går grensen mellom hjemmet (det private) og fellesarealer? Hvor går grensen for hjemmet? Grensene mellom hjemmet og fellesområdene i bomiljøet kan se ut til å ha blitt forskjøvet fra å gjelde bomiljøets arenaer til å gjelde kun egen leilighet. Dette har betydning for hva som beboerne anser som viktig rundt seg og i hvilken grad de engasjerer seg i bomiljøet eller ikke.

5.3 Sosiale forhold i bomiljøet som hindrer deltakelse

5.3.1 Naboforhold.

I denne studien har vi sett at graden av kjennskap og relasjoner til naboene har innflytelse på om man deltar eller ikke. Dersom man kjenner naboene fra før er det lettere å være med, og dersom man ikke kjenner andre kan det være tilsvarende vanskelig.

Det er også lettere å bli kjent i et lite miljø der det bor færre beboere enn slik han bor nå.

Det er mye lettere å delta på ting hvis man kjenner to av ti enn to av tretti. Terskelen for å bli med blir mye lavere. Det å kjenne noen er tosidig. Både det at man kjenner folk og at andre kjenner en sjøl slik at man føler seg forplikta til å delta fordi folk vet hvem man er og man sjøl vet hvem andre er (Mann 28 år, norsk bakgrunn, Grønland/Nedre Tøyen).

Det å ikke kjenne noen fra før kan være en av de største hindringene for å delta. Et viktig aspekt ved den sosiale kontakten er det å selv være kjent for andre i bomiljøet. Det er ikke nok at man kjenner andre. Det er like viktig at andre beboere kjenner en såpass godt at man enten savnes dersom man ikke stiller opp på det som skjer, eller at man blir møtt velkommen og lagt merke til hvis man deltar. Det hjelper lite med et brev i postkassen fra styret dersom de ikke vet hvem du er. Det handler om å være ”synlig” i bomiljøet.

Vi har også sett at enkelte beboere ønsker mer kontakt med naboene, med håp om at denne kontakten skjer gjennom deltakelse slik som for eksempel kvinnen med jugoslavisk bakgrunn fra Furuset fortalte om. Dersom noen kjenner hverandre godt kan dette imidlertid være til hinder for at andre ”kommer inn” i miljøet. Følelsen av å virke påtrengende kan bli for store, og miljøet kan virke lukket i forhold til nye. Spørsmålet om manglende kontakt med naboene er et hinder for å delta kan slå ut begge veier. Det kan være en fordel dersom det er flere i samme situasjon, men kan være et hinder dersom andre naboer kjenner hverandre godt eller det er tette, lukkede nettverk. Følelsen av å være utenfor blir da mer synlig.

I flere studier påpekes det at svake sosiale bånd er de beste i tette bomiljøer. Granovetter påviser at i miljøer med uformell kontakt og nettverk mellom grupper er det lettere å mobilisere til felles handling. Uformell kontakt fungerer som informasjonskanal og som arena for dialog (Granovetter 1973, Søholt 1994:23). Empiren i denne studien viser også at beboerne i stor grad har uformell kontakt, de er på hils og slår av en prat. Vi så imidlertid også at rundt 1/3 av beboerne i begge miljøene ønsker mer kontakt med naboene, både for å få et bedre fellesskap og ikke minst for å føle trygghet.

I følge Schiefloe tillegges rollen som nabo relativt liten betydning særlig i urbane boligområder blant annet fordi miljøene preges av liten kontinuitet (Schiefloe 1985:239). Det legges mer vekt på svake relasjoner og lite forpliktende føringer. Dette begrunner Schiefloe med hensynet til privatlivets fred og respekten for hjemmesfæren. Disse idealene står sterkere enn forventninger om kollektivdannelse og solidaritet. Naborelasjonene motiveres altså mer ut fra individuelle, frivillige valg enn av idealer om fellesskapets beste. I følge mine funn er beboerne imidlertid også opptatt av fellesskap. Vi finner dermed både individuelle og kollektive motiverte ønsker om naborelasjoner i denne studien.

Det er ofte et mål å styrke naborelasjoner for å et bedre bomiljø. Faren ved å styrke lokalsamfunnet gjennom tiltak som settes i gang, er at det kan bidra til å utelukke eller ekskludere grupper fra andre sammenhenger. Med et ønske eller et ”prosjekt” om inkludering kan det lett oppstå en motsatt effekt, nemlig ekskludering. Man skaper grenser mellom ”vi, dere og dem”. Dette gjelder for eksempel å styrke de lokale bånd i et nabolag som har et negativt stempel og som sliter med ulike problemer, men som kan resultere i gjenopprettet sosial avstand og ekskludering fra andre muligheter i byområdet rundt. Sosial eksklusjon er i følge Healy en aktiv sosial prosess. Å bygge og etablere relasjoner i en retning medfører at andre områder blir oversett (Healy 1997:91). Dette er særlig relevant i områder med høy andel av beboere med innvandrerbakgrunn, og gjelder både innad i bomiljø like mye som i forhold til andre miljøer utenfor.

5.3.2 Lite felles å samles om

For at fellesskap i bomiljøet skal gi noen mening, er det helt sentralt å ha noe felles å samles om. Bomiljøet i sin helhet kan betraktes som et eget symbol som samler beboere sett i forhold til andre utenfor. Det kan være for å kreve noe, eller for å endre på noe. Dersom det ikke finnes noe felles å samles om, kan bomiljøet miste sin symbolverdi for beboerne. Bomiljøet blir mindre viktig. Symbolske strukturer omfatter det som individet deler med andre, det intersubjektive. Den engelske sosialantropologen Anthony Cohen hevder at hovedpoenget ved å studere lokalsamfunn er å se om medlemmene har mulighet til å influere aktivt på omgivelsene, ved å gi lokalsamfunnet mening og identitet (Cohen 1985:9). Å skape mening kan blant annet innebære å ta aktivt del i sine nære omgivelser. Gjennom holdninger og handlinger gis omgivelsene mening. Man definerer seg selv i forhold til et fellesskap, et sted eller et miljø som gir tilhørighet og som skiller fra andre steder.

Symboler brukes ofte for å gjenskape lokalsamfunnet og dets grenser når stedet trues av forandringer som kan virke inn på stedets integritet. Dette kan omfatte trussel om riving av bolighus eller utkastelse i sammenheng med byfornyelse, eller det kan være noe som angår bomiljøet. En slik forståelse kan være en viktig nøkkel for å forklare og forstå hvorfor folk ikke deltar i bomiljøene: det er ikke noe særlig å gripe fatt i som påvirker fellesskapet. For eksempel kan saker som tas opp være for lite interessante dersom det bare handler om rutinemessige forhold om vedlikehold og økonomi. Det er lite som truer bomiljøet i seg selv. Dette har vi sett i de to casene, der det er tendenser til større deltakelse på generalforsamlingene på Grønland/Nedre Tøyen fordi det er interessekonflikter, mens deltakelsen på Furuset er lavere fordi det er lite konflikter i miljøet. Det som særlig motiverer beboerne på Grønland/Nedre Tøyen er forhold som angår barns behov, enten man mener barna har for lite ”rom” eller tar for mye av

fellesskapets oppmerksomhet. Ser vi for eksempel på de tidligere beboeraksjoner i byfornyelsesprosessen, samlet beboerne seg om saker som angikk alle fordi beboernes hus og hjem var ”truet”. Bomiljøet ble viktig. I en undersøkelse om sosiale relasjoner i et bomiljø i Trondheim foretatt av Marek og Hovden, forklarer forfatterne manglende sosialt engasjement med at beboerne kom til ”ferdige forhold” i borettslagene, det var lite eller ingenting av viktige saker å samles om. Alt var ferdig tilrettelagt både i uteområdene og ellers (Marek og Hovden 1983). Disse funnene er i tråd med det vi har sett i denne studien.

Schiefloe legger også i sin diskusjon vekt på interessefellesskap blant beboerne. Men han ser det ikke som en forutsetning at man har noe felles å samles om. Han ser det som viktig å ta høyde for at beboere kan plassere og kategorisere hverandre for å finne ut om de har noe felles, og som ut fra det kan gi grunnlag for videre samhandling (Schiefloe 1985:257). Det pekes på fire forskjellige ressurstyper som er nødvendige for å engasjere seg politisk, men som også er relevante i forhold til interesseorganisering i nærmiljøet. For det første kreves det *materielle forutsetninger* slik som tid, økonomi og andre betingelser som er nødvendig for individuell eller kollektiv opptreden. For det andre bør man ha *intellektuelle forutsetninger* i form av kunnskap og innsikt. Dette er nødvendig for å skaffe og tolke informasjon, og for å kunne opptre på en adekvat måte i forhold til administrasjon (eller i forhold til situasjonen). For det tredje er det viktig med *sosialt grunnlag*. Det innebærer at individet har en sosial forankring og et kontaktnett som muliggjør organisering og samarbeid med andre for å nå et felles mål. Det siste er betydningen av et *grunnlag for motivasjon*, og som menes på den ene siden politisk oppmerksomhet, på den andre siden politisk selvtilit. Sosial involvering er altså i seg selv en ressurs når det gjelder organisering av interessefellesskap. Dette er tosidig: på den ene siden fremmer felles interesser og felles aktiviteter nettverksetablering. På den annen side er allerede eksisterende nettverk en ressurs som kan bidra til at folk går sammen om et felles mål.

Vi har sett at særlig mangel på tid og mangel på sosial forankring blant beboerne kjennetegner de to casene i denne studien. Dermed er viktige forutsetninger for å engasjere seg i bomiljøet ikke tilstede. I tillegg viser det seg at det mangler kunnskap om de formelle prosesser, særlig blant grupper med etniske minoritetsbakgrunn.

Når det gjelder det sosiale nettverket i de to casene kan det se ut som beboerne foretrekker forholdsvis svake men nyttige og positive relasjoner til et ikke altfor stort antall naboer. Samtidig er det ønskelig med et nærmiljø der man kjenner igjen andre beboere, slik at man vet hvem de er. I følge Schiefloe er lokale nettverk av svake bånd viktig for sosial kontroll og etablering av kulturelt definerte normer og regler, og muligheter for å mobilisere kollektive resurser (Schiefloe 1985:259).

5.3.3 En individuell livsstil

Samfunnet er i dag preget av å være individorientert, ha mange ulike livsstiler og preferanser. Det individorienterte kan i stor grad betraktes som en motsetning til solidaritet og fellesskap. I følge sosialantropolog Petter Eide kan dette forklare en reduksjon i boligpolitiske interesser. Boligspørsmål har blitt et privat anliggende (gjengitt i Krogh 1999:37).

En individorientert livsstil eller leveform i bomiljøet kan både være en bevisst strategi og en underliggende struktur i hverdagen. Man kan velge å leve mest mulig anonymt i forhold til naboer og andre i bomiljøet. Et annet valg kan være det motsatte, der ønsket om å være synlig for andre er viktig.

Å være anonym behøver ikke bety at man ikke ønsker oversikt eller ikke bryr seg om omgivelsene. Det kan også bety et behov for å beskytte seg mot å forholde seg til stadige endringer. Alle har i større eller mindre grad behov for forutsigbarhet. En tenkt situasjon er om alle naboene plutselig skiftes ut til helt andre grupper enn det man forventer, eller at alle "kjente" naboer flytter ut på en gang. Da vil anonymiteten være en måte eller strategi for å beskytte seg på, en måte å slippe å forholde seg til det ukjente og uforutsigbare. Ønske om "anonymitet" blir da også et hinder for deltakelse i bomiljøet fordi man ikke ønsker å involvere seg av frykt for å først bli kjent i et miljø for deretter oppleve at alt endres.

Å være individorientert fremfor å ha en fellesskapsorientert eller solidarisk holdning kan derfor være både et bevisst valg og en "ubevisst" strategi for å kunne forholde seg til kontinuerlige endringer som skjer i nære omgivelser.

Betegnelsen "den norske væremåten" er ofte brukt for å beskrive en "lukket" og ekskluderende form blant nordmenn. Dette viser seg også i disse to casene, der beboerne med etnisk minoritetsbakgrunn ofte ser norske naboer som ekskluderende og seg selv nok.

Kapittel 6: Konklusjon

6.1 Fellesskapets betydning

Det er i den senere tid stilt spørsmål ved tanken om fellesskap i vårt samfunn. I følge den finske sosiologen Erik Allardt er fellesskap for de fleste i dag knyttet til større enheter og er ikke nødvendigvis knyttet til romlige størrelser som for eksempel et bomiljø. Fellesskap kan knyttes til nasjonen, til et religiøst samfunn, til familie og venner som bor andre steder eller til kolleger. Disse fellesskapene kan være like sentrale og bety mer for individet enn lokalsamfunn eller bomiljø (Allardt 1998:126).

Det kan videre stilles spørsmål om hvilken betydning bomiljøet har (egentlig nabolaget) for beboerne for å påvirke fellesskapet. Blandede nabolag og bomiljøer setter miljøene under stort press. Beboere er ikke bare hindret eller har begrensede valg som individer, de må også forholde seg til de normer og verdier som gjelder i nabolaget. Det kan knyttes problemer til det å legge for stor vekt på fellesskap. Det kan føre til utestegning av individer eller grupper, og kan ha negativ innflytelse og som igjen kan føre til isolasjon (van Kempen 1998:2, Allardt 1998:127). Geografen van Kempen hevder at det er separate verdener (separate worlds) som betegner 1990 årenes karakterisering av miljøet i nabolagene, mer enn integrering og samarbeid/sammenheng (cohesion). Sosial kontakt foregår stort sett utenfor bomiljøet, og bare sporadisk skjer dette i nabolaget/bomiljøet. Det viser seg også at dette gjelder alle klasser eller sosiale lag. For de fleste er nabolaget et sted der hjemmet tilfeldigvis befinner seg. Hvor betydningsfull er nabolaget eller bomiljøet egentlig for beboere? Kan det forventes at verdier, normer og sosiale muligheter er influert av bomiljøet eller nabolaget?

På bakgrunn av funnene i denne undersøkelsen ser det ut til at bomiljø og fellesskap har en annen betydning enn tidligere. Funnene viser at det fortsatt er ønsker om fellesskap, men som er basert på andre verdier enn tidligere. Før var plikt og solidaritet mer tydelig som beveggrunn for deltakelse. Nå er det viktigere å føle seg inkludert i miljøet, og individet står mer i fokus. Å føle seg inkludert blir ofte en forutsetning for å delta, noe som innebærer å bli verdsatt som den man er i et miljø der ulike livsstiler er fremtredende. Individets behov står foran fellesskapets behov, og det handler ikke lenger om å ha en selvoppofrende holdning. Tradisjonsbegrunnelsene for deltakelse svekkes. Man kan også kjøpe seg ut av kollektive forpliktelser (Lorentzen 2000:126), der penger erstatter personlig deltakelse gjennom for eksempel å leie inn hjelp til vask av fellesrom.

For noen har ikke fellesskapet noe betydning. De lever sitt liv uavhengig av bomiljøet. Men for andre betyr det mye og det er denne gruppen som er viktig å fange opp. Det er også av stor betydning å kunne velge selv.

6.2 Betydningen av den flerkulturelle dimensjonen

Et annet sentralt spørsmål er betydningen av den flerkulturelle dimensjonen. I hvilken grad er det viktig med deltakelse i multietniske bomiljøer? Hva skiller disse fra andre bomiljøer? Det er først viktig å påpeke at beboere med innvandrerbakgrunn ikke er en homogen gruppe med felles interesser, like lite som beboere med norsk bakgrunn er en

homogen gruppe. Mange av beboerne med etnisk minoritetsbakgrunn er ofte fremmede for hverandre, enten de har opprinnelse fra samme land eller ikke. I tillegg finner vi grupper som ser ned på hverandre i forhold til det som betraktes som negativt i miljøet (søppel, hærverk, støy). Det er dermed viktig å presisere at det ikke er beboergrupper ut fra etniske bakgrunn og deres behov som skal ivaretas. Dersom beboerne skal kategoriseres i grupper er det viktigere å se på livsfase, kjønn og alder.

Videre vet vi at det er beboere med norsk bakgrunn som styrer og bestemmer og at beboere med innvandrerbakgrunn sjelden er med i styre og stell, og svært sjelden er de flere. Vi finner i stor grad aktiviteter som i form og innhold passer de norske best. Deltakelse er forutsatt på norske premisser. Dette betyr at beboerne med minoritetsbakgrunn har få eller ingen mulighet til å sette sitt preg på bomiljøene i forhold til beslutninger. I studien til Krogh om dialog og konflikthåndtering foreslås det å mobilisere eldre beboere med minoritetsbakgrunn som ressurspersoner for beboere med samme bakgrunn. Begrunnelsen for dette forslaget er at eldre ofte har autoritet i hjemlandet (Krogh 1999:63). Dersom eldre beboere blir tatt med som ressurspersoner i sine bomiljøer kan dette gi en positiv effekt overfor egne grupper i forhold til engasjement og deltakelse.

Når det gjelder de uformelle arenaene viser funnene i denne studien at beboere med etnisk minoritetsbakgrunn deltar og er aktive, særlig gjelder dette på Furuset. De bruker uteområdet og setter sitt preg på det både gjennom å stelle for å få det pent, men også som sosial arena for uformelle treff med naboer. Studien bekrefter herved funn som er gjort i andre undersøkelser, ved at beboere med norsk bakgrunn er mer med i formelle fora (det de anser som plikt), mens beboere med etnisk minoritetsbakgrunn deltar mer spontant (se for eksempel Ganapathy og Søholt 2000).

Betydningen av det flerkulturelle ligger først og fremst i at beboerne representerer ulike erfaringer, bakgrunn og preferanser som enkeltpersoner og der tiltak må sees ut fra beboernes behov ut fra andre kriterier enn etnisk bakgrunn. Felles interesser, alder og livsfase er viktigere. Det bør derfor legges mer til rette for at for eksempel beboere med innvandrerbakgrunn føler seg velkomne i formelle fora og der formelle regler ikke virker hemmende på spontane initiativ. På samme måte kan det legges bedre til rette for ”spontane” treff for alle beboerne gjennom gode uterom.

6.3 Er deltakelse i bomiljø viktig?

Innledningsvis stilte vi et spørsmål om deltakelse i bomiljøet oppleves som viktig, og evt. viktig for hvem. Dette spørsmålet skal vi besvare gjennom problemstillingene som ble presentert i innledningen.

Hvorfor velger beboere bort deltakelse i bomiljøet og hvilke barrierer opplever de at hindrer deltakelse? Beboerne opplever at det som skjer ikke angår dem, at de ikke finner aktivitetene meningsfylt. Det handler også om interessekonflikter i bomiljøet der ulike grupper føler sine interesser tilsidesatt i forhold til andre. Dette gjelder særlig forholdet mellom barnefamilier og de som ikke har barn. Familier med minoritetsbakgrunn blir ekstra sårbare eller utsatt som gruppe, og interessekonfliktene forsterkes for disse beboerne.

Mange føler seg dessuten fremmed i eget miljø. Det er viktig å kjenne noen fra før. Et annen viktig faktor er eierstrukturen som bidrar til å hindre deltakelse. Det er forskjell på de som eier og de som leier boligen. De som leier har ikke formell innflytelse og medbestemmelsesrett i miljøet. Dette går også ut over engasjement i de mindre formelle arenaene. Som siste punkt bidrar stor turnover til at beboerne ikke ønsker å engasjere seg fordi bomiljøet blir uoversiktlig og det blir vanskelig å knytte kontakter.

Hvordan begrunnes valgene for å ikke delta? Det er først og fremst mangel på tid som oppgis å være den største hindringen. Likevel er dette bare en av forklaringene. Svarene viser også at det å kjenne andre fra før og ikke minst å ha egeninteresse i det som skjer er viktig. Beboerne oppgir også at nettverk utenfor bomiljøet er viktigere enn å kjenne naboene godt der de bor. Det er ikke nok med felles bosted. Det er for mange like viktig med felles interesser. Vi finner også et ønske om å holde avstand som en strategi for å takle kontinuerlige endringer.

Er det sammenheng med egen livssituasjon og deltakelse i bomiljøet? De to bomiljøene viser seg å være forskjellig. På Furuset viser funnene at særlig barnefamilier er mer aktive i bomiljøet enn de uten barn. Deltakelse er motivert ut fra felles interesser for barnas oppvekstvilkår. Eldre beboere deltar i mindre grad i bomiljøet. Flere i denne generasjonen har imidlertid vært aktive tidligere, da mens barna var små / bodde hjemme. På Grønland/Nedre Tøyen har konflikter mellom beboere med og uten barn ført til at beboerne med barn ikke deltar. Beboere med etnisk minoritetsbakgrunn i dette bomiljøet deltar i svært liten grad. Flere har liten eller ingen kunnskap om rettigheter og plikter i borettslaget, og de har interesser mer rettet mot familien og nettverk utenfor bomiljøet.

I hvilken grad ønsker beboerne et lokalt nettverk? Det viser seg at rundt 1/3 av beboerne i begge bomiljøene ønsker mer kontakt med naboene enn de har nå. Det vitner om at mange beboere ønsker kontakt og en viss oversikt over de nære omgivelsene. Det er imidlertid lite som tyder på at ønskene om mer kontakt handler om å knytte sterkere bånd til naboene. Det er de løse, uforpliktende relasjonene som er viktig for beboerne.

Hvordan synes beboerne at bomiljøet fungerer? Er deltakelse viktig for opplevelsen av et godt bomiljø eller er det andre ting som er viktige? De to bomiljøene viser seg å være forskjellig, ikke bare i struktur og beliggenhet. Beboerne på Grønland/Nedre Tøyen viser en mer nyansert holdning til bomiljøet, der en del negative sider trekkes frem. Særlig vises det interessekonflikter mellom beboere med og uten barn, noe som er med på å hindre deltakelse. Det kan se ut som at muligheten til å påvirke bomiljøet kan være like viktig som å delta. På Furuset er beboerne mer aktive, og deltakelse oppleves som viktig for bomiljøet. Å styrke de uformelle naborelasjoner ser imidlertid ut til å være viktigere enn annen type deltakelse i bomiljøet.

Hvis deltakelse oppleves som viktig, hvilken type deltakelse dreier det seg om? Det er liten tvil om at uformelle møter i uterommet og andre fellesrom oppleves som viktigst for beboerne. Når det gjelder de formelle arenaene ser det ut til at generalforsamlingene på Grønland/Nedre Tøyen oppleves som viktig for de som er aktive, mens dugnader sees på som viktig på Furuset. Disse ulike preferansene skyldes mer konflikter i bomiljøet i byen enn i drabantbyen.

Gjennom svarene kan vi se at deltakelse i bomiljøet er viktig for enkelte grupper beboere, mindre viktig for andre. Et viktig funn er at deltakelse må oppleves som meningsfylt, og det betyr at beboerne opplever at de har innflytelse på lik linje med alle andre og at de har felles interesser med andre beboere. Hvis ikke er deltakelse uten mening. Deltakelse i bomiljø er også avhengig av hvorvidt man har andre konkurrerende arenaer i nærheten. Området Grønland/Nedre Tøyen har flere arenaer i nærmiljøet enn Furuset og bomiljøet på Grønland/Nedre Tøyen preges av å ha svakere bånd. Et tredje funn som er viktig å trekke frem er behovet for selv å være synlig i miljøet, at andre kjenner eller har kjenneskap til en selv, at man ikke blir en av mange i en beboermasse. Dette er viktig i forhold til de som styrer.

Hindringer for deltakelse ser ut til å slå forskjellig ut for beboere med etnisk minoritetsbakgrunn og beboere med norsk bakgrunn. For det første har beboerne med minoritetsbakgrunn i større grad enn norske korte fremleiekontrakter, de eier ikke egen bolig (gjelder Grønland/Nedre Tøyen) og har dermed ingen formell innflytelse på miljøet. For det andre representerer beboere med minoritetsbakgrunn i stor grad barnefamilie, og interessen motsetninger mellom eldre og unge, eller beboere med og uten barn forsterkes for denne gruppen. For det tredje blir denne gruppen ekstra sårbar i forhold til å føle seg fremmed i eget miljø dersom de ikke kjenner noen fra før. Barrierene for å bli kjent med nye er større enn for beboere med norsk bakgrunn.

6.4 Å føle seg hjemme i eget bomiljø – en utfordring

Funnene i disse to casene om deltakelse i bomiljøet, handler om følelsen av å høre til. Det å være en del av et miljø er helt sentralt for deltakelse i bomiljø. Beboere som føler seg utenfor eller ikke velkomne vil heller ikke delta. En utfordring for de styrende vil derfor være å få beboerne til å føle seg hjemme i sitt eget bomiljø. Å føle seg hjemme betyr blant annet å kunne bestemme på lik linje med andre. Grensen mellom den private boligen og fellesrommene utenfor vil alltid være der. Men hjemfølelse kan gå ut over terskelen fra den private døren og til det som er felles. Å føle seg hjemme betyr å føle seg trygg i egne omgivelser, det betyr gjenkjennelse og det betyr også å føle ansvar for å holde en viss orden og å utvikle sosiale relasjoner. Dersom beboerne i et bomiljø føler seg hjemme i miljøet vil det også skapes et bomiljø der beboerne er aktive.

Litteraturliste

- Allardt, Erik 1998: Det gode samhället: välfärd, livsstil och medborgardygder. I *Tidsskrift for Velferdsforskning*. Vol. 1, nr. 3 - 1998, s. 123-134.
- Amundsen, Kristin 1998: *Godt bomiljø for alle! En rapport om naboer fra alle kanter*. NBBL.
- Bø, Bente Puntervold 1984: *Nabolagsundersøkelsen, delrapport I. En introduksjon til prosjektet*. Forskningsrapport nr II, Diakonshjemmet sosialhøgskole.
- Cohen, Anthony 1985: *The Symbolic Construction of Community*. London: Tavistock Publications.
- Ganapathy, Jaishankar og Susanne Søholt 2000: *Store møtesteder – små steder*. Byggforsk: Prosjektrapport 286.
- Gilje, Nils og Harald Grimen 1993: *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger*. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi. Oslo: Universitetsforlaget.
- Granovetter, Mark 1973: "The Strength of Weak ties" I *American Journal of Sociology*, vol 78.
- Gullestad, Marianne 1985: *Livsstil og likhet*. Byforskningsprogrammet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne 1989: *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Healy, Patsy 1997: Social Exclusion, Neighbourhood Life and Governance Capacity. In Vestgaard, Hedvig (ed.): *Housing in Europe*. Housing Research Conference in Denmark, p. 88-110.
- Krogh, Hilde 1999: *Dialog og konflikthåndtering*. Byggforsk: Prosjektrapport 253.
- Lorentzen, Håkon 2000: Inklusjon og medborgerskap. I *Utenfra, men hjemme – innvandrerungdommen i storbyen*. NFR: Konferanserapport.
- Marek, Julius og Jan Hovden 1983: *Trivsel i boligblokk. Beboernes vurdering av et nytt boligfelt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordahl, Berit 1996: *Sosiale relasjoner mellom beboere. Formell og uformell samhandling i forstad og i indre by*. Byggforsk: Prosjektrapport 199.
- Nordahl, Berit og Lillin Knudtzon 1996: *Nabokontakt og deltakelse i indre by*. Byggforsk: Byggforsknotat 14.
- Nordahl, Berit 1999: *Tid tilbrakt i boligområder*. Byggforsk: Prosjektrapport 265.
- Norsk Riksmålsordbok* 1983. Det norske akademi for språk og litteratur. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Paugam, Serge 1995: The spiral of precariousness: A multidimensional approach to the process of social disqualification in France. I Room, Graham (ed.): *Beyond the threshold. The measurement and analysis of social exclusion*. London: Policy Press.
- Ruud, Marit Ekne 2001: *En liten verden i en stor*. Foreløpig manus til dr.art. graden. Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo. Upublisert.
- Schiefløe, Per Morten 1985: *Nærmiljø i bysamfunn*. Byforskningsprogrammet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stamsø, Mary Ann 1999: "Den store boligdugnaden". *Boforhold for flyktninger*. Byggforsk: Prosjektrapport 252.
- Stortingsmelding nr. 17 1996-1997: *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*.
- Sæter, Oddrun 1999: *Bolig- og byutvikling i et gentrifiseringsperspektiv*. Byggforsk: Byggforsknotat 36.
- Søholt, Susanne 1994: *Innvandrerens deltakelse i bomiljø*. Byggforsk: Prosjektrapport 166.

- Van Kempen, Ronald 1998: *Is the Neighbourhood Important? Activities and social contacts of resident of two deprived neighborhoods in Utrecht, the Netherlands.* Paper for the ENHR Conference, Cardiff 1998.
- Wickström, Thomas 1994: *Mellan hemmet och världen. Om rum och möten i 40 – og 50- talens hyreshus.* Stockholm: Symposium Graduale.
- Yin, Robert 1994: *Case study research. Design and Methods.* London: Sage Publications.
- Ås, Dagfinn 1977: *Ordet er miljø.* Byggforsk: Småskrift 3.

Andre kilder:

Aftenposten aften 24.08.00: *Oslofolk svikter fellesskapet.*

SPØRRESKJEMA OM DELTAKELSE I BOMILJØ

Alder på den som fyller ut skjema:

Under 30 år 30-40 år 40-60 år 60-70 år over 70 år

Kjønn: Mann Kvinne **Hvor lenge har du bodd i borettslaget:** _____

Hvor mange er det i familien **Hvor mange barn**

Nasjonalitet / fødeland:

1. Kjenner du til det som arrangeres av borettslaget, eventuelt hva kjenner du til?

- Dugnader
- Grillfester
- Generalforsamling
- Arrangementer i tilknytning til 17. mai, jul, St. Hans el.l.
- Andre ting, evt. hva. Skriv: _____
- Kjenner ikke til noe

2. Hvis du er kjent med det som arrangeres, hvordan har du fått vite om dette?

- Skriftlig informasjon fra styret i gården
- Muntlig informasjon fra styret i gården
- Fra naboer og andre i gården
- På andre måter, evt. hvordan. Skriv: _____
- Kjenner ikke til noe / har ikke fått informasjon

3. Deltar du i det som arrangeres i borettslaget, evt. hva deltar du i?

- Ja, deltar på dugnader
- Ja, er med på grillfester
- Ja, går på generalforsamling
- Ja, deltar i arrangementer i tilknytning til 17. mai, jul, St. Hans el.l.
- Andre ting jeg er med på i gården. Skriv: _____
- Nei, deltar ikke i noe

4. Hvis du deltar på det som arrangeres, hvorfor er du med?

- Får kontakt med naboer
- Skaper fellesskap
- Er morsomt
- Føler det som plikt
- Andre drar meg med
- Andre ting. Skriv: _____

NB! Forts. baksiden

5. Hvis du ikke deltar på det som arrangeres, hvorfor er du ikke med?

- Vet ikke hva som foregår
- Kjenner ingen andre som er med
- Har ikke tid
- Er ikke interessert
- Er med på andre aktiviteter utenfor bomiljøet
- Ektefelle / andre i familien liker ikke at jeg deltar
- Føler meg ikke velkommen i miljøet
- Andre ting. Skriv: _____

6. Hvis du ikke deltar, hva skal til for at du evt. vil delta i det som foregår i bomiljøet?

- Bedre informasjon om det som skjer
- Vil være med noen jeg kjenner / noen må invitere meg med
- Må ha bedre tid / må kutte ut andre aktiviteter
- Må få tillatelse hos ektefelle / andre i familien
- Andre ting. Skriv: _____

7. Er det noe du kunne tenkt deg annerledes i bomiljøet, for eksempel flere arrangementer, flere uteaktiviteter, bedre utearealer, fellesrom eller lignende?

Skriv: _____

8. Kjenner du naboene, evt. hva slags kontakt har dere?

- Ja, vi er på "hils"
- Ja, vi har god kontakt / er hjemme hos hverandre
- Ja, vi gjør ting sammen som for eksempel å handle, går i byen, er på tur, går på kafé
- Nei, jeg har ikke kontakt med naboen

9. Ønsker du mer kontakt med naboene?

- Ja Hvorfor: _____
- Nei Hvorfor: _____

10. Deltar du i andre ting som skjer i nærmiljøet / bydelen, og bruker du nærmiljøet?

- Ja, går på kaféene / spisestedene i området
- Ja, handler ofte i nærbutikkene
- Ja, er med i bydelsutvalget
- Ja, deltar i arrangementer som bydelsdager, kulturarrangementer og lignende
- Ja, går i kirken / moskéen
- Andre ting. Skriv: _____
- Nei

Kan vi kontakte deg for en nærmere samtale om deltakelse i bomiljøet?

- Ja Nei

Hvis du svarer ja, oppgi navn:

Tlf:

PS. Takk for at du tok deg tid til å svare på spørsmålene!

INTERVJUGUIDE FOR BEBOERE I FLERKULTURELLE BOOMRÅDER

Flerkulturprogrammet - hindringer for deltakelse.

1. Navn, alder, stilling.
2. Adresse
3. Familie / hushold: antall
4. Hvor lenge har de bodd her?
5. Hvor bodde de før? Hva slags bomiljø?
6. Vært aktive i det tidligere bomiljøet?

Bomiljøet

7. Aktiviteter i bomiljøet, hva skjer?
8. Hva er du med på ? Hvorfor?
9. Er det noe du ikke er med på? Hvorfor? (hva hindrer deg?)
10. er det noe som skal til for at du vil være med?
11. Er det noe du føler deg forpliktet til å delta i, som beboer i et større bomiljø / naboskap? Forholdet mellom forpliktelse og frivillighet.
12. Er det viktig for deg å delta i noe som er tilknyttet bomiljøet?
13. hvilken type kontakt har du med naboene dine? Er på hils? Treffes i fritiden? Går på besøk? Gjør noe sammen? Gjør dere tjenester for hverandre?
14. skulle du ønske nabokontakten annerledes? Hva ønsker du annerledes? Hvorfor?
15. Hvilke naboer søker du evt. kontakt med, hvorfor? Har du / ønsker du kontakt med naboer med annen bakgrunn?
16. Ønsker du å være med på ting som skjer, men finner det vanskelig? Hvorfor? (kan føles som et tiltak / en terskel man skal over).
17. er det noe som burde vært gjort i bomiljøet, som du ønsker å forandre på / få inn nytt?
18. er det mye regler om bruk / deltakelse som beboerne må forholde seg til? hva betyr det for å delta? Burde det vært annerledes / innført nye regler / tatt bort regler?
19. bruker du noen gang fellesrommet i gården? Evt til hva da?

20. Er du opptatt av fellesskap i bomiljøet, har du synspunkter på det? Hvilke betydning har det evt for deg?

Nærmiljøet

21. Er du aktiv i nærmiljøet? Bruker omgivelsene?
Er med på organiserte aktiviteter i fritiden? Er de tilknyttet nærmiljøet eller uavhengig av dette?

22. Forhold til medbestemmelse i bomiljøet. Har du noe meninger om det? Er det viktig for deg?

Fritiden

23. Hvordan brukes fritiden? Ukedager / helger? Er det mye organiserte aktiviteter eller mer sporadiske / uorganiserte?

Om styret / organiseringen

24. Kjenner du til styret og hva de gjør?

25. Er det noen andre saker du kunne tenke deg at styret jobbet med?

26. Er informasjonen fra styret god nok?

Uteområdet

27. Bruker du det, og hvordan fungerer det i forhold til de andre beboerne? avhengig av andre?
Noen som hindrer bruk?

